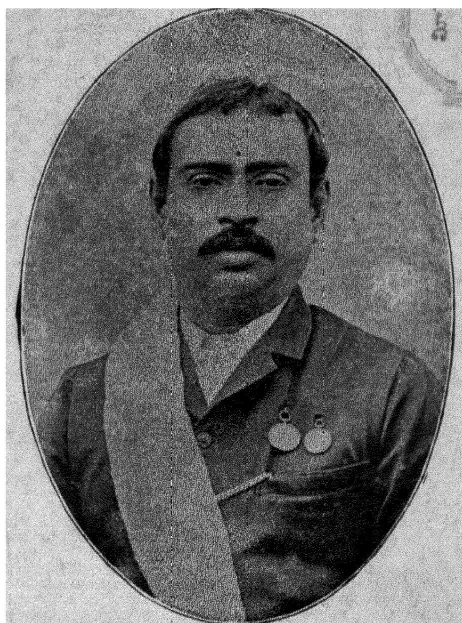

సకలవైద్యశాస్త్ర ప్రవీణ, సంగీత సాహిత్య విద్యా[illegible].

బాబు పి. యస్. శేషనా[illegible]

గుంటూరు.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీ రాధాగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమ దనంత నిగమాంత పరమ తత్వార్థ
ప్రకాశకంబును, దర్శనస్పర్శన శ్రవణ
పఠనాదులచే సకల పాప నిబర్హ
ణంబును, శ్రీపురుషోత్తమ
పూర్ణావతార పవిత్ర జన్మ
చారిత్రంబగు

శ్రీ రామ జననము.

అను నీగ్రంథము
శ్రీరాధాగోపాల కృష్ణచరణారవింద సేవకుండును
గుంటూరు నగరనివాసియునగు

బాబు పి. యస్. నౌషర్వాన్‌జీ కవిచే

హరికథారూపంబున రచియింపఁబడి
శ్రీహయగ్రీవ కరుణాకటాక్ష, సంలబ్ధ [illegible] ధుర్యులగు
శ్రీమాన్ కొమాండూరు శ్రీనివాసాచార్యుల వారిచే
పరిష్కరింపఁబడి

గుంటూరు, చంద్రికా ముద్రాక్షరశాలయందు
నేతద్గ్రంథకర్తృపుత్రునిచే నయిదవసారి ముద్రింపించి
ప్రకటింపఁబడియె.

గుంటూరు.

1924 సం॥

దీని వెల రు. 1—0—0

నోటీసు.

ఈగ్రంథము యిండియా గవర్నమెంటువారి 1867 సం॥ 25 ఆక్టుప్రకారము రిజిష్టరు చేయఁబడియున్నదిగాన దీనిని నా యనుమతిని పొందక నితరు లెవ్వరును నచ్చువేయకూడదు. మఱియు నీగ్రంధముయొక్క టైటిల్ పేజియందు మాముద్రయును, మాచేవ్రాలును దలిగియుండును. ఆలాగు లేని పుస్తకమును బట్టికొని మాపేరబంపినవారికి గొప్పబహుమతి యీయఁబడును.

ఇట్లు,

బాబు. పి. యస్. నాషక్ వాజ కవి సన్సు.

ప్రకటన.

శ్రీకబీరుదాసు చారిత్రము, శ్రీరామజపనము, శ్రీయునాని వైద్య సంజీవని మొదలుగాగల గ్రంథములు 1924 సంవత్సరము డిశెంబరు నెలాఖరువరకు ఒకేసారి మొత్తముగా కొనువారికి 12 పుస్తకములకు 1 ప్రతియున్ను 25 పుస్తకములకు 3 ప్రతులున్ను 20 పుస్తకములకు 8 ప్రతులున్ను 100 పుస్తకములకు 20 ప్రతులున్ను కొన్నరకములుగానే కమీషన్‌గా నీయఁబడును. దీర్ఘరోగపీడితులు తమ వ్యాధి స్వభావమును క్రమముగా వ్రాసి పంపించిన మావలన మేలైన వైద్యసలహాలను పొందగలరు.

ఇట్లు

బాబు. పి. యస్. నాషక్ వారి కవిసన్సు,

గుంటూరు.

గుంటూరు.

[illegible]

శ్రీరస్తు

శ్రీరాధాగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

పీఠిక.

శ్రీయనంత కల్యాణ గుణధాముండగు నయ్యిందిరా రమణుని సుందర చరణారవిందంబులమితభక్తిచే నిరంతరము గొలచు భగవద్భక్తాగ్రేసర శిఖామణులగు సుజనులందరకు వందన పూర్వకముగా విన్నవించు విన్నపంబేమనగా, తావక కరుణావిశేషంబున మాబాబాగారు రచించిన శ్రీకబీరుదాసుచారిత్రంబు [illegible] వెలువడిన కొన్నిమాసంబుల లోపలనే దాదాపుగా మదరాసురాజధాని యందలి జిల్లాలన్నిటియందును, రంగూన్ మొదలగు బ్రిటిష్‌బర్మారాష్ట్ర ప్రాంతములయందును హైదరాబాద్ ఆకోలా మొదలగు దక్కన్ దేశములయందును వ్యాపించి యిప్పటికి సత్పురుషులచేమిగుల సన్మానింపబడి యిప్పటికి 12 వ తూరి ముద్రింపబడి భక్తజనాదరణీయము గాంచుటయేగాక పెక్కండ్రు జను లిట్టిగ్రంథ మింకొకదానిని రచియింపుడని సారెసారెకు వారిని ప్రోత్సాహపరచుచుండుటంజేసి కరుణాముదితమంగి భక్తాభీష్టఫలప్రదుండగు శ్రీరామునిచారిత్రంబు దర్శన, స్పర్శన, శ్రవణ పఠనాదులచే నొక్కొక్కటియే మహాపాపంబులం బాపనోపు సామర్థ్యంబు గలిగియుండుటను ప్రతీతింబట్టి యట్టిమహనీయుని జన్మచారిత్రంబు వారినెన్నోవెలుగ రచియింప నిచ్చగించి తొలుదొల్త బంగాళీ, మరాటీ రామాయణములందుగల నూతన కథాసందర్భముల గ్రహించి శ్రీరామజననంబను పేరిట నీపుణ్యచారిత్రంబు శ్రీకబీరుదాసు చారిత్రంబువలె తోచినపోగకు నచ్చటచ్చట పెక్కునీతి హాంశంబులును చిత్రవిచిత్రములగు దయ త్యాగపుకథలు, శ్లోకములు కీర్తనలు, సామితెలు మొదలగు ననేక హాంశంబులు జేర్చి మిగుల మృదుమధుర వాక్కుల సమకూర్చుటయే గాక తత్ప్రియమిత్రులు కొందఱు శ్రీరామజనన కథామధ్యంబున నచ్చటచ్చట కొన్ని పద్యంబు లేర్పరచిన మేలుగానుండునని వక్కాణించుటంజేసి యట్టి పద్యంబులు సహా కొన్నిటిని రసవంతంబుగా రచియించి ముద్రింపించియుండు సంగతియెల్లరకు విదితంబేగదా! ఈశ్రీరామజనన చారిత్రంబును శ్రీకబీరుదాసుచారిత్రంబునవలె పెక్కుదేశంబులయందలి పరమభక్తాగ్రగణ్యులచే నామోదింపబడి సన్మానముగాంచుటచే ముద్రింపించిన వేయిప్రతులును వెలపోవుటయేగాక పెక్కండ్రుభక్తజనులు శ్రీరామజనన గ్రంథమునకయి పలుమారు కోరుచుండుటంబట్టి మఱల నీగ్రంథమును ఐదవతూరి చక్కగ ముద్రింపంజేసి ప్రకటించితిమిగాన భక్తశిరోమణులగు మహామహులు దీనింగొని మమ్ము ధన్యులంజేయం జూచుటేగాక మఱియునిట్టిపుణ్యగ్రంథంబులం బ్రకటింప నూతనోత్సాహంబు కలిగింపం జూచెదరని నమ్ముచున్నారము.

గుంటూరు.
౧౮–౧౦–౨౮

ఇట్లు,
భవద్విధేయులు,
బాబు. పి. యస్. నాగేష్ నాయక్ కవిసన్సు.

యునానివైద్యసంజీవని.

యునానీవైద్యగ్రంథము.

అపూర్వమగు నీ వైద్యసారరత్న గ్రంథము వ్యాధిగ్రస్తులగు నెల్ల వారికిని సంజీవని యనియే నొక్కి వక్కాణింపనగు. మహోత్కృష్టమైన యీగ్రంథమునందు దేహసంబంధి అవయవములు, ఔషధసేవ లేకనే ఆరోగ్యమును బొందనగు నుపచారములు, శస్త్రముచే వికారరక్తమును తొలగించు విధము, కొమ్ము, జలగలు పట్టించి దుష్టరక్తమును తొలగించుట, విషాన్నమును పక్వపరచుట, విరేచన సాధనములు, వమనౌషధప్రయోగములు, దుష్టవాయువును మూత్రము వెంట వెడలించుట, శరీరమందలి ముఖ్యావయవములకు బలము కలిగించు వస్తువుల వివరము, ఔషధముగాను పథ్యముగాను నుపయోగించు వస్తువులు, శిరస్సునందు పుట్టు రుగ్మతలు, నేత్రరోగములు కనురెప్పలయందు కలుగు రుగ్మతలు, కర్ణరోగములు, నాసికారోగములు, నోటియందును, జిహ్వయందును కలుగు రుగ్మతలు, పెదవులయందు పుట్టు వ్యాధులు దంతములు, చిగుళ్ళయందు కలుగు వ్యాధులు, గొంతు, అంగిలి, ఆహారము దిగు గొట్టము, శ్వాసనాళమార్గము ఊపిరితిత్తులు నిండుకొను రోగములు, జీర్ణాశయమునందు పుట్టు రుగ్మతలు, గుండెరోగములు, స్త్రీలకు స్తనములయందు పుట్టు రుగ్మతలు, అన్నకోశ రుగ్మతలు, కాలేయమునందు కలుగు వ్యాధులు, ప్లీహము, మూత్రకోశరుగ్మతలు, ప్రేవులయందలి వ్యాధులు, గుహ్యస్థాన రుగ్మతలు, కండరములయందు పుట్టువ్యాధులు, మూత్రకోశ రుగ్మతలు పురుషుల జననేంద్రియములకు కలుగువ్యాధులు (సంగరోగములు) కేవలము స్త్రీలకే కలుగువ్యాధులు (ఋతుసంబంధవ్యాధులు) వీపు, చేతులు, కాళ్లయందు పుట్టు వ్యాధులు, చెక్కుపొరలకు [illegible] వ్రణములు, కురుపులు, గడ్డలు, చర్మరోగములు, వెండ్రుకలయందు కలుగురోగములు, సర్వాంగమునందు పుట్టువ్యాధులు, అవాంతర రుగ్మతలు, గాయములు, దెబ్బలు, ఎముకలు విరుగుట, కాలుటను గురించి విషములను గురించియు, విషజంతువుల కాట్లను గురించియు, నాడీనిదానము, యూనానీ వైద్యశాస్త్రమునకు సంబంధించిన మాత్రిపదార్థ, వైద్యులకు వలయు ముఖ్యవిషయములు వగైరా నెన్నో వెలలేని విషయములు కలిగి ప్రపంచమునకే వైద్యగ్రంథంబు కలదాయను నాశ్చర్యం బెల్లరకు కలిగించుచున్నయది. ఈగ్రంథంబునందింతవరకు తెలుగున లేనివియుండని పెక్కువ్యాధుల పేర్లు, లక్షణములు, నిదానములు చికిత్సలు కలిగియుండుటచే యూనానీవైద్యసంజీవని యనుపేరు దీనికి సార్థకనామంబయ్యున్నదని గొప్పగొప్పశాస్త్రజ్ఞులు తమయభిప్రాయములు తెలిపియున్నారు. ఇందు సకల సర్వవిధరుగ్మతలకు వెంటనే గుణపరచుటకు తగిన సాధనములు, ఔషధచిట్కాలు, షర్బతులు, శికంజబీనులు, హల్వాలు, జవారిషులు, మాజూనులు, సఫూఫులు వగైరా పెక్కువిధంబులగు ఔషధరాజంబులు సేయు విధం

బులుసహా విపులముగా వ్రాయఁబడుటచే నీమహాగ్రంథము షాహుకారులు, ఉద్యోగస్థులు, సబ్ డ్యూటీఆఫీసర్లు, వకీళ్ళు, వర్తకులు వెయ్యేల ప్రతివారివద్ద నిస్సందేహముగా నెల్లప్పుడు నుండఁదగియున్నది. ఇందలివిషయములకు సరియైన తెనుగు పేళ్లుసహా వ్రాయఁబడినవి. ఈ వైద్యయోగరత్నగ్రంథము సుమారుగా ౮౦౦ పేజీలు కలిగి మంచి కాకితములపై ముద్దుగా ముద్రింపబడియున్నది. ఇప్పటికి సెకండు గ్రంథములు చెల్లి పోయినవి. కాని సెకండుప్రతి సుజనులును, స్నేహితులును యీగ్రంథము బీదసాద యను భేదములేక యెల్లరకు సులభముగా లభించి యీనూతనవైద్యసాంప్రదాయ మందఱికి దెలియుటకై గ్రంథముయొక్క వెల సాధ్యమైనంతవఱకు తగ్గించినగాని బహుళప్రచారముగా నుండదని సాధారణముగ నాకు తోఁచుచుండుటచే 1924 సంవత్సరము డిసెంబరు నెల ఆఖరులోగా గొనువారికి ప్రతియొకటికి రు. 1 0 0 చొప్పున వెల యేర్పాటుచేసితిమి గాన వలయువారు యీసమయమును పోగొట్టుక శీఘ్రముగా గ్రంథమునకై దరఖాస్తులు బంపఁ గోరుచున్నాను. కొద్దిప్రతులు మాత్రమే ప్రస్తుతము మిగిలియున్నవి. 1925 సంవత్సరాది మొదలు యీగ్రంథము తిరిగి యథాప్రకారముగా ప్రతి ౧కి రు 3-8-0 వెల చొప్పున విక్రయించబడును. ఇందలి యోగములు గాని, సిద్ధౌషధములు గాని, వైద్యసంబంధమగు సందేహములు గాని కలవారు యీగ్రంథకర్తకు జాబువ్రాసి వారి చేత వ్రాయించుకొని తెలిసికొనవలెను.

ఇట్లు,

శ్రీమ. పి. యస్. నాగభూషణనాయుడు, ప్రకాశకుఁడు.

గుంటూరు.

శ్రీరామజనన గ్రంథమునుగూర్చి పండితప్రకాండు లనేకు లిచ్చిన యభిప్రాయము లలో నిందు స్థలముచాలమింజేసి కొన్నిటినిమాత్రము క్రింద ముద్రింపించినారము.

శ్రీ

ఆ. పండితవర ! తాముపంపినశ్రీరామ। జననకథ కబీరుసాధు చరిత।
మనువత్సరపుకథయునుశివరాత్రిమ । హాత్మ్యమునుదగంగ నందుకొంటి.॥

క. పొత్తములు నాల్గుఁగొని బ్రి। యోత్తరమిూకుంటినింత దూరముకరుణా।
చిత్తులరై క్షమియింపుడు । ధీోత్తమ ప్రార్థింతు మిమ్ము దోషజ్ఞుఁడనై ॥

చ. ఇనవగిరేంద్రనాడు రచియించిన యీప్రబంధ మెంతయున్ ।
సురుచిరవాక్యసంపదల శోభిలుచున్నది గానికంటె నేఁ ।
బ్లగమరు రాముజన్మకథ ధన్యులు శ్రీహరిదాసు లీకవిన్ ।
స్మరణమె జాలు మాకు పరసాగ్రిణి శ్రీనహంషేగువానుజీ॥

ఇట్లు తమ విధేయుఁడు,

నిడుదవోలు సుందరము,

కార్యదర్శి. శ్రీ ఆంధ్రపుస్తకభాండారకార్యస్థానము,

శ్రీ విజయనగరము

గుంటూరుపురనివాసులగు మ॥ బాబు పి. యస్. నౌషర్ వాజీగారిచే ఆంధ్రంబున హరికథారూపంబున రచియింపంబడిన శ్రీరామజననమను పుస్తకము మాపత్రికాస్థానము నలంకరించినది. కేవలభక్తిపూర్వకమగు భగవద్గుణానువర్ణన సుధారస పూరితంబయ్యును, పామరులనుఁ దుదకుమాటలురానట్టి స్తన్యపానముజేయు బసిబిడ్డలకు నయిత మాకర్షకమగు మృదుమధుర సులభశైలిచేఁ, బ్రీత్యాసక్తిగఁ బనిఁబూని యాంధ్రభాష నభ్యసించి గ్రంథరచనగావించిన యుత్తరహిందూస్థాన నివాసులలో మాకుఁ దెలిసినంతవరకు నీగ్రంథకర్తయే ప్రాముఖ్యుఁడుగా నేర్పడిన గౌరవ మత్యంత శ్లాఘాపాత్రముగానున్నది. వెండియుఁ బామరజనాజ్ఞాన తమఃప్రవేశనసాధకంబులగునట్టి భక్తిరస గ్రంథంబుల మెండుగ రచింప నీగ్రంథకర్తకుం బాంచజన్యధరుం డమిత దయాసాంద్రుండై తోడ్పడుఁగావుత.

ఆంధ్రపత్రిక,

మదరాసు.

గుంటూరు నందలి మ॥ రా॥ రా॥ శ్రీ బాబు పి. యస్. నౌషర్‌వాజీ గారిచే రచియింపంబడి మాకంపఁబడిన శ్రీరామజననము, శ్రీకబీరుదాసు చారిత్రము గ్రంథముల మేము జదివి చూచి నారము. ఇయ్యది హరికథ యగుటచే హరిభక్తు

లకత్యంతోపకారము, గ్రంథకర్తగారు కథాంశములకు పూర్వము నలుబది పుటలలో భక్తజనులకు భగవన్మహిమాను వర్ణనాత్మకమయిన నయవిరచనఁ గానించినారు.

* * * * * * * * *

గ్రంథమంతయు సర్వజన సమాదరణీయంబైన శైలితో రసవంతంబుగ రచింపబడినది. శ్రీకబీరుదాసు చారిత్రము పంద్రెండవతూరి ముగింపబడుట చూడ నీ గ్రంథమునకు విశేషవ్యాప్తి గలిగినట్లగపడుచున్నది. గ్రంథమంతయు ద్రాక్షాపాకంబునఁ పైశికీవృత్తి ననుసరించి వ్రాయఁబడినది.

స్మృత్యాంతమంజరి,

చెన్నపురి.

శ్రీయఃపతియై, శ్రీవైకుంఠనికేతనుండై, యుభయ విభూతినాయకుండై, సూర్య చంద్రానలంబులకంటె నతిదీప్తంబై, సర్వాతిశయమై, భోగ్యభోగోపకరణ భోగస్థానములచేఁ బరిపూర్ణమై, జ్ఞానానంద ఘనకంబగు పరమపదంబున శ్రీ, భూ, నీళా సమేతుండై నిత్యసూరులవలన సేవ్యమానంబైయున్న శ్రీమన్నారాయణానిసరిఘాజ్ఞానుగ్రహంబుచే నీయవనియందు నవతరించిన పరమభక్తులు, మహానుభావులు, జ్ఞానపూర్ణులు, ధన్యులు, నాకత్యంతప్రియమగు కుకవిరేణ్య సుగుణమహారాష్ట్రీ బాలా. మ. యస్. నాగరాజ్ వాణి గారతిదయతో నాకుఁ బంపిన శ్రీరామధ్యానము, శ్రీకబీరుదాసు చరిత్రాది సద్గ్రంథములు జూచి యత్యానందాబ్ధిలోఁ దేలినాఁడను. ఇకమీఁదటను రచించి ముద్రింపించు గ్రంథములన్నియు నీలాగునె యాదాసుని యందు మిక్కిలి దయయుంచి పంపుమందుగని మహాత్ములను, కవిపన్నగులు రేవగ వారి దిక్కుఁగూర్చి మ్రొక్కుచుండు వాఁడను.

ఇట్లు దాసానుదాసుఁడు,

పుష్పాల రామదాసు,

బెంగుళూరు.

ఆర్యా!

తమచే రచియింపఁబడిన హరికథారూపంబగు శ్రీమన్మహానుభావ కబీరుదాసుగారి చరిత్రము, శ్రీరామధ్యానమను సద్గ్రంథముల నెనిమిదింటిని రెండుమారులు చెప్పించుకొని యుంటిని. దీనియందమర్చియుండిన సంసారవారిధిని దాటుటకయోగ్యంబులంగ నుండగా ని సాస్త్రపిహితులు కొందరు ఆశ్రితులై కొనిరి. సకల సహాయవంతుల చెప్పించి యనేక భక్తసమూహములకు వెల్లడిఁ జేసితిని. ఈ మృదుమధుర సుధాపూర పూరితంబైన కథావాక్యల్లరీమనుల కతి మనోహరంబుగ నున్నంబునానాటె. కావున వారందరికిని యంద్ర ఛాలనయాభియు వినయమ్ములతో గాలించి యీ సద్గ్రంథము మా

నులకుఁ గలిమాయాకల్పితమైన సంసారాంధకారమును విముక్తి జేసి ముక్తిమార్గంబుం బురికొల్పి యిహపరసౌఖ్యంబు లనుభవింపఁ జేయుటకుఁ బ్రధానమార్గంబుగ నున్నదని వక్కాణించిరి. మఱియు వారనేక ప్రతులు దెప్పించుకొనుటకు సిద్ధాయత్తచిత్తులైయున్నవారు.

ఇట్లు విధేయుఁడు,

కరణం, లింగప్ప,

గోరంట్లపల్లి, కడపజిల్లా.

అయ్యా !

ఇట్టిమహా అద్భుత నవరసభరితమైన "శ్రీరామజననమనే గ్రంథము" తమచేఁ చియింపఁబడి యున్నది. ఇదివఱ కెన్నఁడు విని కనడము లేదు. యీ ౧౬ పటాలము (Madras) Infantry) లోనున్న సుబేదార్లు, జమేదార్లు యింకాయుండబడ్డసకలమయినగనులు నీగ్రంథమునువిని మిక్కిలి యానంద పరవశులమై యున్నారము. ఇదివఱకె యీగ్రంథము తెప్పించి యానందింపక పోవడము మాపొరపాటుగా నున్నది.

ఇట్లు మతిక విధేయులు,

యం. దుర్గయ్య, నాయక్, కర్లింపల్లి, వెంకయ్య.

ఐ. కంపెనీ. 16 నంబరు యం. ఐ. సింగపూర్. స్ట్రెయిట్సు.

Sir,

Having bought a copy of Your Kabeerdas Charitram, I studied it well. The sty le is worth appreciating, The work is too intelligeble and usefull Every house must contain a copy. I think it can root out the mean ideas of vile creatures in this universe.

I beg to remain, Sir,

Most obediently yours.

OPIRALA KRISTNAMOORTY,

Cocanada.

క. సుమమధుపూరితనిధి యగు । రమణీయకధారు లొలుకు రామజననముౝ ।
గమనింపఁబరనకును శ్రీ। ఘుప్రము బంపుము దడవులేక ఘనభక్తమణీ॥

ఇట్లు భవద్విధేయుఁడు,

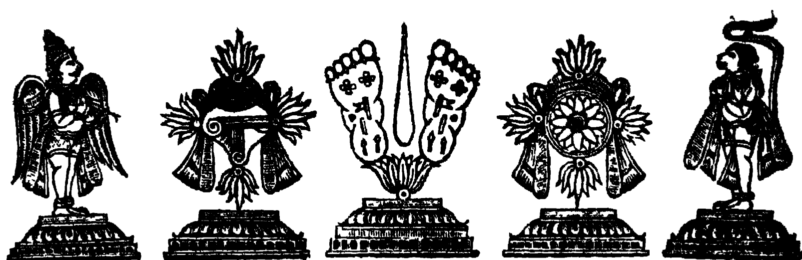
పీతాంబరము వెంకటసుబ్బాశాస్త్రిలు,

శ్రీకాళహస్తి.

7.

గ్రంధముల మెము

శ్రీరస్తు.

శ్రీరాధాగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః

శ్రీరామ జననము.

శా॥ శ్రీకాంతామణిఁ దేటలేనగస్ఫురల్ ♦ జిహ్మాంచునెవ్వానిపై
నేకాంతంబునఁ గూర్మి ముప్పిరిదునో ♦ హేలాత్రినాస్రముపై
తూకంజాతము మోడ్చి సోలుసకియై ♦ గాంగాముంత్ శేషని
య్యాకేళిన్ దనుపార్చు శ్రీహరి నెడన్ ♦ ధ్యానింతు నిష్టాప్తికిన్.

చ॥ ఉంకిలిలేక నాదుహృద ♦ యంబున నిల్చి మనోమనోమతా
తంకములంబొలంచి సత ♦ తంబు ధరింపఁగ వేడికొల్తు మీ
నాంకభయాపహారులఁ గృ ♦ తాంతవిదూరుల భక్తశాంతికి
శంకరులన్ సతామరస ♦ శంకరులన్ శుభదప్రకారులన్.

ఉ॥ కందువతమ్మిపూప్రదగు ♦ సద్దయగాఁగొని పల్కుబోటితో
నాదముగాఁగఁగూడి యన ♦ యంబు జగంబుల దాపుసేయఁజే
యందలపూరషానినిచ ♦ యంబు నగొప్పడి బంట్లుగా గెలో
పొందెడిసల్వ మాకొసఁగు ♦ నన్నుతినాగ్వథనంబు నాయుఖన్.

విఘ్నేశ్వర ప్రార్థన

రాగము-హిందూస్థానికాఫీ ఆటతాళము.

రాజగజానన। రంజితసుజనా। రాజ॥ రాజా। రవితేజ। విభ్రాజా। సురపూజానుత॥ రాజ॥ శంకరప్రియసుత। సకలేశ దివిజహిత। పంకజముఖసగ భామినిదాహిత్ర। పంకసహిత। పలాశదమనా। భవ్యమానస। తాపశమనా। నంకడియరాదేలరా। వరభక్తహృదయాంబుజసదన॥ రాజ॥ దురితవినాశనీ। సరియెవరురా। మజిమతినిన్నమది। గోరితిగిదరా। గరికెపూజల మెచ్చుహెచ్చుగు॥ గబ్బివేలుపుసివటుచును। సిరతెముకువరభక్తిచేహ్రా। స్నీరజాంతర మందుసిల్వితి॥ రాజ॥ విఘ్నవినాయక। విఘ్నచ్ఛేదక। విఘ్నవిభాసావిక। సిదరహాస। విఘ్నములదొలగించుమీాకృతి। విఘ్నరాజలంబోదరాయ। విఘ్నకరశుభకరానిాషర్। వినుతమంగళకరాగుణావరా॥ రాజ॥

సా, రిమపనిసరిగరిసనీ రిసనిసనిధనిపమగా, మపధపమగరిగమసా,
సా, మజముఖదిపిజపినుతా, సకలకపిననప్రణుతా, జగదవనగుణసయుతా,
రిగమా, పనిసా, రిగమా, గరిసనిదనిపమగరిసరి, మాపనిపానిసగారిస,
కమలా, స్థగణా, వరణా, సుతిరుపసమపతిరణ, పూరణమోదకపారణ,
రిమపమాపనిసానిప, మగరిస, గరిస, మగరిమ, పమగరిస,
వాణశేఖరధారణ, పతజన, భవన, నివసన, మృదుహాసన.

సరస్వతి ప్రార్థన.

రాగము- బేహాగ్-మిశ్రమతాళము.

జయవాణీనమ్మితిగీర్వాణీ॥ జయ॥ పురాణి। కల్యాణి। విధిరాణీ। యలవేణీ॥ జయ॥ శుభాంగీ। భవదూరీ। సతహారీ। హాస్యాగ్రకీర॥ జయ। సరస్వతీ। వసుమతీ। హితమతి నొసగ్ దాసాగతి॥ జయ॥

శ్రీయాంజనేయ ప్రార్థన.

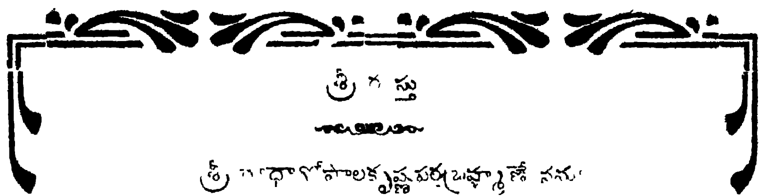
రాగము - హిందుస్థాని కాఫీ - చాపు తాళము.

పవననందనఘనపావననామశ్రీ । రామదాసపావనహేహా ॥ప॥ అరెయ రెలాలా॥ పవ ॥ భవదుఃఖహారణా భంజితకర్బురగణా । పూజితమృదుచరణా ॥ అరెయ ॥ పవ ॥ సాగరోత్తారణాయా । జలధిగర్వాభరణా। సీతామాతసంతాపహారణా ॥ అరెయ ॥ పవ ॥ నారాయణదాసప్రభు। యమితతేజోంబుభు । పోషితభక్తవిభు ॥ అరెయ ॥ పవ ॥

ఇట్లిష్టదేవతా ప్రార్థనంబుగావించి, నూతన పురాతన కవికుల సత్కృతులకుం బ్రణమిల్లి, సకల సుజన భక్తబిడౌజులకు దండంబున నింపొంద వందనంబులొనర్చి, కృతకృత్యుండనై భక్తాభీష్ట ఫలప్రదుండును, మత్కృతినాయకుండునగు శ్రీరాధాగోపాలకృష్ణునకు త్రికరణ శుద్ధిచే సమర్పితంబుగా మృదుమధుర సుధాధారాకలితోక్తులనాయొనర్పం బూనిన శ్రీరామ జననంబను నాటకంబునకుం గథాక్రమం బెట్టిదనిన.

శ్రీరాధాగోపాలకృష్ణ పరబ్రహ్మార్పణమస్తు.

శ్రీ రాధాగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీరామజననము.

(మొదటి భాగము)

ప్రస్తావన.

రాగము – శంకరాభరణము – ఆదితాళము.

పల్లవి ॥ శ్రీరామ । రాధాకృష్ణ ॥ మోహా ॥ భళ్లా నీకే లాలా ॥ ... ॥ ఆగమశాస్త్రనిగమాగమస్వరూపా । శేషశయన ముకుంద ॥ భళ్లా నీకే లాలా ॥ ... ॥ ... తుమనసా మోహామా । కారుణ్యరత్నాకర । భళ్లా నీకే లాలా ॥ మోహా ॥ ... పనిమేశాసు ... దితా । ... దాసానుదాస ... రా ॥ భళ్లా ॥ మోహా ॥

శ్లో॥ గతే రత్నం గానం, గగనతలరత్నం దినమణిః,
నిశారత్నం చంద్రః, శయనతలరత్నం శశిముఖీ,
సభారత్నం విద్యా, శ్రవణపుటరత్నం హరికథా,
నదీరత్నం గంగా, నృపతికులరత్నం రఘుపతిః ॥

అనగా కంఠమునకు సంగీతము రత్నమువంటిదట. ఆకాశమునకు సూర్యుడు రత్నమువంటివాడట. నిశసమయమునకు చంద్రుడు రత్నమువంటివాడట. శయన గృహమునకు భార్య రత్నమువంటిదట. సభలో ప్రకాశించుటకు విద్య రత్నమువంటి దట. శ్రోత్రమునకు హరికథ రత్నమువంటిదట. నదులన్నిటియందు గంగానది రత్న మువంటిదట. భూపాలురందరిలో శ్రీరామచంద్రుడు రత్నమువంటివాడట కావున "ఇదిగో మనకీ సంవత్సరం పత్తిఫ్యాక్టరీలో మూడేళ్లు స్తయిగాని బళ్ళారిబియ్యం బ్యాగులో నాసిగాయున్నదే; దగ్గరదగ్గర నొకడ కారు చెయితిరిగేటట్టున్నది. సరేకాకి నాడకోర్టాగిరాకి సుట్టువున్నదని" రేయుంబవలీప్రకార మైహికవిషయమై ముచ్చటించక వ్యవహారకాలమంతుతప్ప తీరుకగానున్న వేళలలో "శ్రవణపుటరత్నం

హారికథ" యనునీతిచే శ్రోత్రేంద్రియమునకు రత్నమువంటిదగు[illegible] సచ్చరిత్రము వినుటచే యెక్కి[illegible] మేలు [illegible]. అ[illegible] సేయుట[illegible] మాను గా.

శ్లో॥ నందం త్యుదితే ఆదిత్యే [illegible] త్యస్తమితే [illegible]॥
ఆత్మనో నావ[illegible] ధ్య[illegible] మనుష్యా [illegible]॥

అను శాస్త్రోక్తిచే సాధారణము గా [illegible] లములోని [illegible] సూర్యో దయించిన ప్రాతఃస్నానము సేయుటకును [illegible] సమించిన [illegible] సేయుటకును, [illegible] త్నించుటకాని [illegible] క్రమముగా [illegible] [illegible] కథలచే ప్రతిదినము క్షీణించుచున్నదని గ్రహించి [illegible] [illegible] [illegible] సంసారంబను సముద్రం [illegible] నిత్యానంద ప్రదాయియగు మోక్ష [illegible] మును చేకొనుటకు [illegible] యత్నింపక [illegible] పదార్థమ్ము [illegible] ములు [illegible] లో [illegible] ముతో [illegible] ములని [illegible] సంబంధ [illegible] [illegible] . [illegible]

శ్లో॥ [illegible]
[illegible]॥

అనుటచే, [illegible] ము [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కంఠమ్ము [illegible] పోయినను [illegible] పోయినను, మానవుని యొక్క మాత్రము [illegible] వృద్ధు [illegible] [illegible] భాగ్య [illegible] ప్రతి [illegible] దవికేగి మహాప్రయాసతో [illegible] [illegible] స్వల్పదారిద్ర్యం [illegible] తనపొట్ట [illegible] యినను [illegible] ములను [illegible] బోషించు [illegible]. ఇట్లుండ [illegible] కాలసంబంధ [illegible] [illegible] నాలుక [illegible] ప్రాణంబులు [illegible] [illegible] ప్రతిదిన [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] యెలు [illegible] యమ [illegible] ప్పుడు [illegible] [illegible] [illegible] పూర్వపుణ్యముచే [illegible] [illegible] శంకరదయచే [illegible] మను [illegible] అపలుకుల [illegible] డనే [illegible] [illegible] భాగ్యవంతు [illegible], యమ [illegible] గా, [illegible] సంచిన [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] బోషించు [illegible] [illegible] [illegible] మాన్యాయాసముతో [illegible]

పోయులేక క్రిందఁబడవైచితిని—ఇపుడు కొంత సేదదీరి యున్న వాఁడనగుటచే నీపాపు నాతలపై కెత్తుట కవకాశముపడమింజేసి నిన్ను బిలిచితి, కావునననుగ్రహించియీపాపును నాతలపై కెత్తుమని వచించినాఁడట- కాబట్టి మనుష్యునకెన్ని సంకటములుప్రాప్తించిన ను సంసారాపేక్ష వీడుటప్రియముగాదు- మఱియు జీవునకు బాల్య, యౌవన, కౌమార, వార్ధకములను నాలుగవస్థలందున నొకప్పుడైనను పారమార్థిక చింతకలిగి భగవద్భక్తియందు బుద్ధిపుట్టుటదుర్లభమైయున్నదఁట- ఏలాగుననగా.

శ్లో॥ బాలస్తావ త్క్రీడాసక్తః। స్తరుణస్తావ త్తరుణీసక్తః
వృద్ధస్తావ చ్చింతాసక్తః। పరే బ్రహ్మణి కోపి నసక్తః॥

అను శాస్త్రోక్తివలన నీదేహికి బాల్యావస్థయందు వేడుకార్థముగ నాటపాటల యందే బుద్ధి నాటుకొని యుండునట- యవ్వనంబందునో సదామదవతుల మదన కదనంబులందునసే యత్యంతానురాగ ముదయించి మైమఱచియుండునట- ఇఁకనుముది మినియంతమా పుత్రికళత్రాదులందలి తమిచే యయ్యోనాకడపటి పుత్రునకు వివాహము సేయనైతినే నాచిన్ని కుమార్తెను నత్తవారింటికి ంకను పంపలేదే నామనుమనికి విద్యాభ్యాసము జేయింపనాయొద్ద నిపుడు ధనములేదేయను నీమొదలుగాఁగలసంసారాపేక్షయందు మత్తుఁడై మిగుల మనోవ్యాకులత నొందుచుండునట- గాన మనుజునకొకప్పుడైనను పరమాత్మని మహిమను గొనియాడి కలిమాయలయందుండి యావలు వెడలుమార్గంబు కనుగొనుటకు స్మరణకు రాదట- కావుతో.

రాగము - బేహాగ్ - రూపకతాళము.

సత్పురులకుభువినిగాదు। మంత్రినెంచఁ బలుగాగరికుగా॥ సత్తు ॥సత్త మాదిగుణము లేని। శాశ్వతంబిహసౌఖ్యము నెడ॥ సత్తు॥ చిత్తజుని కేళీ రామరు। లెత్తియతితత్తరమున। చిత్తరులనలందవిలి। హత్తిమై చొత్తిగిలు॥ మత్తు॥ సర్వసముఁడై సగుణపరుఁడౌ। స్వస్వరూపములను వెలుఁగు। సర్వాత్ముని సచ్చరితము। సతతము నేయుగతులవినవి॥ మత్తు॥ దాసపోషకుఁడగుచు నెపుడు। దాసునిహృదయాంతరంగ। భూషణు డైనట్టియాత్ముడు। భాషునిముసవైరిగనవి॥ మత్తు॥ ... *

కాఁబట్టిమానవులు సాధారణముగా, మనోవాక్కాయములచే శ్రీమన్నారాయణుని ధ్యానభజనవందనాదిక్రియల నిర్వర్తించుటకు చిత్తమొప్పక తాపత్రయంబులనందరి జలకణమువలెతల్లడిల్లుచు నిహపరసౌఖ్యములకును, దూరముగాక చెడుదురట ఎలాగుననగా నొకగ్రామమునందొక పెద్దమనిషికలఁడు- అతనికిద్దఱుభార్యలు కలరు- ఇట్లుండ నాతనికి వృద్ధాప్యమువల్ల వెండ్రుకలు తెల్లఁబాఱుచుండ నాతని చిన్నభార్యవయసుది

గాన నెవఁడవయిన నన్ను జూచినప్పుడు నీవు గడ్డము నెరిసినవాఁడవు, నీవు చిన్నదానవని హేళనము చేతురను భీతిచే పెనిమిటి తనయొద్దకు జేరినప్పుడెల్ల నాతని తలలోని తెల్లని వెండ్రుకలనెల్ల యూడబీకుచుండునట. ఇంక పెద్దభార్యయు తన్ను జూచి యెవరయిన నీవు పెద్దదానవు, నీ పెనిమిటి చిన్నవాఁడని వచింతురను భయముచే భర్త తనయొద్దనున్నప్పుడాతని తలలోని నల్లని వెండ్రుకలన్నియు లాగివేయుచుండునట. ఈలాగున చిన్నభార్య తెల్లని వెండ్రుకలను పెద్దభార్య నల్లవెండ్రుకలను లాగివేయుచుండుటచే కొద్దికాలములో నా పెద్దమనిషి యొక్క శిరస్సు జుట్టు తీసివేసిన బెండకాయవలె నున్నగా నైనదట. ఆలాగుననే మానవు లిహసౌఖ్యములను నిశ్చయమని నమ్మి సంసారమను మహాకాంతారంబున గుప్రవర్తించుచు సౌఖ్యములననుభవించుటకు మారుగా నెక్కుడు సంకటములచే పరితాపమును బొందుచు తుదకు యిహపరసౌఖ్యములందలేక నశింతురట. గాబట్టి యిట్టుల చరించుమానవులు తాము నిజముగా మోసపోవు విధంబెట్టుల గ్రహింతురన గా.

శ్లో॥ మస్తకస్థాయినంమృత్యుం । యది పశ్యే దయంజనః ।
ఆహారోపి నరోచేత । కిము తాకార్యకారితా ॥

అను వాక్యోక్తివలన తన మస్తకమునందు గాచుకొనియుండు మృత్యువును కనుంగొన్నవారి కాహారము సహితము రుచింపక పోవుచుండగా నిక యిహలోకవ్యాపారములయందెట్లు బుద్ధి పోడమును. మఱియు,

శ్లో॥ నరకేపతితత్వమాపస్తు । యమేన పరిభాషితః ।
కింత్వయం నార్చితో దేవః । కేశవః క్లేశనాశనః ॥

అనునటుల యిహసుఖముల కాశించి యేలాగైనా స్త్రీలోలుపై ధనగర్వము వహించి [illegible] స్వేచ్ఛగా వర్తించుచు నుండువాని యమధర్మరాజు యమునిచే నేమి సమాధానము చెప్పవలయునో వాని నిపుడే యాలోచించిన యెడల నరకము లేని పుణ్యపాపముల [illegible] సన్నిధియే హితవడచుండును. గాబట్టి యిట్టి మదాంధత్వముచే నొడలెరుంగక చరించు మానవులు తాము [illegible] నేను పుణ్యములు చేసితినా, పాపము చేసితినా, [illegible] వంచింపవచ్చు [illegible] సమాధానం చెప్పదగునని [illegible] శ్రద్ధగ నాలోచించిన యెడల యిప్పుడు తాను మోసపోవు విధంబు దెలిసికొని [illegible] తెలంగున వారి మనస్సు పెద్దవడలలయందుండి [illegible] పదార్థములం దాగియుండుటకు సందియ మింతకయిన లేదు. మఱియు మనమింతగొప్పగ [illegible] దేహాస్థితి నాలోచించిన యెడ.

శ్లో॥ అమేధ్యపూర్ణే క్రిమిజాలసంకులే । స్వభావదుర్గంధమశౌచమధ్రువం
కళేబరం మూత్రపురీషభాజనం । రమంతిమూఢా న రమంతిపండితాః ॥

అను పండితోక్తివలన యమేధ్యముచే నిండి క్రిమిసముదాయముతోఁ గూడ సహింపఁగూడని దుర్గంధము నిండియుండు నీదేహమునుజూచి మూఢులు మోహావేశపరులై యిదిస్థిరమనినమ్మి మోసపోవుదురట గాని జ్ఞానులిది యస్థిరమని దెలిసి స్థిరమగు సిదేహాకైవల్యంబును జెందఁగోరుదురు. ప్రపంచమునందు జ్ఞానవేత్తలకును నజ్ఞానులకును భేదమేమనఁగా జ్ఞానులు సకలశాస్త్రములును చక్కగ పరిశోధించి యానందించి యానందమేతామయి నివురుగప్పిన నిప్పులవలె మిగుల శాంతమూర్తులై ప్రవర్తింతురు. అజ్ఞానులన్ననో యక్కడక్కడ కొన్నికొన్ని వాక్యములం జిలుకవలె నేర్చుకొని యుక్తాయుక్తజ్ఞానంబులేక తామే గొప్పపండితులమని మహాట్టహాసంబున విఱ్ఱవీగుచు లోకంబుచే నపహాస్యంబునకు బొల్పడుదురు. ఎట్లనగ నొకగ్రామమునందలి బ్రాహ్మణుఁడొకఁడు "శతశ్లోకేనపండితః" యనఁగా నూఱుశ్లోకములు తెలిసినవాఁడు పండితుఁడని కొందఱాడికొను వాక్యములనువిని తానొక పండితుఁడు గావలయునని నిశ్చయించియాచేరువ నున్నొక గ్రామమందుండు నొకపండితుని యొద్దకేగి వానివలన నూఱుశ్లోకములు నేర్చికొని గొప్పపండితుఁడ నయితినని యుప్పొంగి తనపాండిత్యమును తనమామగారికి చూపవలయునని యెంచి పింజనోవతియు బిళ్ళగోచియును వేలుంగి మిగుల నాడంబరమున నత్తవారింటికివచ్చుచుండ మార్గంబున నొకచోట గాడిదె యొకటి చచ్చిపడియుండ దానిని జూచినతోడనే యాబ్రాహ్మణుఁడు దానుపఠించిన నూఱుశ్లోకములలో నొకటియగు "అనాథప్రేతసంస్కారాత్కోటియజ్ఞఫలంలభేత్" అనఁగా దిక్కులేనిశవమును దహనము సేయుటవలన కోటియజ్ఞములఫలము లభించుననను వాక్యము జ్ఞప్తికిరాగా నతఁడు యీగాడిదెను దహనము సేయుటచే ననాయాసముగ మనకు లభించు నీపుణ్యము నేలపోగొట్టుకొనవలెనని తలచి యాచేరువ నగ్నిలేమిచే నగ్నియుండు మఱియొక చోటునకీ గాడిదెం గొంపోయి సంస్కరింతు నని నిశ్చయించి యాకళేబరమును తన తలపయి నిడికొని మోసికొని పోవుచు భారము మిక్కుటమగుట చేతను నడువలేక దాని నొకచోటం బడవయిచి యేమిసేతునని యాలోచింపుచుండ నింతలో "సర్వస్య గాత్రస్య శిరః ప్రధానం" అనఁగా దేహమందలి యవయవము లన్నిటిలో శిరస్సు ముఖ్యమను శ్లోకము స్ఫురణకురాగా నాగాడిదెతలను గోసికొనిపోయి దహనముచేసిన నాశవమునకు జేసినంత ఫలము లభించుచున్నదని యెంచి యొక త్రాటివట్టతో దాని శిరస్సును గోసి యాదుర్గంధద్రవము ముఖముపయి ధారగా ప్రవహింప నెత్తినబెట్టికొని కొంతదూరము నడచి యాదుర్గంధమునకు నసహ్యపడి దానిని భూమిపయిఁబెట్టివిచారించుచుండ నింతలో "సర్వేంద్రియాణాం నయనం ప్రధానమ్" అనఁగా యింద్రియము లన్నిఁటిలో నయనములు ప్రధానములు గాన వాటిని గొనిపోయినను జాలునని యెంచి యొకపుడకతో దానినేత్రముల రెంటిని బెరికికొని యరచేతఁ బెట్టికొని పోవుచు నగ్ని గాన్పింప మిగుల సంతసించి దాయంబోయి యందలి యొకకొఱవిం గొనియాచేరువ పొలమునందొక గడ్డివామిం జూచి కట్టెలకయి వసమేల శ్రమపడవలెనని యెంచి యరచేతినుండు నేత్రముల రెంటిని వామిపైఁబెట్టి యగ్ని ప్రజ్వరిల్లఁజేసి సంతసించు

చుండ నదియంతయు కాలి యారిపోవు సమయంబున నాపాలము కాపులుగని బ్రా
హ్మణునిబట్టుక తనకుజేసిన కీడునకై మిక్కుటముగ దండించి పిమ్మట "దండందశ
గుణంభవేత్" యనుశ్లోకమును జ్ఞప్తికిదెచ్చుకొని యిప్పుడు లన్ను దండించినను దీని ఫల
మత్తవారికిచ్చెదడ పదిరెట్లెక్కువుగ గాంన్పించునని ధ్యానించిరంకై యత్తవారింటికేం [illegible]
నచట నావడిలో నలుగురు పెద్దమనుష్యులతో గూర్చుని మామగారు [illegible] గారిని
జూచి వారితో తానును గలిసి కూర్చున్నయెడ తాను పండితుడనని [illegible]ము
వారికిం దెలియంజాలదని కిళికిళి నవ్వుచు [illegible] "ఉచ్ఛస్థానంతుపూజ్యతే" అనం
గా నున్నతాసనము పూజ్యంబను వాక్యమును దలంచి తాను పండితుండగుటచే నాచావడి
యందలి నాలుగు మూలలుగలయుంజూడ నందొకమూల పెడకలు గుండెగా బేర్చియుం
డ దానిపయి కూర్చుండుటకు నిశ్చయించి యాసనందోషైకి లంఘింప పట్టుసడలి యా
పడకలన్నియు పయిబడి భూమిపయిం బడిలేవ నింతలోనత్తగారు వెల్లుడు వచ్చెనని స్నానం
బునకు బిందెతో నీళ్లుదెచ్చి స్నానముచేయుడనివచింప నంత పెరటిలోనికింజని స్నా
నంబు జేయంబోవు సమయంబున "ఉత్తమం చనదీస్నానం" అనంగా నాయుమందు జల
ముస్నానమునకు శ్రేష్ఠంబను శ్లోకమును జ్ఞప్తికిందెచ్చుకొని [illegible] నీళ్ల నాచేయు
వమండేసి [illegible] "బ్రహ్మ" [illegible] నేటి
[illegible] స్నానమైన [illegible]
సమునకు బిలువ [illegible] పెట్టెసుండెడ
నదిమాచి తోడనే "అన్నార్తుడు [illegible]" [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

బంధువు లదిచూచి యీనష్టమంతయు నీదౌర్భాగ్య దామోదరునిదే నని వానిని మెత్తగ దన్ని యింతటి పండితుని మానవసమునిగా నుంచుట మంచిదికాదని యెంచి దేవత్వమిప్పించుటకై కాలుసేతులం గట్టి మిగులవేడుకతో నగ్నిహోత్రునకుఁ గానుకగా సమర్పించినారఁట కాఁబట్టి అజ్ఞానులన నిట్టివారు లోకమునందు వివేకము లేనివార లేపనిజేసినను తప్పక ముప్పు వాటిల్లును. కావున నీతుల లేనిపోని యాడంబరముల బెట్టికొని చెడుట కన్న నిశ్చలమయిన భక్తితో నాపుండరీకాక్షుని పదంబులు నమ్మనిడి.

రాగము-కన్నడ-ఆదితాళము.

సుమనసుజనశ్రీహరికసహాకే॥ సుమన ॥ హరికసహాగిరిధారిక సహాకే॥ సుమన ॥ సాధుసంగితసే సజ్జనసహాకార । సంపదసబహీయ శాశ్వతకహాకే ॥ సుమన ॥ భజరహాహరిహిందిన । పావనమూరత । బరసతలాగోయబయస్త్రీబాందదన ॥ సుమన ॥ సౌపురదాసప్రభు । సంద జీకేలాలాభల । దోషరహితసబ । సుఃఖనివాస ॥ సుమన ॥

ఈలాగున నరుల మిందరాగపుణవాళ్ళూ నీడి సుసంపన్నయుతులగుచు సదా యావాసుదేవుని ధ్యానించి గడతేరవలయునట్టి గతియు, సర్వశాస్త్రములప్రాప్తిగ జరిగి వారిలోనను సుజనులనియు, దుర్జనులనియును భేదము లవట. అందు సుజనులెట్టి వారనఁగా.

శ్లో॥ వాంఛా సజ్జనసంగతౌ పరగుణే ప్రీతిర్గురౌ నమ్రతా।
విద్యాయాం వ్యసనం స్వయోషితి రతిర్లోకాపవాదాద్భయం
భక్తిశ్శూలిని శక్తిరాత్మదమనే సంసర్గముక్తిః ఖలైః।
ఏతే యేషు వసంతి నిర్మలగుణాస్తేభ్యో మహద్భ్యో నమః॥

అనఁగా సజ్జనుల సాంగత్యమునం దాశయు, యితరుల గుణగణములయందు ప్రీతియు, గురునియందు భక్తియు, విద్యయందభిరుచియు, స్వస్త్రీసహవాసాదులయందు విముఖతయు, లోకాపవాదమునకు వెరచి యుండుటయు, దైవమునందు భక్తియు, సామాజనులదుష్టంబు మనుష్యులసాంగత్యమునం జేరమియు, నీమొదలు గాఁగలసుగుణముల కాటపట్టయి సజ్జనులు బ్రతికెదరు. ఇఁక దుర్జనులన్ననో.

శ్లో॥ అకరుణత్వమకారణవిగ్రహః పరధనే పరయోషితి చ స్పృహా
సుజనబంధుజనేష్వసహిష్ణుతా ప్రకృతిసిద్ధమిదం హి దురాత్మనాం॥

అనఁగా కారణములేని జనులతో కలహముఁయు, కనికరమనునది లేకయున్న తెరుండుటయు, పరధనపరనారులయం దతిమోహము, బంధువులను సాధుజనులను జూచి సహింపలేకుండుటయు నీమొదలుగాఁగల దుర్గుణములు దుష్టనికరముల సదా యాశ్రయించియుండునఁట, కాఁబట్టి.

శ్లో॥ దుర్జనః పరిహర్తవ్యో విద్యయాలంకృతోపిసన్।
మణినా భూషితస్సర్పః కిమసౌ న భయంకరః॥

అను వార్యోక్తివలన గనికోటి ప్రకాశమానంబైన వజ్రమును మస్తకంబునంగల పన్నగంబును జూచి నను శౌవజ్రంబునకై గాని సేతుల నెక్కుడుంగురో యేతుల దుర్జనుండెంత విద్వాంసుండైనను నెంత ధనవంతుడయినను మానవులు వాని సాంగత్యమును వర్జింపవలయునంట. అటులొనర్పని యెడ నవశ్యము హానిఁ జెందుదురు. ఎట్లనఁ నొకదేశపు రాజు భయంకరమగు నొకవ్యాధివలన మిగుల బాధ నొందుచుండ నకారోగ్యమిమ్మనలేని కష్టావస్థయందున్నందున నారోగ్యమొసంగ నా రాజ్యమందు వైద్యశాస్త్రమందు మిగుల నిపుణతగల యొక భిషగ్వరుండు రాజుం జేరి దేవా! నేమిందు దినంబుల లోన తమ వ్యాధిని గూర్పుమాపెదనని ప్రతిజ్ఞజేసి గనయౌషధశక్తివలన నటులనే గావింప రాజుత్సాహంగ మితిలేని బహుమానములచే ప్రతిదినము సంపదనొసంగుచుండ నొకనాడా వైద్యుఁడు ప్రసంగవశంబున రాజుతో తన సామర్థ్యంబు చెప్పుచు తానొక మానవుని కీయిడి జైపైచి యామనిషిచే మాత్రాభక్షణమున వసింప గుర్రముండగు నారాజు తానావేళకు జూపుమని వైద్యునితో నంచిన నసామర్థ్యంబున జూడ నాదునంబు మిగుల నాతురపడుచున్నయది, వేరొకమానవుని తెచ్చి నోట్టుటకన్న నీతల నరుకుట యాలోచింపదగు. నిపావిగ్రీయుము జూపుటకు వలయు సాధనములు సమకూర్చినను, వైద్యుండు కషాయంబు సంగ్రహించుటకు గానంబు జూచి హా! తానొర్తమా, నేఁజేసిన యుపకారమునకు కృతజ్ఞుండవై నుబకు నా ప్రాణంబులం దీయదలంచుట న్యాయమా, నే పాపంబేమి, దుష్టులవలన బహుమతులుంగని మరల వారునని యెదురుచూచు నాయమానుషికమ్మాయి నీపాపంబెంతయని గుణింపుము యనుచుండెను. తను నేమి యపకారము చేసితిని? నా ప్రక్కకొచ్చిన వ్యాధిని ... పతికాగున నాదోచింపుము నిర్లక్ష్యముగా నన్ను దండించిన దుర్గతిచెందు మిమ్ము నారాయణుఁడే కాచునని యా విషముగా నెంతఁ బ్రార్థించినను, యారాజు వైద్యునిచే నారంభంటలు జనికెరావు నిప్రాణంబులు బోయినను నేనా కుచిత్రము జూడవలయునని పలించి భటులతో వీనిం దెగ వ్రేయుడని నాతండు సేయుచున్నదియేగ మనంబున నీలుండు దగుటచే మిగుల బహుమతులఁ జెందకమ్ము నా పేదరశచే నిట్టి యిక్కట్టు దెచ్చిపెట్టుకొంటి. ఆహా! యెంత యధికుండైన వానియోగ్యతను పరిశీలింపక నీచనియామకమే నాకుం జేకూరదగదను మతిమంతుల వాక్యంబు తప్పదు సాక్ష్యం బిచ్చుచున్నదని మిగుల చింతించుచు మంచిరి రాజుప్రాణముల నేకొనియునని యూసగంధ్రినింజూచి స్వామీ! సేవలయు వస్తువులం దెచ్చుటకై మా గృహంబునకుం బోయెద నెలవొసంగుడని రాజుంగేకరించి తనభటులతో గొందఱిని వానివెంట బంప నాతండు గృహంబుఁ జేరి చేయవలయు కార్యములన్నియు నొనర్చి భటులు తన్నుఁ గొందఱు బెట్టు నాస్థానంబుఁ జేరి తాదెచ్చిన యొక పుస్తకము రాజుచేతికిచ్చి, స్వామీ, నాకిల దెలిసినదంతయు నీపుస్తకమును

దెరచి యందు పదియారక పుటయందుండెడి ప్రశ్నలన్నడిగితిరేని నాతల మీా ప్రశ్నల కు సమాధానము చెప్పునను ... నింటిలోని ... చేయుమన నావైద్యుండు ... సేసిన యుష ... మిమ్ము ... మాకు సూచింపవు. ... ప్రశ్నల ... ప్రశ్నల దుగుటచే ... పుటలన్నియు నొకదాని నొకటి ... సేవింప ... వైద్యుఁడే ... పుట ... గోచరింప ... వారి గుణాతి శయములను ... మా ... యుక్తా ... వను ... చేసిమి ...

శ్లో॥ ... పాప ... చేత॥ ... పురాణా॥

అను ... ముకున ... బోధనలేవి ... కొనుము. ... యుండు ... గా జేయుము. ... సాధుజన స్నేహము సకలార్థముల ... టి.

... అవతారము.

సజ్జనులను ... సజ్జ॥ ... యునరా॥ సజ్జ॥ సాధుసాంగత్య ... బోధన లేవిరా॥ ... బుద్ధిని ... సజ్జ॥ ... భువి॥ ... యలబడి ... సజ్జ॥ ... కలియున రా॥ ... సజ్జ॥

... నెల్లప్పుడు సజ్జన స్నేహము కయి ప్రయత్నించ వలయునటు, కావున,

శ్లో॥ త్యజ దుర్జనసంసర్గం। భజ సాధుసమాగమం।
కురు పుణ్య మహోరాత్రం। స్మర నిత్య మనిత్యతాం॥

అనుచితాని దుష్టుల స్నేహమును [illegible] సుజనుల స్నేహమును గోరుదము, దుష్ట [illegible] శాస్త్ర [illegible] ధర్మములు [illegible] నమ్మి [illegible] [illegible] తాము [illegible] [illegible] ముందు [illegible] పోవు [illegible]

శ్లో॥ [illegible]

[illegible] ॥

[illegible]

శ్లో॥ [illegible] ।

[illegible] ॥

[illegible]

నీవు నీతలిదండ్రులకుఁ గలుగక పూర్వ మెవ్వఁడవు, నీతలిదండ్రు లెవరినుండి వచ్చిరి. కావున నీతీరుగ నెవ్వఁ డెఱుఁగక యుత్పత్తినాశనములఁ బొందుచు కుమ్మరివాని చక్రమువలె దిరుగుచుండు నీమాయా ప్రపంచమును విచారింప మిగుల నాశ్చర్యకరముగ నుండునఁట మఱియు నీజీవుఁడీదేహంబును విడిచిన తోడుతనే పల్లములయందుండు వర్షజలమును సూర్యుఁడు తన కిరణములచే పీల్చినట్లు కాలస్వరూపం బయిన భాస్కరుఁడు సకలభూతములందలి జీవరసము నాకర్షించుచు నుండ నీజీవుండు సూర్యకిరణముల యందు మిళితుండయి పిదప వాయుమండలంబున నేకంబయి వర్షధారల మూలంబున భూమిపయి సస్యంబునం జేరి పూర్వసంచితార్థఫలంబుచే నాహారరూపంబునఁ బురుషుని గర్భంబునం జొచ్చి పరిపక్వమయిన పాలలో మీఁగడ తేలినభంగి జఠరాగ్నిచే బిందురూపంబునఁ బురుషుని తనువు సొచ్చి పిమ్మట రేతోమార్గంబున స్త్రీల గర్భగోళంబు సొచ్చి పిండరూపంబు గయికొని మలమూత్రసంయుతం బయిన గర్భనరకం బనుభవించుచు పిదప శిశురూపంబున జన్మించి యజ్ఞానావస్థచేఁ బెక్కుదుఃఖములఁ జెందుచు వాత పిత్త శ్లేష్మాదులవలన నెన్ని కష్టములు ననుభవించి అట్టిట్టుపడి పడి తుదకు యౌవనావస్థత్వముచేఁ గన్ను మిన్ను గానక మిక్కిలి గర్వించి భగవన్నామస్మరణ లేక స్త్రీల వలలం దగిలి యెక్కుడగు మోహంబున ప్రపంచ సౌఖ్యములే నిజమని నమ్మి యగ్నింబడి నశించు శలభంబునాడ్కి జెడిసి పిదప నరకకింకరుల క్రూరయాతనల పాలగుచుండునఁట. మఱియు "తమోద్వారం నరాణాం స్త్రీసంగం" అను ఋషభదేవుని నీతిచే స్త్రీసంగమంబున కాసించువారే తమోద్వారంబున కాలిడునటుల సూచించుచున్నది, కావున నట్టి స్త్రీలయందలి మోహవశులై యనేకులు చెడియున్నారఁట. వారెవ్వరనఁగా? కైకకయి దశరథుండును అహల్యకయి యింద్రుండును, ద్రౌపదికయి కీచకుండును, సీతకయి రావణుండును, తిలోత్తమకయి సుందోపసుందులును, మేనకకయి విశ్వామిత్రుండును, శర్మిష్ఠకయి యయాతియు, తారకయి చంద్రుండును, మాంధాతృపుత్రికలకయి సౌభరియు, శచీదేవికయి నహుషుండును, యూర్వశికయి పురూరవుండును, సునీతికయి యుత్తానపాదుండును, ఋషిపత్నులకయి యగ్నిదేవుండును, ప్రమ్లోచనకయి కండుమహర్షియు, సతీదేవికయి శంకరుండును, చిత్రాంగికయి రాజరాజనరేంద్రుండును, వాసవకన్యకకయి విష్ణువర్ధనుండును, మఱియు నిక్కాలంబున పెక్కువనితలచే ననేకులు కామరోగపీడితులయి నశించినారఁట. కాఁబట్టి.

క॥ తనుదలచినఁ బరితాపము । గనుఁగొనఁ జిత్తభ్రమంబు. గను
వేడుకము । ట్టిన మోహంబు నొసఁగును । వనిత దయిత యనుచుఁ బలుక -
వచ్చునె ధాత్రిన్ ॥

అనఁగాఁ దలఁచిన మాత్రమునఁ బరితాపమును, చూచినతోడుతఁ జిత్తవికారమును, యంటుటచే మోహాతిశయంబు నొసఁగెడు వనితను ప్రాణేశ్వరియని బలుకుట బహుచిత్రముగా నున్నదఁట. మఱియు,

తే॥ లలితమగుచుంట్రెలీలలీ లాంతుపలకు। సహజమదియూషఁజను
నకు-సందడించు। బద్దికరాగనిరమస్వా- భావికంబు। తేటపని లేక
దానిలోఁ దిరుగుచుండు॥ ... ...

అను వార్యోక్తిచేఁ దానిని పుష్పమునకు మరందము గలిగి యుండుట సహజ
మయియున్నను తుమ్మెద పనిలేక యాపుష్పమునకేఁ క్రమించి యెటుల తిరుగుచుండునో
యాలాగుననే యొప్పిదమయిన శృంగారకళలు స్త్రీకి గలిగియుండుట సహజమయియు
న్నను మూఢులాలీలకు సంతసించి యుల్లసముతో వారి వెనువెంట దగిలి తాము ముకు
లింపనందుండు తుమ్మెదలెటుల విలవిల దన్నిడుచుండునో యాలాగున మానవులు
మోహాంబను కాలాగ్నిం బడి వృథాగా నశించుచున్నారట. కావున నిటుల వ్యర్థంబుగా
గాసిజెందుటకన్న నొకసారి యాపురుషోత్తముండగు పరమాత్ముని నిండుభక్తితో మ
నంబున నిడుకొని.

రాగము_బిహాఖ్ — తాళము ఆదితాళము.

సమయము రారా। సరసిజనయనా ॥సమ॥ కమనీయసస్ని
తాననవారా। ఆశ్రితశుభకరనామకమలనయనా ॥సమ॥ రాజమనోజ
విరాజసుపురాణా। దారాసుఖసారా రాజితరాగా ॥సమ॥ శ్రీపతిహృద
యసరసిజవిహార। దాసార్తిహరణా దాసవినాశా॥ సమ॥

కావున స్త్రీలవలనంటగిలి పెద్దలు నశించుచున్నారని తెలిసికొని నానా
పరితాపముల జేయుచు నారదాదిముని సంఘముల కనిపెట్టుట. అంతియేగాక, "అజ్ఞానసంభూత
మోహాయ। వినాశాయ కారణ" మనునీతిచే నజ్ఞానముతో నలిగిన యట్టిదే ప్ర
పంచమునఁదిలి మోహమునకు లోనై యుండి శాస్త్రములు వేయి లోకపు నతులు
వేశ్యాంగనలమాయలంబడి నశించుచున్నారు. కావున వేశ్యాంగనలు వలదనుటే వారగనగా.

శ్లో॥ పితామహాసులీను సుదాంలీచపిత్త సంగం। స్వభావసుయుంజీత పురుషం
నఖిలవిశ్వసంయ। తస్మాత్ప్రసన్నగుణసీసమున్వితే। వేశ్యా
స్త్రీభాసుమనా ఇన నశ్యయాః॥

అనఁగా వేశ్యలు ధనమిమిత్తమున నే నవ్వుచున్నారు గనుక యేడ్చుచు
న్నారు. మతియుఁ బురుషుని నమ్మించుచున్నారు కాని తాముగా బురుషుని
నమ్మరు. కావున కులశీలములుగల పురుషుడు వేశ్యలను శ్మశానమునందుండియున్న పు
ష్పములవలె త్యజించవలయునని వ్యాసకపిలుల వైశంపాయనుడు నచెప్పిచే
వచింపఁబడి యున్నది. కావున వైరాగ్యవంతుఁడయిన పురుషుండు "పరోపకారార్థ
మిదంశరీరం" అనునీతిచే పరోపకారము కొఱకు నానాకర్మములు మొదలుగాఁగల కా
ర్యములు సేయుచు యుక్తశ్రద్ధుఁడయి మోక్షమును పొందవలయునట గాని ధన ధన

మంతయు దుష్కార్యములకయి వ్యయపరచుచు, సీ॥ ఈడిగెముత్తికి జోడుకాలువలిస్తి కొరవగంగికి జరీకోకలిస్తి। పోచీలుగొకలి పుల్లిచేతులకేస్తి దానితల్లికి సూరుధారబోస్తి కడియాలు బెజవాడ కనికికిదరిసిస్తి పోగులుగోసంగిపోలికిస్తి। దాసరచ్చికిదేవతార్చన లమ్మిస్తి గుత్తాన్ని యుప్పరకొండికిస్తి॥ యనియీలాగున దనఘనతను దెల్పుచుండునట. ఏమానవుఁడయిన ధనమును దానధర్మములు మొదలగు సద్వినియోగము సేయక దుర్వినియోగ పరచుచున్నాఁడో వానియైశ్వర్యమంతయు నేనుఁగుమ్రింగిన వెలగపండులోని గుజ్జువలె హరించిపోవునఁట. ఏలయనఁగా.

శ్లో॥ చత్వారో విత్తదాయాదాః। ధర్మభూపాగ్నితస్కరాః।
జ్యేష్ఠభ్రాతావమానేన। త్రయః కుప్యంతి సోదరాః॥

అనఁగా ద్రవ్యమును పంచుకొనుటకు నలుగురు దాయాదులు గలరఁట. వారిలో మొదటివాఁడు ధర్మము, రెండవవాఁడు రాజు, మూఁడవవాఁడగ్ని, నాలవవాఁడు తస్కరుఁడు. ఇందు ధనమునకు మొదటివాని భాగమీయక ధర్మమను జ్యేష్ఠుని నవమానపరచినయెడ తక్కిన ముగ్గురు సోదరులు అనయున్నదు గలిగిన యవమానమునకు మిగుల నాగ్రహమును జెంది యాధనమంతయు నాశముచేయుదురఁట. ఎటులనన, ఒక గ్రామమునందు మిగుల ధనవంతుఁడొకఁడు గలఁడు. ఆతఁడు మిగులలోభియయి నోటికంపుగా పసులమువయి సేయక గోనెముద్ద నక్క వలె నెల్లప్పుడు ధనమును గనిపెట్టుకొని యుండును. ఇట్లుండ నాధనము నపహరింపుటకయి యొక తస్కరుఁడు పెక్కుదినంబులు వేచియుండియు సమయము చిక్కనందుచే తుదకు వేసారి యేకాకయుపాయమును బన్ని నాటిరేయందున శ్మశానంబునకుం జని యప్పుడే పూడ్పంబడిన యొక శిశుకళేబర మెత్తికొని సూర్యోదయమ్మునంచినతరువాత యాధనవంతుఁడు గమాలోభియని యెఱిఁగిన వాఁడగుటచే నిచ్చగానిచ్చినవాఁడు గ్రహంబున కుంజని నడవలో నిలువఁబడి మహాప్రభో? పసిబాలుఁడు కొంచమన్నము పెట్టించుమడీ యని యడుగ లోభియగు నాధనవంతుఁడు మాయింట నన్నములేదు, గిన్నము లేదు. వచ్చిన దారిబట్టి పోలిపో యనిన నప్పుడా టక్కరి కొక్కెగయాగు నాచోరుండు వానిం జూచి స్వామీ యీబాలుండు మిగుల నాకలిచేత డస్సియున్నవాఁడు. కావున కొంచెమన్నముం బెట్టి యీప్రాణమును గట్టుకొండని మిగుల పీడింప ధనవంతుఁడాగ్రహంబున నొక బడితెంగొని యాటక్కరి బిడ్డగానిఁగొట్ట వాఁడా శవమును నేలంబడవయిచి నాపిన్నవాని నీవు హతము కొట్టి చంపెనని మిగుల నార్భాటముతో గోడనము సేయ రాజభటులు జేరి వృత్తాంతంబంతయు చోరునివలన విని తేనెకుండకు జిల్లి పడెను గాన ధనము గణింపనిదే సంచినయ్యమని యాధనవంతునిం బట్టికొని పెడరెక్కలు విరచికట్టి చెరసాలకుం గొంపోయి యెవరికి చిక్కని ధనమును వారుసంగ్రహింప నాచోరుండా రాత్రి యాతని గృహమునం బ్రవేశించి మునుపటివలె తనకు నిర్బంధము లేక పోవుటచే వాఁడా మిగిలిన ధనమంతయు హరింప మరునాఁడు రాజాధికారుని బిలువనంపి విచారించి సాక్ష్యము లేక పోవుటచే నరహత్యను చే

సిన నేరముకుగాను వానిని తనరాజ్యమునుండి వెళ్ళగొట్టినాఁడఁట కాబట్టి మానవున కెంత ధనాధికారమున్నను, భూతదయగలిగి పరోపకార ప్రవర్తనయందు బుద్ధిని నిలుపవలసినదఁట, యెందు చేతననఁగా.

శ్లో॥ కోధర్మో భూతదయా। కింసౌఖ్యం నిత్య మరోగితాజగతి।
కస్స్నేహా స్సద్భావయః। కింపాండిత్య న్న పరిచ్ఛేదకః॥

అనునార్యోక్తి వలన భూతదయలేనిధర్మమును, సదా రోగపీడితుని సౌఖ్యములును, సద్భావములేని స్నేహితుఁడు పరిచ్ఛేదముం దెలియని పాండిత్యమును యేలాగున నిష్ప్రయోజనములో యాలాగుననే ధనముగలిగియు దాని వినియోగము దెలియకుండుట యాలాగుననే నిష్ప్రయోజనమైయున్నదఁట. కావున మానవుఁడీ ప్రపంచమునందు జన్మించినందు కేలాగుననడచుకోవలెననఁగా, శ్లో॥ అమానిత్వ మదంభిత్వ। మహింసా క్షాంతిరార్జవం। ఆచార్యోపాసనం శౌచం। స్థైర్యమాత్మవినిగ్రహః। ఇంద్రియార్థేషు వైరాగ్య। మనహంకార ఏవచ। జన్మమృత్యుజరావ్యాధి। దుఃఖదోషానుదర్శనం। అసక్తిరనభిష్వంగః। పుత్రదారగృహాదిషు। నిత్యంచసమచిత్తత్వ।మిష్టానిష్టోపపత్తిషు। మైనాప్యనన్యయోగేనభక్తిరవ్యభిచారిణీ। వివిక్తదేశసేవిత్వ। మరతిర్జనసంసది। అధ్యాత్మజ్ఞాననిత్యత్వం। తత్వజ్ఞానార్థదర్శనం ఏతద్జ్ఞానమితిప్రోక్త। మజ్ఞానంయదతోన్యథా। అనఁగా ధనధాన్య సంపత్తిచే గొప్పవాఁడని తలఁప కుండుటయు, డంబము లేకయుండుటయు జీవహింస నిషేధించుటయు, త్రికరణశుద్ధిగలిగి యుండుటయు, గురువునందుభక్తియు సదాశుచిత్వము సత్యనిష్ఠయందుచలింపమి, మనస్సునిగ్రహించుట ఇంద్రియసుఖములందు ప్రీతిలేకయుండుట అహంకారమణచుట, జనన మరణ వార్ధక్యవ్యాధి దుఃఖములకు వగవకుండుట, ఇహసౌఖ్యములకై యాసపడకయుండుట, కలిమిలేములయందు సమచిత్తము, దైవమునందు భక్తి, తత్వజ్ఞానార్థ మెఱుఁగుటయందు నిచ్ఛ, యీమొదలుగాఁగల జ్ఞానమార్గ మవలంబించుచు, శ్లో॥ యశ్శాస్త్రవిధి ముత్సృజ్య వర్తతే కామకారతః। నససిద్ధిమవాప్నోతి। నసుఖంనపరాంగతిం॥ యను నీతిశాస్త్రవిధి ననుసరింపక స్వేచ్ఛగా వర్తించువానికి సుఖమును పరమగతియులేదు గాన శాస్త్రములయందుదహరింపఁబడినరీతి ననుసరించుచు సదా భగవద్భక్తులతోఁ గూడికొని.

రాగము-ఫరజు-చాపుతాళము.

రఘునందన శ్రీరామ కృపాకరే॥రఘు॥ రామకృపాకర మేఘశ్యామాకృపాకరే॥రఘు॥ తాటకిభంజన దశకంఠవిదళనే। ఘూంకారమృగ మారీచహరణజయా॥ రఘు॥ సాటోపసమిద్భీమా మునిజన। కామాశ్రితజనధామా నిర్మలనామా॥ రఘు॥ సుగ్రీవాంగదస్మరఘువనామా సువ్రితసాపర పోషా పరంధామా॥ రఘు॥ ... ...

ఈలాగున నాపరాత్పరుండగు శ్రీరామచంద్రుని సేవింపవలసినదంట. ఇట్లు భగవద్భక్తులతో చెలిమి సేయుచు నా వైకుంఠవాసునిం బొగడుట వలన నేమి లాభమనఁగా.

శ్లో॥ తమో బాహ్యాపినశ్యేత్తు। పావకాదిత్యసన్నిధౌ।
బాహ్యమభ్యంతరంచైవ। విష్ణుభక్తాగ్రసన్నిధౌ॥

అను పండితోక్తి వలన సూర్యాగ్నుల వెలుఁగుచే వెలుపలి చీకటి మాత్రము వీడునటుఁగాని విష్ణుభక్తులచే సూర్యాగ్నులవలన నాస్తికస్నేహముచేఁ గలుగు వెలుపలి చీకటియుఁ, గామక్రోధాదులచేఁ గలుగు లోచీకటియు నావరూప రహితమయి పోవుచున్నదట- కాబట్టి యట్టి పరమాత్మస్వరూపులగు విష్ణుభక్తులు తటస్థించిన కోరి భజింపనేరక వారిపైవేషములు బాగుగనుండలేదని యసహ్యపడి లోపల పసలేని మోసగాండ్ర పైవేషములకు సంతోషించి వారిని నియమయిన భక్తులుగా నెంచి యనేకులు మోసపోదురంట- ఏలాగనఁగా నొక గొప్పయుద్యోగస్థు డాడంబరముతోఁ జరించు నొక స్వాములవారికిని తనయింటికి భిక్షకుం దెచ్చి యానాడు మిగుల తృప్తిగా భోజనమిడిన తరువాత నద్ధ్యాహ్నసమయమందు స్వాములవారు పండ్రెండి యుండఁగా నా యుద్యోగస్థుఁ డాయనయొద్దఁ జేరి స్వామీ కొంత సేపు భగవద్గీతలు పారాయణ సేయింపుమనఁగా నాస్వాములవారు భగవద్గీతలనగా నే యనియేమో మఘుగ భక్ష్యములనుకొని బొజ్జతడివికొనుచు నాయుద్యోగస్థునిఁజూచి మీరు దివాణకు బెట్టినభక్ష్యములచేతనే నాకు యూపిరి తిరుగకున్నది గాఁబట్టి యిప్పుడవి పుచ్చుకోలేనండి యని చెప్పినాఁడఁట- కావున జనులను మోసపుచ్చి ధనము గడించుటకై యనేకులీలాగున మాయావేషములు ధరించి చరించుచుందురఁట, కావున-

శ్లో॥ స్వపచోపి మహీపాలాత్। విష్ణుభక్తో ద్విజాధికః।
విష్ణుభక్తివిహీనస్తు। యతిశ్చ శ్వపచాధమః॥

అను వాక్యార్థము వలన భగవద్భక్తిలేని యతికన్న మతను జ్ఞానముతో భగవంతుని భజించు చండాలుఁడే యుత్తముఁడఁట. మూఢులగు మానవులు మాయవేషగాండ్రను పరమభక్తులని భావించి మనపుడు బుద్ధిమంతులు వారిం జేరి హితముఁ జెప్పిన నామాటలు వెడచెవిం బెట్టుదురఁట- ఏలాగనఁగ, ఒక గ్రామములో కొండారెడ్డి యను నొకధనవంతుఁడు గలఁడు. అతఁడు మూర్ఖుఁడును, పరసుఁడు గాక పోవుటచే నతని నేలాగున నయిన మాయచే లాలించి ధనముఁ గైకొన నెంచి పొట్టపోడిచిన నక్షరము దెలియని యొక బ్రాహ్మణుఁ డాతనిం జేరి, మహాప్రభో! రెడ్డిగారూ, లక్ష గంటాలకు కవనము చెప్పె కవీశ్వరుఁడను వచ్చినాను. నాకవనము చిత్తగించవలెనని పెద్దగొంతుతో తాను చిన్నతనమున నేర్చుకొన్న పద్యములలో నొకటగు,

సీ॥ కమలాక్షునర్చించు కరములు కరములు శ్రీనాథువర్ణించు కొండారెడ్డి॥ సురరక్షకుని జూచు మాముఖ్యలు జూప్యలు భుజవైరిదగిలిన కొండారెడ్డి। భగవంతు వలగొనుపద

ములుపదములు పురుషోత్తమునిమీఁదికొండరెడ్డి । విష్ణునాకర్షించు వీనులు వీనులు శేషశాయికిమ్రొక్కు కొండరెడ్డి। దేవదేవునిఁజింతించు కొండరెడ్డి। చక్రహస్తునిఁబ్రకటించు కొండరెడ్డి। కుంభినీధవుఁజెప్పెడి కొండరెడ్డి । తండ్రిహరిఁజేరుమనియెడి కొండరెడ్డి॥ అని యీలాగున జదువువఱకు కొండరెడ్డికి పరిమితములయిన యానంద ముద్భవించి "అబ్బో, అబ్బో, ఎంతకవీసుఁడు! యెంతకవీసుఁడు! పద్దెమంతా నాపేరే బెట్టి సగివించు, ఇతనికేమి బగుమానమిచ్చినా చాల"దని మెచ్చుకొనుచు, బంగారపు మురుగులజత బహుమతిజేసి, "యిదుగో నండీ శాస్తుల్లుగారూ నేనీపూళ్ళో సంగాచేసె వీరికు నాలుగు దెబ్బలు ముట్టచెప్పుతాను గానిమాగచ్చసావడియొద్ద రామాయణ పురాండం సెప్పండి", యని యడుగ నాబ్రాహ్మణుఁడు మిగుల సంతోషించి రామాయణ మొకదానిఁ గొని కథాసరళిఁ దెలిసినవాఁడగుటచే తనకుఁ దోచిన యర్థమును పెద్దపెద్ద రాగములతోఁ జెప్పుచు "సాలిజాండ్రి సభామధ్యేసాంతానిః పండితోత్తమ" యనులాగున నామూర్ఖులలో తానొక పండితుఁడై ధనము గణించుచు కాలము వెళ్ళబుచ్చుచుండ, ఒకనాఁడా గ్రామమునకు షట్శాస్త్రములు గుఱిగిన మంచి లక్షణవేత్తయైన పండితుండొకఁడు చేరి నాటిసాయంతనమున పురాణము చెప్పు స్థలమునం బ్రవేశించి వినుచుండ నాపురాణము చెప్పు బ్రాహ్మణుఁడు 'రామోలక్ష్మణః సుగ్రీవీత్' యను శ్లోకముఁ జదివి, రామః— రాముఁడును, లక్ష్మణః=లక్ష్మణుఁడును, "సుగ్రీవీత్' అబ్బో యిక్కడనే పెనుమంచ్చరం వచ్చింది "వీలస్యదీక్షస్య వాలస్య హనుమంతి యుగ్యమః॥ కాంపెట్టిహనుమంతుడును యీమూగ్గురు లంకకు వెళ్ళినారని చెప్పినాడఁట ఇంతలో నచ్చట నుండు గ్రాత్తపండితుఁడాపౌరాణికుని పాండిత్యమును గ్రహించి యాతనిఁజూచి 'సం' యను ప్రశ్నజేసినాఁడఁట. అతం డీప్రశ్న యడిగినతోడనే యచ్చట కూర్చున్నయందరు ముఖములనులంది యొకరికొకరు "వుండండోసి, పంతుల్లకు పంతుల్లకు పోరాటం గొడుతుంది, మనయ్యోరు గెలుస్తాడో సోడిపోతాడో యని" యేకధ్యానముతో నూరక చూస్తుకొని యూరకుండ పురాణపు బ్రాహ్మణుఁడీసంగతిని గ్రహించి మనంబున నేనిప్పుడు మాహోపాయముం జెప్పి యితనికి సమాధానంబు చెప్పకపోతినా యిఁకమీఁదట నాకు ట్టుబట్టలు దొరకవు. అంతట నేను వెకువగానున్న సంగతి నితనికి తెల్పిన వెనుకవెళ్ళుట తటస్థించునని నిశ్చయించి యాపండితుని ముఖము చూచి సహోద్ఘాసముతో

కిం లేదు. కం లేదు, గూట్లో వుంచవ్, విత్తులు పంగుమ్, పంటసల్లుంచయి లేద్దుకోమ్, యెమ్మోమ్ముతో కండమ్, యిక పోమ్, ఘుంఘుం యనిబల్కెను, నాపండితుఁడు తెల్లపోయి వూరుకుండ నాసభవారందరు ఛళ్ళే, మాబాపనాయన యన్నిగ్రంథాలు తెలిసెనో ఒక్కమాటకు పటపటమని పదిమాటలు చెప్పినాఁడని పొగడుచు గొనరుండ నాపండితుఁడు యిఁక సనపాండిత్యం మూర్ఖులయందు చెల్లదని యొకనిట్టూర్పు విడిచి వనిలేచి పురాణపు బ్రాహ్మణుని జూచి అయ్యా ? తమ పాండిత్యమునకు మిగుల సంత

సించితి, నీకు సెలవు బుచ్చుకొనియెద, స్వామీ నమస్కారమ్ అని వచించి నాఁడట పురాణపు బ్రాహ్మణుఁడు తన దెబ్బకడలి యాపండితుఁడు పారిపోవుచున్నాఁడని యెంచియింకను బెదరింప నుద్దేశించి యతనితో “ నమస్కారములేదు. గిమస్కారంలేదుఁవున్నవారికి నమస్కారం, యీసభలో మాకు సంస్కారం మాశత్రువులకు తుస్కారం, మెదిలినవారి తిరస్కారం. నోరెత్తిన బహిష్కారం, యింతపట్టుకు పరిష్కారం,యికను లేచిపోవుట నీకు యశస్కారం. అనియీలాగున మహాధాటిగా బల్కినాఁడట. ఎప్పుడైతే పురాణపుబ్రాహ్మణుఁ డింత ధాటిగాయాడించినాఁడో వినువారందఱుమహాశ్చర్యముతో ముక్కున వ్రేలిడి జూచుచుండ పండితుఁ డిఁక మాటలతోఁ బనిలేదని యెంచి త్వరగా పురాణపు బ్రాహ్మణునిచుట్టు ప్రదక్షిణముంజేసిసాష్టాంగనమస్కారమొనర్చి స్వామీ, సాహితీ పటిమయందు తమరు చతుర్ముఖ, షణ్ముఖ, సహస్రముఖులను మీఱి యున్నారు. గాన తమ రోమ మొకటి నాశిరమున ధరించితినేని నాజన్మ పావనంబగునని వచించి పురాణపు బ్రాహ్మణుని జుట్టులోని వెండ్రుక నొకదానిని లాగి తన నెత్తిన బెట్టుకొనువఱకు నచ్చట నుండు జనులందరు నంత పెద్దపండితుఁడేమనయ్యావార వెండ్రుక నెత్తిన బెట్టుకొన మనమేల నాలాగునజేయగూడదనివక్కరొక్కరలేచి యాతని నెత్తిమీది నాలుగుపోచలు బీకుచు, పురాణపు బ్రాహ్మణునితలబట్టనెత్తియయ్యేలాగున జేసినారఁట. ఆబాధకు తాళలేక పురాణపుబ్రాహ్మణుఁడు తనశిరమంతయు రక్తము గ్రమ్మనచ్చోట నిలువక పాఱిపోయినాఁడట. కావున తాము బట్టిన కుందేటికి మూఁడేకాళ్ళని వాదించుమూర్ఖులు జ్ఞానులు సెప్పుహితవచనంబులు తమచెవి కెక్కనివ్వరఁట.

శ్లో॥ శక్యో వారయితుం జలేన హుతభుక్ ఛత్త్రేణ సూర్యాతపో।
నాగేంద్రో నిశితాంకుశేన సమదో దండేన గోగార్దభః।
వ్యాధి ర్భేషజసంగ్రహైశ్చ వివిధై ర్మంత్రప్రయోగై ర్విషం।
సర్వస్యౌషధమస్తి శాస్త్రవిహితం మూర్ఖస్య నాస్త్యౌషధం॥

అనఁగా జలమువలన నగ్నియు, యాచ్ఛాదనమువలన సూర్యుని వేడిమియు, దండతాడనములచే వృషభగార్దభంబులును, యంకుశముచే మత్తగజంబును,యౌషధసేవవలన ఘోరవ్యాధులును, మంత్రప్రయోగములచే విషములు మొదలగునవి సాధింపవచ్చునటుగాని “మూర్ఖస్యనాస్త్యౌషధం” యనునీతిచే మూర్ఖుని మనస్సు భేదించుట కేవిధమైన యౌషధమును లేదట. గావున లోకమందలి జనులు పూజించుటకర్హులైనవారిని పూజింపకపోవుటచేతను, పూజించుట కనర్హులైనవారిని పూజించుటచేతను ప్రపంచమునం దేమి సంభవించుననఁగా.

శ్లో॥ అపూజ్యా యత్ర పూజ్యంతే । పూజ్యా యత్రావమన్యతే
తత్ర త్రీయం భవిష్యంతి । వ్యాధిదుర్భిక్షతస్కరాః॥

అనగా మూర్ఖులను పూజించి జ్ఞానులను పూజింప కవమాన పరచుటచేత లోకమునందలి జనులకు వ్యాధి, దుర్భిక్షము, అగ్ని తస్కరులవలన నప్పుడప్పు డతివిస్తారముగా భయోత్పాతములు గలుగుచుండునట కావున నైహికాముష్మిక సుఖంబులందగోరు నరుండెవరిని సన్మానింపవలయునో యెవరిని సన్మానింపఁగూడదో మతి గుర్తెరిగి సంచరింపవలయునట. ఈలాగున యెయ్యెడ నెట్లుఁబ్రవర్తింపవలెనో యట్టుల బ్రవర్తించుచు సదా భగవద్భక్తులం జేరి యాభగవంతుని పావననామమును స్మరించు నతఁడే ధన్యుండఁట కాఁబట్టి.

రాగము-మలయమారుతము-చాపతాళము.

ధన్యుడెవఁడో! దాశరథే॥ధన్యు॥ అన్యమందు చిత్తముంచియుండక నుయానందముతో । ధ్యానము జేసే॥ధన్యు॥ వరమృదంగతాళాదితం। బురవాద్యములశ్రుతిమీఱగా। స్వరశుద్ధముతోసనుసగమశ్రీ। నరద నెంకటేశాయని భజియించే। ధన్యు ॥

ఈలాగున రేయింబవలు పరమాత్ముని నామముచ్చరించు మహనీయుఁడేధన్యుఁడు, అటువంటివాని జన్మమే సార్థకమైయున్నది. లేనియెడ మనుష్యునకు మృగమునకుంగల భేదమెద్ది, పరుల యెంగిలికూడు మెక్కుచు వాయసంబు వెక్కసాలు మసరదే! భగవచ్చింతనలేని పురుషులకన్న మృగములే శ్రేష్ఠములైనవని నొక్కి వక్కాణింపవచ్చును ఎట్టులనగా, మనుష్యులవలెనే మృగములును గష్టముతో నాహారము సంపాదించి మెక్కుచుండుటయేగాక సగా మదవతుల యంగజసంగరంబునుండి సుఖరోగముచే గుందుచు మితిలేని దుఃఖములజెందు మానవులకన్న మృగములు ఋతుకాలంబులం దప్పని తరదినంబుల సంగమం బాసింపక మిగుల దేహదారుఢ్యమును గలిగి మెలంగు చున్నవి. ఏలాగునన. శ్లో॥ సింహోమదద్విరదమస్తకమాంసభోజీ సంవత్సరేషు కురుతే రతిమేకవారం॥ అనఁగా మిగుల దేహదారుఢ్యమును కలుగజేయు పదార్థములను గహనాంతర సీమలలో కోరి భుజియించి కుంభస్థలములయందుండి మదధారలు ధారలుగా బ్రవహింప మదించివిహరించుశుండాలముల మస్తిష్కమును భక్షించు సింహము సహా సంవత్సరమున కొకతూరి తనజాతి మృగములతో రతిక్రీడలాడు చున్నది.. కావున దైవచింతనలేక స్త్రీలోలులై సదా విహరించు మానవకోటికన్న మృగములే శ్రేష్ఠములైనవని జెప్పవచ్చునట మఱియు, కం॥ ఉడుముండదెనూరేండ్లును । బడియుండదె పేర్మపాము పదినూరేండ్లున్। మడుగునగొక్కెరయుండదె। కడునిలపురుషార్థపరుఁడు గావలె సుమతీ॥ యను నీతిచే నుడుము నూఱేండ్లకుపైగా బ్రతుకుచున్నది. సర్పము వేయేండ్లు బ్రతుకు చున్నది. మడుగునందు కొక్కెర యనేకదినములు జీవించుచున్నది. ఈమొదలగునవి యెన్ని

దినంబులు జీవించిన నేమి ప్రయోజనము కావున మానవుఁ డవతరించినందుకు పురుషార్థములు సాధింపవలసినదఁట ధర్మము, అర్థము, కామము, మోక్షమని పురుషార్థములు నాలుగువిధములు, అందు ధర్మమనఁగా వర్ణాశ్రమ ధర్మము, యర్థమనగా ధనము, కామమనఁగ గోరిక, మోక్షమనగా బునర్జన్మరాహిత్యము ఇందు ఆచారః ప్రథమోధర్మః" యనునీతిచే యాచారమే మొదటి ధర్మమయి యున్నదఁట. అట్టి యాచారమనుష్టించుటచే నేమికలుగు ననఁగా, శ్లో॥ ఆచారాల్లభతేహ్యాయు రాచారా దీప్సితాః ప్రజాః। ఆచారాద్ధనమక్షయ్య మాచారో హంత్యలక్షణం॥ అనఁగా శాస్త్రోక్తమయిన మంచినడవడికచే యాయుర్వృద్ధియును, యాహ్లాదమును, యక్షయమయిన ధనమును, యనిష్టపరిహార మగుచున్నదని మనువు వచించియున్నాఁడు. గాన నట్టి యాచారధర్మమును త్యజించుటచే నేమిసంభవించుననఁగా. శ్లో॥ దురాచారోహిపురుషో। లోకేభవతినిందితః। దుఃఖభాగీచసతతం। వ్యాధితోల్పాయురేవచ॥ అనగా శాస్త్రమునకును శిష్టాచారమునకు విరుద్ధముగా దనకు దోచినట్లు నటించువాఁడును, ఆచారవంతులచే దూషింపబడువాఁడును, రోగములవలన నెల్లప్పుడు సంకటము లనుభవించుచు నజస్రంబుగ పడియుండునఁట కాఁబట్టి సర్వధర్మములలో మొదటిదగు నాచారధర్మమును మనుజుఁడు ముఖ్యముగా నెఱవేర్పవలసినది. కావున నట్టి యాచారధర్మమనుష్ఠింపుచు సన్మార్గి దుఃఖనివృత్తియు, నిరతిశయ మహానందమును గలిగించు మహాపదవికయి బ్రయత్నింప వలయునఁట. మహాపదవియనఁగా ముక్తి (ప్రపంచమునుండి విడుపబడుట) ఇట్టి ముక్తులు సాలోక్యము, సామీప్యము, సారూప్యము, సాయుజ్యము, సార్ష్టిత్వము, యని యయిదువిధములు ఈముక్తులు విష్ణుభక్తివలన గలుగునవి వైష్ణవులును, శివభక్తివలన గలుగునని శైవులును, శక్తిభక్తివలన గలుగునని శాక్తేయులును, సూర్యగణపత్యుపాసనములవలన గలుగునని మఱికొందఱును వచించుచున్నారు. ఎవరెట్లు వచించినను భక్తిజ్ఞాన వయిరాగ్యతత్వములే మోక్షసాధనములౌటచేత యాభరణముల యొక్క రూపములు వేరువేరుగ నుండియు బంగారు మొక్కటేయయిన తీరున "ఏకోదేవ" యనునొక్కచే సకలచరాచర జీవాధారుండును, విశ్వరూపుండును, విశ్వాంతర్యామియునగు పరమాత్ముండొక్కండే యన్నట్లు కోరిన వారివారికోరికల ప్రకారము పదవు లిచ్చుచుండునఁట, ఇంతయేల, మున్ను ప్రహ్లాదుని జనకుండగు హిరణ్యకశ్యపుండు భగవంతు డెచటనుండునని కొమారుని ప్రశ్నసేయ ప్రహ్లాదుఁడు తండ్రితో, క॥ ఇందుగలఁడందు లేడని। సందేహమువలదు చక్రిసర్వోపగతుం। డెందెందు వెదకిజూచిన। నందందేగలఁడు దానవాగ్రణివింటే" అని నిశ్చయముగా బల్కియున్నాఁడు. ఇంతకును భక్తిప్రధానంబు, "భక్తిలేనిపూజ పత్రిచేటు" అని మహాజ్ఞానియగు వేమన వచించియున్నాఁడు. భక్తియనఁగా పూజనీయులకు వారియెడ తనకుగల యనురాగము భక్తియనంబడు. ఇది సర్వార్థసిద్ధికి మొదటిమెట్టయి యున్నది. భక్తిలేక యేకార్యము చేసినను ఫలింపదు. ఏలాగుననఁగా, తొల్లి యాకాశరాజను నాతఁడు డంబమునకుగాను బంగారు పుష్పములచేయించి యాపుష్పములతో

ముక్కోటి యేకాదశినాఁడు మహావైభవముతో వెంకటేశ్వరులకు పూజసేయింప నా నాఁడే యడవిలో బోయవాఁడొకఁడు మిగుల భక్తిచే నుంటితో పుష్పములచేసి భగవం తుని పూజింప సురనాఁడు అర్చకులతో గూడి యాకాశగంగ దేవాలయపు తలుపు లు దెఱచి చూడ నుంటిపుష్పములు భగవంతుని సన్నిధియందుగను, బంగారు పుష్పములు నాలమూలమున నడ్డియుండ గాఁ జూచి మిగుల నాశ్చర్యపడి శ్రీవెంకటాచల మాహాత్మ్యమునందు జెప్ప బడియున్నది గాన భక్తియే సర్వ సాధనములకు మూలము. అట్టి భక్తివలన సజ్జన సాంగత్యము లభించును, సజ్జనుల నిత్యానిత్య వస్తువిచారము పుట్టి ల్లును, నిత్యానిత్య వస్తువిచారము వలన జ్ఞానము కలుగుటచే వైరాగ్యము యుదయించును, "జ్ఞానవిహీన స్సర్వమతేన । ముక్తిం న భజతి జన్మశతేన" అనునార్యోక్తిచే యేమతమునందైనను జ్ఞానముదయింపనిదే మోక్షము లేదనుటకు సందేహము లేదు, ఎట్లనఁగా.

శ్లో॥ మీనస్స్నానరతః ఫణీ పవనభుక్ మేషస్తు పర్ణాశనః । నిరాశీ ఖలు చాతకః ప్రతిదినం శేతే బిలే మూషకః॥ భస్మోద్ధూళితవిగ్రహః ఖలు ఖరో ధ్యానాను బకః॥ సర్వేషాం న హి ముక్తిరస్తి విగతజ్ఞానం హి ముక్తిప్రదానం తదా॥

అనఁగా భక్తి జ్ఞానములు లేక వృథాగాఁ బనిలేనివారై మాటిమాటికి మునుఁగుచుండు వారలు, [illegible] ప్రతిదినము పుణ్యస్నానములు సేయుచును, [illegible] గాఁ [illegible] తి పించువారు సర్పములగుదురు, కేవలము మోసపుచ్చువారు [illegible] [illegible] వారు మేఁకలగుదురు, మహా యనుకొనువారు [illegible] ములగుదురు [illegible] [illegible] [illegible] ములగు దురు దేహమంతయు భస్మములు [illegible] నుండువారు [illegible] గాడిదలగుదురు కన్నులు మూసుకొని వెనమునొందుచుండువారు కొంగలగుదురు, [illegible] [illegible] డుచున్నారు. గాన జ్ఞానము లేనిపక్ష మెన్ని తపస్సులను చేసినను [illegible] సిన నేయికి నిష్ఫలమగునట్లు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] వుము జ్ఞానమై సద్గురుమూలమున గ్రహించుచుండవలయునుగదా. [illegible] బ్రహ్మహత్యాదిమహాపాతకములకు నిష్కృతులైన తపోదానాదులను [illegible] ను, తపస్సును, యోగమును, నాచారమును, నియమమును నయిదుమున్నది. కలియుగ మందు [illegible] యేమియు దనకు సత్యమార్గమున్నది కుల గోత్రములలో నొక మొక్క [illegible] యాత్మీయము [illegible] [illegible] [illegible] పుణ్యకార్యములు [illegible] [illegible] [illegible] మొదలైనవి ఘోరవాది మహానరకములయందుఁ గడియందు [illegible] దుఃఖమును జెందుదురు. కాన సర్వశ్రేయములకు మూలమైయున్న యోగ్యత సర్వమును [illegible] [illegible] ముటకుఁ గాను కొందఱు బుద్ధిమంతులు.

శ్లో॥ చలంతి తారాః ప్రచలంతి మందరాః। చలంతి మేరుర్న విగ్రహమండలం। కదాపి కాలే పృథ్వీ చలంతి। సత్పురుష వాక్యాన చలంతి నిశ్చలాః॥

అనఁగా, నక్షత్రములు తమతమ స్థానములు తప్పవచ్చును. మందర, మహామేరు పర్వతములు తమతమ ప్రదేశములనుండి కదలవచ్చును. ఒకానొక కాలమునకీభూ

మిఱియు తలక్రిందు గానీ పునుగాని, "సత్పురుష వాక్యంనచలంతిధర్మం" యను నీతిచే సత్పురుషుల వాక్యము సత్యమునుండి యెప్పటికి తొలఁగదని వచించి యున్నారు. మఱియు భాగవతమునందు బలిచక్రవర్తి వామనమూర్తికి మూడడుగుల భూమి యిచ్చితి నని ధార పోయుచుండ శుక్రుండు కపట రూపుండగు భగవంతుఁడు బలిచక్రవర్తి యొక్క సకలైశ్వర్యము గ్రహింపవచ్చిన విధమును గ్రహించి యా నీటిధార కడ్డుపడి దాన మివ్వకుండునటుల మిగుల నిర్బంధ పఱచినను, బలిచక్రవర్తి శుక్రునిఁ జూచి మ॥ నిరయంబైన నిబద్ధమైన ధరణీనిర్మూలనంబైన దు। ర్మరణంబైన గులాంతమైననిజముగ్ రానిమ్ము పోనిమ్ముపో। హరుఁడైనన్ హరియైన నీరజభవుండభ్యాగతుండైననా। దిరుగన్నేరదు నాదుజిహ్వ వినుమా ధీవర్య। వేయేటికిన్॥ అనఁగా పాపమువచ్చినను, బంధముల వలన గట్టువడినను, ఈభూమి యంతయు నిర్మూలమైనను దుర్మరణంబు సంభవించినను గులశీలములు చెడినను, నిజమయినను, అబద్ధమైనను, వచ్చినవాఁడు త్రిమూర్తులలో నొక్కండయినగాని, లేకదరిద్రుఁడైనసరే, యేదియెట్లులైన నొప్పెదగాని నా నాలుక యసత్యమునకు దొడఁగదని వచించి నాఁడట మఱియు, క॥ మేరువుదలక్రిందైనను। పారావారంబు లింకబారినలోలో। ధారుణిరజమైపోయిన। ధారాధ్వరఖండమయినదప్పకయిత్తున్॥ అనఁగా బలిచక్రవర్తి శుక్రునిం జూచిస్వామీ మేరుపర్వతము తలక్రిందైనను, సముద్రమింకిపోయినను, భూమిలోలోన మాగ్గమయిపోయినను, యసత్యంబు గైకొనక యీభూమండలమంతయైన నిచ్చెదనని చెప్పినాఁడట. ఇంతియేల విశ్వామిత్రుండు హరిశ్చంద్రునిచే నబద్ధమాడింప గంకణముంగట్టి యారాజునకెన్నియో సంకటములు గల్పించి దారాపుత్రుల నెడబాపి, రాజ్యంబంతయు హరించి, యావల నసత్యమాడుమని యెన్నియిక్కట్టుల పాలుజేసినను యాతం డనిత్యంబులగు నిహసౌఖ్యంబుల కాసింపక సత్యమే నిత్యవ్రతముగా గలవాఁడయి యవ్యయంబగు కీర్తియుఁ బరలోకంబున సదానందకరంబగు సుఖంబును జూఱగొనియె, అతఁడు చపలుఁడై యసత్యమాడి యుండెనేని వానికి కీర్తి యిహపర సుఖంబును గలుగదుగదా ? ఆతండును బదిమందిలో నొక్కండే యగును. కావున, క॥ వెలయుంగ నశ్వమేధం। బులువేయును నొక్కసత్య-మునునిడుగడలం। దులనిడితూచఁగ సత్యము। వలనను ములుసూపు గౌర-వంబున బెర్మిన్॥ అనఁగా వేయి యశ్వమేధ క్రతువుల ఫలమును, నొకసత్యవాక్యము యొక్క ఫలమును యిరువైపుల త్రాసునందుంచి తూచగా సూనృత వాక్యముయొక్క ఫలమే భారమెక్కుడయినదని పంచమ వేదంబగు భారతమునందు మిగుల తేటగా వివరింపఁబడియున్నది. కాఁబట్టి గీ॥ సర్వతీర్థాభిగమనంబు-సర్వవేద। సమధిగమముసత్యంబుతో-సరియుగావు। యెఱుఁగు మెల్లధర్మంబుల-కెందు పెద్ద। యండ్రుసత్యంబుధర్మజ్ఞు-లయినమునులు॥ అనఁగా ప్రపంచమునందలి సర్వతీర్థయాత్ర లొనరించువాని పుణ్యమును, చతుర్వేదములు సాంగోపాంగముగా నభ్యసించినవాని పుణ్యమును, సత్యమే వ్రతముగా గలవాని పుణ్యమునకు సాటిరావని ధర్మసూక్ష్మములయం దనుభవసిద్ధముగ మహామునులు నిశ్చయముగా వక్కా

శించియున్నారు కాన లోకమునందు సత్యము జనులచే శ్రద్ధగ ననుష్ఠింపఁబడెనేని కామధేనువువలె సకలైశ్వర్యంబు లొసఁగుననియు, నదియె చెఱుపబడినయెడల బడబానలమువలె లోకమంత దహించుననియు, పరమప్రమాణంబులగు మన వేదశాస్త్రపురాణేతిహాసములయందు దెల్లడను స్పష్టపఱుపఁబడియున్నది. సత్యమును, శమంబును, దమంబును, దైవోపాస్తియుఁ గలిగి నిష్కల్మషంబగు మనసుతో వర్తించుటయే సదాచారమనియు, నిట్టినియతిఁ గలవారె శ్రీయఃపతికృపకు బాత్రులై మోక్షసామ్రాజ్యంబున నోలలాడుదురని బుధులు విధించియున్నారట- కావున నీజీవుఁడు ప్రపంచమునందలి యనుదినాలుగులక్షల జీవరాసులలో నుత్తమంబగు మానవజన్మం బెత్తినందుకు సత్యశౌచకర్మములను నిశ్చయముగలవాఁడై సదా భక్తిచే భగవంతుని ధ్యాన భజన వందనాది కృత్యంబుల నెరవేర్చి యాపరమాత్మని మనంబున నిడికొని.

రాగము-ముల్తానీ-ఆదితాళము.

ప్రభుజీకేనామకసూరత్తుమప్యారే । సబకమిదిందాభాగగి
యోరే ॥ ప్రభు ॥ నారదశారదసాంగమహేశ్వరా । సందసెహారిదినస్మ
రభరారామా । పావననావరాంగ నజనకామా ॥ ఓమూఖవాసరహాగోఘన
శ్యామా ॥ప్రభు॥ ప్రహ్లాదబలిలప్పుర విభీషణ । వ్యాసాంబరీషాసుక
శౌనకసామిరాది। భిష్మవిభీషణ సోమశ్రీరమణ సేషందాసమనసమంఖ
హారణా॥ప్రభు॥

ఈలాగున భగవంతుని స్తుతియింపుచు సకల ప్రాణులయందు దయగలిగి "అహింసాపరమోధర్మః" అను ప్రమాణప్రకారము బుద్ధినిల్పి చరింప వలయునట. అహింసయనగా తనవంటి యితరప్రాణులను హింసింపక యుండుటయే, తనబోటి యితర ప్రాణులయెడ నెవఁడు దయలేక హింసించుచుండునో యట్టివానిని యమభటులు, ఊ ముంతురు తప్తతోయము-మొసళ్ళు గుములుగగ కాసిధారలగ । దురింతురు ఏర్ట పేవులు వధింతురు నిడివని గండ్రగొడ్డండ్రంతురు ఘోరంగంగ్రం-డంతురు పాములచేత బట్టుదోడ్రు వ్రంతురు కుంభీపాకాదిగని- డంతురు గేహములోనసికండలక॥ అనగా జీవహింసచేయు నిమిత్తమై యమభటులు తెలిగాగ్రహముంచు నీరసముగ యుంతురు, భయంకరములగు దండములచే గొట్టుదురు, తీక్ష్ణములగు ఖడ్గములచే ప్రేవులువెడలు నట్లుగా గోయుదురు, మదపుటేనుగులచేత త్రొక్కింతురు, మిగుల కష్టతరములగు కార్యములచే నొప్పింతురు, విషజ్వాలలగ్రక్కు ఘోర సర్పములచే గఱపింతురు, ఉన్నతములగు పర్వతములపైనుండి క్రిందకు త్రోయింతురు, తనశరీరము నే కండలు కండలుగా గోసి తనచే దినిపింతురని యీమొదలుగా పరమపావన గ్రంథమగు శ్రీ మహాభాగవతమునం దుదాహరింపఁబడియున్నది. మఱియు నెవ్వండేనియు నీశ్వర కల్పితవృత్తిగల జంతువుల హింసించువాని సంధికాలపంచను నరకంబునఁ బడవైచి యమభటులు క్రూర మృగ పశు పక్షి సర్ప మశక మత్కుణ మక్షికాదులచే నపరి

మిత్రమయిన బాధలం బెట్టుదురంట ఇంతయేల తొల్లి మాండవ్యుండను ఋషి నాలు గేండ్లు సంవత్సరముల ప్రాయమునప్పుడు నాటలాడుకొనుచుండి యొక తూనీగం బట్టి దారముచే దానితోక కొక యురిపైచి యాడికొన కొంత కాలమున కాతండు సకల శాస్త్రము లభ్యసించి యొక యరణ్యమధ్యంబున తపంబు సేయుచు మిగుల తపోమహిమ గలిగియుండ నా యరణ్యమునకు చేరువనుండు నొక పట్టణమును పాలించు రాజునింట నొక నాడు దొంగలు ప్రవేశించి నవరత్న ఖచితములగు ననేకాభరణములు దొంగిలించి యా ఋషి తపస్సుచేయు వృక్షముక్రింద బంచుకొనుచుండ నింతలో రాజగృహంబున పరిచారకులు మేల్కాంచి తస్కరుల యడుగుల జాడలంబట్టి యరణ్యమధ్యంబున నుండు నావృక్షముం జేరి యచ్చట ధనము భాగించుకొను చోరులం బట్ట ప్రయత్నింప వారది గ్రహించి ప్రాణభయంబుచేఁ బరుగెత్తు సమయంబున నొక యాభరణము వారిచేతనుండి జారి భూమిపైఁబడ రాజభటులాహారము నెత్తికొని యావృక్షమూలంబున తపస్సు జేయుచుండు ముని పుంగవునిఁ జూచి టక్కరిమునియగు నీచోరుండు మన బారిందప్పి తప్పించుకొని పోఁజాలక యిట్లు కపట మౌనిరూపంబున నున్నవాఁడని యాతనిం బట్టి కాలు సేతులు గట్టి రాజసమ్ముఖంబునకుం గొంపోయి జరిగిన వృత్తాంతం బంతయు నెఱింగింప రాజేంద్రుం డది నిజమని యెంచి మునీశ్వరుని కొఱత వేయ నాజ్ఞాపించుటయు, భటు లట్లు గావింప నాతఁడు దన తపోబలముచే ప్రాణంబులు దేహంబున నిలుచునట్లు జేసి, నేనిట్టి దురవస్థ ననుభవించుటకు గతం బెద్దియొక్కొయని దివ్యదృష్టిం జూచి తాను చిన్నతనంబున నొకటూగని తూనీఁగను హింసించుటచే తన కిట్టి యపకారము లభించెనని గ్రహించి తన్మోక్షపరిహారమునకు వఱకు వేచియుండి పిమ్మట యమపురంబు డాయంబోయి మిగుల నాగ్రహంబున యమునిం జూచి యోరీ శమనా! పసితనంబునం ద్వాదవత్సరంబులవనుక నొనరించు దుష్కృతంబుల ఫలంబు తలిదండ్రులం జేరుచుండ నీవన్యాయంబున కొడిగట్టి నిష్కారణంబున నన్ను హింసించుటయేగాక మాతపోభంగమును కలుగజేసితివి. గాన నీవు శూద్రయోనియందు పుట్టుదువై జన్మింపుమని శపించినాఁడట. కాబట్టి మహానియములన్న, అశేష తపస్సంపన్నులు నగు నట్టిముని సార్వభౌముల హింస నేమిగట్టి కుడుపుచుండ మిక్కిలి మానవులగు మనమెంత లెక్కయే? పరనిందయు, జీవహింసయు జేయు నీచుం డీభూమియందు పతితుండై వేయిజన్మంబులకైనను కడతేర నేరక గర్భవాసాది నరకదుఃఖంబు లనుభవింపుచు నుభయలోకంబులకు వెలిగా నుండునని శుకమహర్షిచే ప్రస్తాపింపఁబడియున్నది. కావున జీవహింసకన్న మిక్కుటంబగు పాతకంబుగలదే? మఱియు "పరోపకారార్థమిదం శరీరం" అను నార్యోక్తిచే నీశరీరము పరోపకారార్థముకొఱకై సృష్టిస్థితిలయకారణుండును పరాత్పరుండునగు, భగవంతుండు మన కనుగ్రహించియున్నవాఁడుగాని మన కాయుష్యం మన కారోగ్యం మాకు ధనం మాకురుణం' అని యనేకులకు బీదలను గష్టపడుచిర్భూటాపత్రింబులు బుట్టించి యుంచి యెంద

తో యమయాతనల కొంపలుముంచి యన్యాయంబున ధనమార్జించి మిగుల డంబ
ముగా దేహమునకు చందనాది వాసనలుబూసికొని పట్టు భూషించుచు వారకామిను
ల కౌగిళ్ళ లంబడియుండుటకుఁ గాదఁట. ఇంతియే కాక ప్రపంచమునందీదేహమెట్టుల
బ్రకాశించుననఁగా. శ్లో॥ శ్రోత్రంశ్రుతేనైవ నకుండలేన దానేనపాణిర్నతుకంకణేన।
విభాతికాయః కరుణాకులానాం పరోపకారేణనచందనేన॥ అనఁగా వీనులు భగవం
తుని సచ్చరిత్రములు వినుటచేతఁ బ్రకాశించుచున్నవిగాని పెద్దపెద్ద కుండలములు, సర్వ
ల యందునొళ్ళు వేసికొనుటచేతఁ బ్రకాశింపవఁట. హస్తము యీవిధేనఁగా సత్పాత్రు
లయినవారికి దానధర్మముల జేయుటచేఁ బ్రకాశించునఁటగాని మురుగులు, మురిడీ గొ
లుసులు, తోడాలు, యమునా గాళ్ళయుంగరములు పెట్టికొనుటచే సాణితల నెంత
మాత్రము బ్రకాశింపదఁట. దేహాన్ని దయారసముగలిగి చేతనయినపరకు పరోపకార
ము సేయుటవలన బ్రకాశించునఁటగాని ప్రాతఃకాలమునకు సున్నము బొట్టిసన్న చందనాగు
లు బూసికొనుటవలన నెంతమాత్రము రాణింపదఁట "విచిత్రదేహస్యఫలత్తిరీశ్వరాయ
నివేదితుం" అనఁగా శక్తికొలఁది పరోపకారముచేయుచు భగవంతుని ధ్యానభజన వం
దనాదిక్రియల నిర్వర్తించుటకు గాను కరుణాసముద్రుండగు భగవంతుఁడు కరచరణా
ద్యవయవములతో గూడిన యీపవిత్రమగుదేహమును మనకొసఁగియున్నాఁడట. అ
ట్టిదేహమును ధనధాన్యసంపత్తి సనము క్రమముగా నుపయోగించినచో నెంత మాత్రము
ను బ్రయోజనము లేక, సీ॥ గురుకులముల వెంబడిం జరింపనే వాహకులేనిశవంబునకును।
సంగిపెద్దకులేవె సునతోగ్యరావముల్ కలిమిగల్గదె నాఁ కామినులకు। పుట్టిగోత్రుజింప న
క్కాలనుబోషింపదే స్థూల కాయము లేదె దున్నలకును। పుష్పవంతికి లేదెపట్టంబుగట్టుట
వేణుధరుండెద్దు వెంటరాఁడే। న్యాయపద్ధతి నడువని నరునికవని। సన్నిచిన్నెలుగలిగిన
నెందుకొఱకు॥ కాన నీలాగున వృథాయని యడిదముసూరకవిశ్వరుండు వచించి యు
న్నాఁడు. మఱియు, శా॥ కారేరాజులు రాజ్యముల్గలుగవే గర్వోన్నతింబొందరే। వా
రేరీ సిరిమూటగట్టికొని పోవంజాలిరే భూమిపై। వేరైనంగిలదేశిబిప్రముఖులుంబ్రీతిన్ యశః
కాములై। యీరేకోర్కులు వారలన్ మఱచిరే యిక్కాలమున్ భార్గవా॥ అనఁగా ని
దినగకే ప్రపంచమునం దెందరెందరో గొప్పవార లష్టైశ్వర్యములతో తులఁదూగుచు ధన
మదాంధత్వముచే నొడలెరుంగక ప్రవర్తించిరి. వారంతయును యముని సదనంబున కేగు
తరి యీధనమంతయు వెంటఁగొనిపోయిరా, లేక వారి నామరూపము లీ భూమియందే
మాత్రమయిన బ్రకాశించుచుండెనా? పూర్వమొకప్పుడొక డేగవలన దరుమబడిన
పావురమొకటి పరోపకారము సేయ సంకల్పమునరించిన శిబిచక్రవర్తి శరణుజొచ్చ నా
తఁడు పావురమెత్తుమాంసము తనదేహమునుండి గోసి డేగకిచ్చి యుట్టి యశస్సును
బొందెను. ఇక్కాలంబుననయినను ప్రపంచములోనివారు లాతనినామమును మఱచిరే?
శిక్కించిన నామహాపురుషుండు దివికేగి యెన్ని యుగంబులాయె నాతనికీర్తి యిప్పటి
కినిజగంబుల వెలయుచున్నదిగదా. కావున మానవుఁడై యిలజనించినందుకు యశఃకా
ముఁడైయిహపరసౌఖ్యములంద బ్రయత్నింపగలయునఁట. మరియు భాగవత గ్రంథమగు

బాగోబహార్ అను చారుద్వేషు నందమీర్ ఖుసుస్రోయను గొప్ప జ్ఞాని యీయర్థముతో ప్రబోధించుచున్నాఁడు. దీని నేయొక్క హూణపండితుఁడు-

"Pleasure and pomp and wealth may be obtained
And every want luxuriously supplied.
But suddenly, without a moment's warning,
Death comes, and hurls the monarch from his throne,
His crown and sceptre scattering in the dust
He who is satisfied with earthly joys,
Can never know the blessedness of heaven,
His soul must still be Dark.'

అనఁగా లౌకికమున ధనధాన్య మదాంధత్వముచే విఱ్ఱవీగుచు నిహసౌఖ్యములే స్థిరమని నమ్మి యాసించియుండ మృత్యువాకస్మికమైన తనరాకముందుగా నెఱిఁగింపక రాజాధిరాజులైనను కిరీటము మొదలగు రాజచిహ్నములు ధూళిధూసరంబులందొలఁగనీడ్చుకొనిపోవునఁట- యితఁడు ఇహసౌఖ్యములకు యిచ్చి దైవదృష్టికి విరోధముగా కార్యములు జరుపువాఁడు భగవంతుని దయకు బాత్రుఁడుగాక మీఁదుమిక్కిలి యధిక పాపియయి నశించునఁట. కాఁబట్టి What is glory to man?—an illusion, a cheat; అనఁగా మానవునకుఁ బ్రపంచమునందలి సుఖము లెటువంటివనఁ స్వప్నమువంటి బూటకములు అని యీ మొదలుగా 'షానామ' యను గ్రంథమున వివరించియున్నాఁడు. మరియుఁ బరమ భాగవత శిఖామణియగు తులసీదాసుగారు 'కర కేప్రూపగ కరకగ" కరతలకగనకగగ్," అనఁగా దేహీయని యాచించినవాని కరముపై నీకరముంచుము గాని యొకరిపాణితలముక్రింద నీచేయి యుంచకుమని వచించినారు. కాన మానవుఁడు పరోపకారార్థమై శరీరాలఁ దిపాటుపడుచు న్యాయపథంబుదప్పక సత్యవ్రతుఁడయి సాక్షాల్లోకారాధ్యుండగు భగవంతుని నామము నెల్లప్పుడు తనహృదయకమలంబునందిడి యోగాగ్రచిత్తముతో.

రాగము-కమాచ్-చతుర్జాతి-త్రిపుటతాళము.

రారాపన్నాగశయనా! చేరా రేయనికనైన॥ రారా॥ నేమా భక్తుల మొఱవినవేమిరా! భారమా! సుఖదరమా॥ రారా॥ అపరిమితము నిను మదినెరనమ్మితి కరుణించవదేమిర! మనసిజ, జనక శ్రీ, మనుమవిడి చినముమునుగాననీ! అనుమాన,మచే బ్రోవ ఘనమా, నినుమానస మందున వేడదరిపుహరి॥ రారా! ... ...

ఈలాగునఁ బగవత్పరమయినభక్తితో నాపురుషోత్తముని దివ్యనామ సంకీర్తనలను జేయవలసినదఁట. ఎందువేతననగా, శ్లో॥ రాత్రిస్సైవ పునస్స ఏవ దివసో మత్వా ముధాజంతవో। ధావంత్యుద్యమిన స్తథైవ నిభృతప్రారబ్ధ తత్తత్క్రియాః। వ్యాపారైః పునరుక్తభూత విషయై రిత్థం విధేనామునా। సంసారేణ కదర్థితావయం మహామోహా

న్నలజ్జా మహో॥ అనగా, ప్రపంచమునందు విచారించినట్టు, వచ్చిన రాత్రులే తిరిగి వచ్చుటయును, పోయినవాసరంబులే తిరుగపోవుటయును, నీలాగున వారములు, పక్షములు మాసములు, ఋతువులు, అయనములు, సంవత్సరములు మట్టుచుట్టి వచ్చుటయును, జనమొనరించు నిత్యకృత్యములే ప్రతిదినమునందును చేయుచుండుటయును. యీ మొదలగు సనిమనకన్నులారగానుచుండినను, దీనియందలి యథార్థస్థితిని గ్రహింపక మనమందరము వాటినే కోరుచునుండుటయే గాని యిట్టి దినచర్యల వలన నేమి ఫలము కలుగునని యెవ్వడును తనకు క్షయంగునని సంగతించుచుండెనో, యిట్టిపని మాహాత్మ్యమును పురిని విచారించుటకు మనము బుద్ధి చేడమియ్యవలెను. గాన "ఏతిత్తేకప్పనాపోశపుంఖము నిజేడు దైవంబున్నస్థ్యల 'లమాన్నా" అని మహాజ్ఞాని యగు వేమన ప్రశ మెరింపుచెప్పెను డనియు నతడు ప్రపంచమునందలి ప్రాణులకు జీవనాధారముచెప్పక నిర్వహించుచున్నవాడనియు వచించియున్నాడు. ఇందువలన నీ మహాప్రపంచముయొక్క సృష్టి స్థితిలయ కారణములకాధారభూతుండగు మహాపురుషుండొక్కడు గలడనియు, నతడే నిత్యుడు సర్వవ్యాపకుండనియు, సర్వాంతర్యామియనియు, పరబ్రహ్మంబనియు, నిట్లనేకులు నానావిధ నామములచే నెన్నబడుచున్నాడు. కాని కొందఱికి భగవంతుడే యున్నయెడల నెట్టివాడు యగువాడని సందేహము గలదు. ఇందుకు నిదర్శనముగా నొకానొక నాస్తికుడొక భక్తుని యొద్దకేగి స్వామీ నేను మూడు ప్రశ్నలడుగుటకు నిశ్చయించితిని. గాన మరు దయచేసి నా ప్రశ్నలకు సమాధానము చెప్పుడని ప్రార్థించి నాస్తికుండొకడు యనతం డాతనిం జూచి స్వామీ ? లోకమున భగవంతుడున్నాడని వచించెదరు. భగవంతుడే యున్నయెడల నుండు స్థానమేది కనబడడేమి. ఆతనిని నాకు జూపుము. రెండవ ప్రశ్న దైవసహాయంబు లేక యేకార్యమును సాఫల్యము గాదని గదా, గాన మానవుడొనర్చు పుణ్యపాప కార్యములన్నియు భగవదనుజ్ఞవలన జరుగుచుండగా యనంతరము మానవుడొనర్చిన పాపములకు భగవంతుడేల దండించును. అట్లు దండించుటచే భగవంతుని న్యాయమునకు లోపము గలుగదా ? మూడవప్రశ్న భగవంతుడు పాపులగు జీవుల నందఱిని నరకాగ్నిచే బాధించునని చెప్పుదురు. జీవుడగ్నిచే సృష్టింపబడుటచే నగ్ని నగ్ని యెట్లు బాధించును గాన నీమూడు ప్రశ్నలును నాకు మిగుల చిత్రముగదోచి నమ్మశక్యము గాక యున్నవి. కాన తమరు దయచేసి వీటి తాత్పర్యమును బోధించుడీ యని యడుగ నందుల కాభక్తుడు కొంతసేపు విచారించి యచ్చటనున్న గడ్డి యొక్క మంటిముద్దం గొని నాస్తికుని శిరముపైమోద నాతడా తాకునకోర్వజాలక బహుకోపముతో రాజసముఖంబున మొరలిడ నా భక్తునిం బిలువనంపి యీతని నేల కొట్టితివని యడుగ నందుకాభక్తుడు డీతడడిగిన మూడు ప్రశ్నలకు సమాధానంబుగా నిట్లు జేసితి. ఎట్లులన, వీడు తన శిరస్సునందు దెబ్బతగులుటచే నొప్పిగా నున్నదని బలుకుచున్నవాడు, అట్టులైన నా కానొప్పిని జూపుడనుడు. దేవా యీతనికి భగవంతుని జూపెద, రెండవది. ఇతడు మనుజులొనరించు పాపపుణ్యము లన్నియు భగవదాజ్ఞవలననే జరుగుచుం

డ భగవంతుఁడు వారివారి పాపములకుండగినట్లు మనుజుల నేల దండించునని వచించెను గాన నేనును భగవంతుని ప్రోత్సాహము చేతనే యితని తలపై మంటిగడ్డ లువ్వితిని. అందుకితఁడేల నిష్కారణముగా నన్ను నిందింపవలె. మూఁడవది జీవులగ్నితో చేయఁబడుటచే యట్టిజీవులను పరాత్పరుఁడు నరకాగ్నిచే నెట్లు బాధించును ? అగ్ని నగ్ని యేమి సేయఁగలదని వచించినాఁడు గాన మానవ శరీరములు మంటితో చేయఁబడి యున్నవి. నేనితనిపై మంటిముద్దయే వైచితిని గాని యితరము గాదు. అట్లగుటచే మంటిని మన్నేమి సేయును ? వీఁడు నేను గొట్టిన మంటిచే గాయమయినదని నిష్కారణముగా కోపము నాయం దారోపించుచున్నాఁడని వచింప నాస్తికుఁ డగిపని సిగ్గుపడి వెడలిపోవుచుండ భక్తుఁడాతనినిబిలిచి ఓరి మూఢా ? మనము భగవంతుఁడు గలడని పూజించితిమా నిజముగా భగవంతుఁడే యున్నయెడల మనకోరిక నీడేరునటుల మన పూజాఫలమందగలము. మనమిట్లు భజించినను భగవంతుఁడు లేకయే యున్నయెడల మనకేమికొఱతయుఁగలుగదు. మనము భగవంతుఁడు లేడని భగవదారాధన విముఖులమైయుంటిమా నిజముగా భగవంతుఁడే లేనియెడ యెట్టి ప్రమాదమును లేదు గాని యొకవేళ భగవంతుఁడు గలఁడను వాక్యము సత్యమాయెనా మనము రౌరవాది మహా నరకంబులం బడి వచింపనలవి గాని పెక్కు సంకటము లనుభవింపవలె. కాఁబట్టి భగవంతుండను నొక జగద్రక్షకుండు లేనియెడ చతుర్దశ భువనంబు లీటుల కాలగతిందప్పక వర్తించునే, కాన దృఢచిత్తుండవై తెలివి గలిగి సర్వేశ్వరుండగు నావైకుంఠవాసుని పదకమలంబులఁ దప్పక భజియించి ముక్తింగాంచుమని బోధించి అతనిఁ బంపుటయు; రామాభక్తుని మిగుల విశ్వాసముతో పూజలొనర్చి సత్కరించి బంపినాఁడట. కాఁబట్టిసర్వసముఁడై, సకలాత్ముఁడై, అవాఙ్మానస గోచరుండై, మహాతేజస్వియై, వెలుంగు భగవంతుండొకఁ డీభువనంబున కాధారుండనుట సుప్రసిద్ధమయి యున్నది. మఱియు గజేంద్రుండు మకరివలన బాధఁ బొందుచు సేయునదిలేక భగవంతుని మదినిడి,

ఉ. ఎవ్వనిచే జనించు జగ - మెవ్వనిలోపల నుండు లీనమై । యెవ్వనియందు డిందుఁ బర-మేశ్వరుఁ డెవ్వఁడు మూలకారణం । బెవ్వఁ డనాదిమధ్యలయుఁ - డెవ్వఁడు సర్వము దా నయైనవాఁ - డెవ్వఁడొ వానినాత్మభవు - నీశ్వరు నే శరణంబు వేడెదన్॥ మఱియు

క. లోకంబులు లోకేశులు । లోకస్థులు దెగినతుదిన - లోకంబగు పెం । జీకటికవ్వలనెవ్వాఁ । డేకాకృతి వెలుఁగు నతని నే సేవింతున్॥ అనఁగా నెవనిచే జగంబు సృష్టింపఁబడునో, యెవనియం దీజగంబు లడంగిపోవునో, యాదిమధ్యాంతర్యామియై సర్వము దానై సకల చరాచరములయందు నిండి యెవఁడుండునో పరమేశ్వరుం డెవ్వఁడో, మహాప్రళయమునందు లోకంబులు, లోకేశులు మొదలగు వారందఱు నశించిన వెనుక ప్రాణిరహితమయిన చిమ్మచీకటిలో తేజోరూపుండయి వెలింగెడి నాదబిందు కళాతీతుని నేశరణు వేడెదనని ప్రస్తాపించి యున్నవాఁడు. పూర్వమొక్కప్పుడు శ్రీకబీరుదాసుగారు దీర్ఘయాత్రలం దిరుగుచు నేపాళ యనఁ మహాయోగినిఁజూడ గోరి

పోవుచుండ, నచట వేమనయును శ్రీకబీరుదాసుగారి కీర్తివిని వారిం దర్శింపంగోరి వచ్చుచు మార్గమధ్యంబున నొకరి కొక రెదురయి యాలింగన సంభాషణాది కార్యంబులం జరపిన పిదప శ్రీకబీరుదాసుగారు వేమన యట్టి జ్ఞానియో దెలియం గోరి వేమనను జూచి నీకు దిక్కెవ్వరని ప్రశ్న జేయ నందులకు వేమన " నాకు దిక్కెవ్వరు నడినాళములలోన వేగు చుక్కవంటి వెలుగు దిక్కు" అని వచింప శ్రీకబీరుదాసుగారందలి లక్ష్యార్థమును గ్రహించి మిగుల నానందంబున వేమనను జూచి నీవు ధన్యుండవని వచించి వెడలి పోయినారట. కావున "ఏకోనారాయణో హరిః" యను ప్రమాణము వలన భగవంతుఁ డొకఁడు గలఁడనియు, నాతఁ డనంతకోటి నామములచే స్తుతియింపఁబడుచున్నాఁడనియు, నాస్తికులు దప్ప సర్వమతములవారు నొప్పుకొను చున్నారు. అట్టి పరమాత్మ యొండు సగుణుండై నిర్గుణుఁడయి త్రిగుణంబులతో గూడి తనమాయవలన నీబ్రహ్మాండ భాండములం గల్పించి యగ్ని యొక్కండయ్యు నెక్కుడ్రూపములం బ్రవేశించి నెక్కుండ్రగుచు తెరంగున విశ్వాత్మకుండయిన పురుషుం డొక్కండయ్యు తనవలనం గలిగిన నిఖిల భూతములయందు నంతర్యామి రూపంబున దీపించుచు సర్వేశ్వరుండయి యాతండు దేవతిర్యఙ్మనుష్యాది యోనులయందు లీల నవతరించి లోకముల రక్షించుచు దుష్టుల శిక్షించుచుండునట. ఒకానొక కాలమునందు మహాఋషులందఱు నొకచోట గుమిగూడి ద్వాదశ వార్షిక సత్రయాగము సేయుచు త్రిమూర్తులలో సత్త్వగుణ ప్రధానుండగు వాని నామసంకీర్తన జేయుటకు నిశ్చయించి యాటుల బరీక్షించుటకై భృగుమహర్షిని పనుప నాతఁడు మొదట సత్యలోకంబునకేగి యచట సకల సురగణములతో నిండు కొలువుగా నుండిన బ్రహ్మదేవుని జేర వందనాది క్రియల నాచరింపక పోవుటచే రజోగుణ ప్రధానుండగు విరించి తనకుమారుండగు భృగుమహర్షి నిండుకొలువున నుండి తన వందనాది క్రియల జరుపక తన్ను నవమానించెనని మిగుల నాగ్రహమును బొంది లోలోన శాంతుండై మునీశ్వరునితో సందలింపక పోవుటయు నీతఁడు సత్త్వగుణుండని [illegible] వెడలి రజత గిరిం జేరి యందలి సౌధాంతరంబున గిరిజతోడం గూడి విహరించు శంకరుని దాయం బోవ పురాంతకుం డాఋషిపుంగవుని జూచి చిరకాలమునకు తనప్రియసోదరుం డేతెంచెనని యెదురేగి యాలింగన మొనర్చుటకు గమకంప, మునిశ్రేష్ఠుం డాతని బరిక్షింపదలంచి వచ్చినవాఁడగుటచే మహేశ్వరుని సరకు గొనకుండుటయు, తమోగుణ ప్రధానుండగు నానిటలాక్షుం డతి రౌద్రంబున నోరి పాతక? సోదర భావంబున నిన్ను గలయం జనుదెంచిన నన్నవమానించితివి గాన వధియించెదనని శూల మెత్తింబు దఱుముటయు, మహాతపోబల సంపన్నుండగు నాభృగు మహాముని యందులకు సరింపక తన యోగబలమునందు నేత్రాగ్ని యుపసంహారంబు గావించి యీతఁడు తమోగుణుఁడని యచటనుండి కదలి వైకుంఠంబునకేగి యందు శేషపర్యంకంబున సిరితోడం గూడి వినోదంబున నుండు మహావిష్ణుం జేర నాదేవుండంతవఱకు నమ్మహానీయుని జూడకుండుటచే మిగుల కోపంబున నాహృషీకేశు నెదను దన్నుటయు, స

త్త్వగుణ ప్రధానుండగు నాజనార్దనుండు తోడుతనె పాన్పుడిగ్గ నుఱికి మునిసార్వభౌ
ముని పాదంబులకుం బ్రణమిల్లి స్వామీ! నీపాదంబున నిట్లు ప్రమాదము జెందు నాకేశత్రు
న్యాయంబు గాని నావక్షంబున నుండు మదులచే కిసలయ సమానంబులగు దేవర పా
దంబు లెంత నొచ్చెనోయని నామనంబున మిగుల చింతిల్లు చున్నవాఁడ, ఈనే
రమును సైపుఁడని మిగుల వినయంబున షోడశోపచారంబులం జేయు ఋషివల్లభుండు
మిగుల నానందంబున బరవశుండయి దేవా? యీముజ్జగంబుల నీసరి వేల్పుగలడే,
పతితపావనుండను బిరుదు నీకెతగు. స్వామీ నీయపార మహిమను గుఱెఱింగి
స్తుతింప శక్యంబె, బ్రహ్మాదులకు జనకుండవు, సునంద నందాది పరమభాగవత జన
సేవితుండవు, యజ్ఞేశ్వరుండవు, యజ్ఞరక్షకుండవు, జ్యోతిర్మయ రూపుండవు, మహాను
భావా నీవు స్వస్వరూపమునందున్న పుడు మతిగంబులు గాని రాగాద్యఖిల బుద్ధివ్యవస్థలచే
నాయుక్తుండవు, సద్వితీయుండవు, భయగహితుండవు, మాయం దిరస్కరించి మరల మా
యనే యనుసరించుచు లీలామానుష రూపంబులఁ గైకొనుచు స్వతంత్రుఁడవై చరించు
చుందువు అట్లగుటచే లోకంబులకు నీవ ఈశ్వరుండవనియు నితరులగు బ్రహ్మరుద్రా
దులు భవన్మాయా విభూతులగుటం జేసి వారు లోకంబులకు నీశ్వరులు కారనియు భేదదృష్టి
గలవన్న రక్షింపుము. త్రిలోకములను, బ్రహ్మాదిదిక్పాలురను సకల చరాచర జంతు
వులను నిన అట్టి నీమహిమ వర్ణింపఁదరంబే యని ఇట్లనేకవిధంబులఁ బ్రస్తుతించి యట
నుండి గదలి యాగశాలయందలి ఋషులం జేర యేతద్వృత్తాంతమంతయు వారల కెఱింగింప
వారందఱు పరమానందమును జెంది భృగుమహర్షి నమితముగ గొనియాడి నిండుమనంబున
నాపుండరీకాక్షుని పదకమలంబులు పాదుకొల్పి యతిశయమయిన భక్తితో.

రాగము-మాండి-ఝంపతాళము.

దేవిపభజన నిరంతరము వామనా! పావనా॥ యామునా! వామనా॥
దేవ॥ శ్రీప్రహ్లాదాదివరదా మారూపా। మత్స్యసింహాద్యవతారభంజన దేవా॥
దేవ॥ సనతులసీదళ సుమాలాధారీ। యోగిజనాంతరరంజన దేవా॥ దేవ॥

ఇట్టుల మనంబున నాదేవదేవుని వినుతించుచు జయమాధవ గోవింద గాయని
సంకీర్తనము జేసి ఋషులందఱు యజ్ఞమును నిరంతరాయముగ నొనర్చి మోక్షమును
బొందిరి కావున నెట్లైన,

శ్లో॥ శ్రీమన్నారాయణోచ్చారాత్ నారాయణాఖ్యయా। కేనప్రాప్యం
తితంనాపి నోపి॥ హానః పూర్వం వాక్ప్రవృత్తా నతస్మై। తేనప్రాప్తం
గర్భవాసాదిదుఃఖం॥

అనఁగా పరబ్రహ్మంబగు శ్రీమన్నారాయణ నామ ముచ్చరించి యెట్టిపాపిష్ఠు
లును సాఫల్యము పొందక పోయెనా, అట్టినామమును మనము జపియింప నేరకపోవుటచే
తనే మనకు గర్భవాసాది నరకదుఃఖములు ప్రాప్తమవుచున్నవట. కొందరన్నమ

తజ్ఞులు యింతయేల మనవారే, యిప్పటి నవీననాగరికులు భగవంతుని మనస్సుతో మాత్రము ధ్యానింపవలయు ననియు, విగ్రహారాధన చేయకూడదనియు వాదించుచు "డామిట్! మియర్ నాన్ సెన్సు,"అనిపలుకుచు శిలలను పూజించుటచే నేమి ఫలమని బల్కుచుందురట. అట్టుల వచించు వారలకు నున్నదన, యొకానొక విద్యాదక్షుఁడు తనయింట గొప్ప తంజావూరి పాఠకునిచే సంగీతము పాడించుచుండ నా సభకువచ్చిన పెద్దమనుష్యులలో కొందరు పల్లవిని పాడుమని, కొందరు తానము సెల విమ్మండని, కొందరు కృతులు, జావళీలు, పదములు, హిందుస్తాని టుమ్రీలు, టప్పాలు, ధృపదలు, తిల్లానాలు యీలాగున పాడుమనుచుండ నాసంగీతపాఠకుఁడు రాగముతీయుచు, తలయూచుచు, చేతులుత్రిప్పుచు పాడుట నారంభించి యుండఁగని సంతోషపెట్టుచుండ నావిచిత్రమును చూచుట కొక గొల్లవాఁడు గడంచి యొక వాకిల నిలువంబడి యీసంగీతపాఠకుని యొక్క దృష్టితో జూచిజూచి భోరున నేడ్చుట నారంభింప నచ్చటనుండు జనులందరిట్టిసంతోష సమయంబున నిదేమిప్రమాదము సంభవించెననియాగొల్లనింజుట్టుకొని యేలయేడ్చెదు, నీకేమియాపదొచ్చె. వాఁడేల్లనని నాలుగు నందుకాగొల్లఁడు ప్రత్యుత్తర మియ్యక మిక్కుటంబుగా రోదనంబు సేయుట నారంభింప వారందఱు వానిని లాలించియు, బుజ్జగించియు, నాదరించియు, బెదరించియు, నిట్లనేకవిధంబుల వాని ప్రీతిమాలుచుండ వాఁడాయేడ్పుం జాలించి మీరందుకు వ్యర్థముగా కాలము గడుపుచున్నారు, త్వరగా యేబడియేడు పసికల దాని పెట్ట నాగట కన్పొకటి గాల్చుచుండెను నావారలందరు యెందుకని ప్రశ్నించెయ అయ్యో! పోయినదాన నా మందలోని కోడెగొమ్ములటగిరికటన యొక సామ్యముగా కంపగాగముచే కొట్టుకొని నేను గుటులు వేయుటకు ప్రయత్నము సేయుచుండఁగానే చచ్చిపోయినది. వాఁడిపుస్తకడు పు పిల్లఁగా, యే అమ్మ కన్నదోగాని, యీ సంగీతము చెప్పే ఆయనకు యింగాకనుండి వాయువగాగముచే మెడ అంతా తిరిగిపోతూవున్నది, పాపము పట్టుకని పాతికేయేండ్లయినాలేవు అన్యాయముగా చచ్చిపోతూవున్నాఁడు. యిప్పుడే తేండీ కుక్కవేస్తాను అని- దేవుఁడుండఁడని చెప్పనాఁడట. ఆలాగునే మనపెద్దలు విగ్రహారాధనను రేతాత్పర్యముతో చేయుటకు నిర్ణయించిరో గాని యాయర్థమెరుఁగని యోగ్యులు గ్రహింపనేరక శిలల నేల పూజింపవలయుననుట గొల్లవాని సంగీతజ్ఞానమువలె నాగానున్నదఁట. ఎట్టులనఁగా సర్వాంతర్యామియగు భగవంతుని మనస్సుతో ధ్యానించుట సులభమాత్రి మనాయాసముగా సాధ్యమగునా? ఏల మనస్సుచే ధ్యానింపవలె మనస్సునకు విషయమగునో యది త్వక్కు, చక్షువు, శ్రోత్రము, జిహ్వా, ఘ్రాణమను నీపంచేంద్రియములకు లేక వానిలో నొక యింద్రియమునకు విషయము కావలెను. ఏద్ది యింద్రియములకు విషయమగునో అద్దానినే మనస్సు దలఁచును. ఏలాగుననఁగా త్వక్కు దేనినైన స్పృశించిన దానినే మనస్సు తలఁచుచున్నది, చక్షువు చూచిన దానినే మనస్సును స్మరించుచున్నది. శ్రోత్రము వినిన దానినే మనస్సును యెంచుచున్నది. జిహ్వా రుచి చూచిన దానినే మనస్సును యెన్నుచున్నది. ఘ్రాణము నాఘ్రాణించిన దానినే మనస్సు

ను నిలుపుచున్నది. మనము చూడని రూపముయొక్క యందమొకఁడుఁ జెప్పంగా విన్న
గిన మన మిదివఱకు చూచిన రూపముల యందమునుబట్టియే గ్రహించెదము. ఎట్లనిన
సింహళద్వీపముయొక్క కొబ్బరిని దింటినని అది మిగుల రుచ్యముగా నుండెనని యొక
డు జెప్పినదానిని మన మెఱుఁగవచ్చును. ఈదేశపు కొబ్బరిదిన్న యనుభవముచేతనే
గదా! ఈదేశమునందు కొబ్బరియను పదార్థమే మనకు దెలియనియెడ మనము సిం
హళద్వీపముయొక్క కొబ్బరిరుచి నెట్లు గ్రహింపనేర్తుము? యట్లే యింద్రియములచే
తెలియరాని వస్తువును మనస్సు గ్రహింపనేరదనుట స్పష్టమయియున్నది. అరూపియు,
జ్ఞానస్వరూపుఁడును, పరిపూర్ణుఁడును, నిత్యుఁడునగు పరమేశ్వరుఁ డెల్లెడల నిం
డి యుండువాఁడు గాన విగ్రహముల యందును గూడ నున్నాఁడనియే భావింప వల
యును గాబట్టి యట్టి విగ్రహములయందు దైవభావము సేయుటచే నదియే దేవ
తార్చన గాఁగలదు. ఇందుకు దృష్టాంతముగా నాలుగయిదు సంవత్సరములకు వెనుక
చెన్నపట్టణమున సముద్రతీరమునందు విక్టోరియా చక్రవర్తినీగారి బింబమొకటి
కంచుతోఁజేసి ప్రతిష్ఠించి ప్రజాపాలనమునకు లోఁబడిన జనులందఱు మిగుల
భక్తిశ్రద్ధలతో నాప్రతిమకు వందనాదులొనర్చుట నిజముగా నపుడు చూచినట్టి యాప్ర
తిమమీఁద నున్నను వారిలక్ష్యమాత్రము చక్రవర్తినీగారిపైనే గదా కూడియుండెను.
మఱియు, నాప్రతిమకు మర్యాదలొనరించినపు డెవరయిన నాప్రతిమయే చక్రవ
ర్తినీ గారని తలంచిరా? లేదు చక్రవర్తినీ గారికి వందనాదులు చెల్లించుటకా ప్ర
తిమ జ్ఞాపకచిహ్నముగ నిశ్చయింపఁబడియున్నది. కావున నవాఙ్మానసగోచరుండగు పర
మాత్ముని మనస్సులో ధ్యానించుట మిగుల ప్రయాసముగాన విగ్రహములయం దీశ్వ
రుని సంభావించి యర్చించుట తగునని మన పెద్దలేర్పఱచిన పద్ధతియెంతయు శ్లాఘనీ
యముగ నున్నయది. కాన,

శ్లో॥ విష్ణో రర్చావతారేషు । లోహభావం కరోతి యః ।
యో గురౌ మానుషంభావం । ఉభౌ నరకపాతినౌ ॥

అనఁగా నర్చావతారములయందు (విగ్రహారాధనయందు) లోహభావము సేయు
వాఁడును, గురునియందు మానుషభావము సేయువాఁడును, వీరిద్దరు తప్పక పా
పులయి నరకమను భవించెదరని బ్రహ్మాండపురాణమునందు వ్రాయఁబడి యున్నది.
కొందఱి కీలాగుననే విభూతి నామముల యందును, అనుమానము గలుగుచుండునట్లు
గాన దానిని గుఱించి యాలోచింతము. సృష్టిస్థితిలయ కారణుండగు భగవంతుఁ
డు జీవుల తరణోపాయమునకుగా ననుగ్రహించిన వేదశాస్త్రాగమ పురాణములయం
దనేక మార్గము లుపదేశింపఁబడియున్నవి. ఆమార్గములలో భగవంతుని చిహ్న
ములు ధరించుట యొకటియయి యున్నది. ఇది జ్ఞానులందఱిచే బొగడఁబడిన యార్య
మతములో మనము జేరియున్నామనుట కొక గుర్తుగా సూచించుచున్నది. ఆచి
హ్నము వేదాగమ పురాణములయందు విభూతి యనియు తిరుమణి యనియు జెప్ప

బడియున్నది. వానిలో విభూతిధరించుట పరమశివుఁడు, చంద్రశేఖరుఁడు, ఉమామ
హేశ్వరుఁడు, మొదలయిన పేళ్ళనొప్పి సారంగము, శూలము మొదలయినచిహ్నములు
ధరించి పరవస్తువులు భజించు శివజ్ఞానులకు శివసంబంధమును దెలుపు శివచిహ్నమును దె
లుపుచున్నది. ఆవిభూతి యుద్ధూళనముగాను, త్రిపుండ్రముగాను శివభక్తులచే ధరింపఁ
బడుచున్నది, త్రిపుండ్రము శివజ్ఞానముచే నశించునట్టి యావరణము, మాయ, కర్మము
అనుమూఁడు పదార్థములను దెలియఁజేయుటచే మూఁడు రేఖలుగా ధరింపఁబడుచున్నది. వి
భూతియొక్క మహిమను దెలియఁగోరినయెడల కాలాగ్నిరుద్రోపనిషత్తు భస్మజాబాలోపని
షత్తు, సన్న్యాసోపనిషత్తు మొదలుగాఁగల యుపనిషత్తులలోను శైవపురాణములయందు
ను జూడందగు. ఇక తిరుమణినిగూర్చి విచారింతము. తిరుమణిధరించుట, నారాయణుఁ
డు, వాసుదేవుఁడు, గోవిందుఁడు, కేశవుఁడు, మొదలయిన నామములచేనొప్పి శంఖ
చక్రగదాధారియైన పరవస్తువును పూజించు శిష్టభాగవతులయొక్క విష్ణుసంబంధమును
దెలుపు చిహ్నమైయున్నది. ఆతిరుమణియుఁ బయినదెలిపిన విభూతివలెనే మూఁడురే
ఖలుగా ధరింపఁబడుచున్నది. మూఁడురేఖలునామము, అకార, ఉకార, మకార
స్వరూపమయిన ప్రణవమనియు దానిని ధరించువారు ప్రణవమును ధరించువారనియు, నడుమ
అకారము సర్వస్వరూపుఁడైన విష్ణువునకు పేరనియు, ఉకారము చిహ్నస్వరూపమయిన
మహాలక్ష్మికి వాచకమనియు, మకారము వారిని ధరించు భక్తులను దెలియఁజేయుచున్నదని
యీరహస్యము శ్రీవాసుదేవోపనిషత్తు శ్రీనారాయణోపనిషత్తు మొదలయినయుపనిషత్తుల
యందుస్పష్టముగావివరింపఁబడి యున్నది. తిరుమణియేమి విభూతియేమి ధరించుటచే నీశ
మీఁద భగవానుని శ్రీసుద్రియాగా నశించునట్టి యాశరీరము సన్నయిపోవుననియు, జ్ఞాని
యగుననియు జ్ఞాపకపఱచుటకు సాధనములయి యున్నవి, నీని స్వస్వరూపము విచారిం
పవిచారింప నీదేహమునందలి యభిమానమునువిడచి యింద్రియనిగ్రహము గలిగి పర
మేశ్వరుని ధ్యానించి మోక్షసామ్రాజ్యము నెంగుటకు హెచ్చరించుచున్నది. నాగ్నయు
న్యోగస్తులు వారికినుండు దుస్తులను ధరించునట్లులను, పోలీసువారు నాటిసిపాయిలు మొదలు
యూనిఫారములను ధరించినట్లులను, పరబ్రహ్మమును సమాసించువారలు భగవంతుని చి
హ్నములు ధరించుట యవశ్యమయియున్నదట-మఱియు పురుషోత్తముడు ప్రపంచ
మునందలి జీవకోటులందరికి పతియగుటచే భర్తృచిహ్నసాహిత్యము భార్యకు గుణమనలక్ష
కులందరు భగవంతుని చిహ్నములు ధరించుట న్యాయమయియున్నది. ప్రణవస్వరూప
మును దెలుపు విభూతిగాని నామముగానిమూఁడు రేఖలచేధరించుట మూఁడవస్థలను
విడచి మూఁడుదేహములు శుద్ధిజేసి మూఁడు గుణములఁ బోగొట్టి మువ్వూర్తులను జూచి
ముక్తిఁజెందుటకేయని సూచించుచున్నదని యుపనిషత్తులు వెల్లడిజేయుచున్నవి. వేదాగ
మపురాణములయందును, స్మృతులయందును ముఖమందు విభూతిగాని నామము గాని
లేక చేయఁబడు పుణ్యకర్మలు, నిత్యకర్మానుష్ఠానములు, దేవతాపూజలు, తపస్సు, వి
ద్యాభ్యాసము మొదలయినవి వానిఫలమునొసంగ నేరవని చెప్పఁబడియున్నది. కాఁబట్టి

విభూతిధరించువారు విభూతిని, నామమునుధరించువారు నామమునుధరించి. శ్లో॥ సృష్టిస్థి
త్యంతకరణాత్ బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాత్। సర్వాత్మకంచ ప్రణవం। ఏకమేకసమాశ్రితో
అని శ్రీవిష్ణు పురాణమందు జెప్పబడినట్లు సృష్టి, స్థితి, లయ, కారణభూతుఁడయి బ్రహ్మ
విష్ణు, శివస్వరూపుండగు పరమాత్మను ధ్యానించినచో పరమగతిం బడయ వచ్చునంట-
కాని నిట్టిరహస్యార్థములను తెలియబడి చరిత్రింపనేరక యన్యమతస్థులును, కొందఱు
లు మనవారు బొట్టులలోనేమున్నది. వాళ్ళను పూజించుటచే నేమి ఫలమని వెదవా
దములు సేయుచేలాగున నున్నదన, ఒకగ్రామమునందలి పురోహితులందఱొక భక్తుని
చే హరికథ చేయించుచుండ, నాగ్రామమునందలి గొల్లవాఁడొకడు పతి పొలమునుండి
వచ్చిన తోడనే స్నానము చేయించి భోజనంబిడి వివేకములవగుటచే భర్తఁ జూచి
నాయనా, ధనచింత లేక యెల్లప్పుడు సంసారాపేక్షనుందున్న వాఁడవుగాన నేటి
దినము హరికథ సేయుచున్నారు. కొంచెపుటు వినరాదాయన, పురుషుండగు
వాగొల్లండు భార్యం జూచి సేనూరక నిద్రవచ్చును, జొన్నగుగ్గిళ్ళు కొన్ని
నెట్టిలివారు వినయములు వినవచ్చెదనన, గుణవంతురాలగు నాగరిత యుపాలగాలింప
వాఁ డాహరికథ సేయు తావునకుం జని రంతువారు రొక్కరాళ్ళతో జొన్నగుగ్గిళ్ళ ము
ట్టచేసి యొక నరుగునొడ్డుక్రింద కంఠముచుకొని వెళ్ళిలె నోరునొ విరాని యుండ న
డు వేయిని నాదుగుర్వైయవాపకములు రెండు ఘోరముగాఁ బోయుటచే నచ్చట మంటి
పడ్డయొక బిరాది పీనినోరు పడ సాం, పు, కృష్ణాయని గుం రించుకొనుచు లేచిపోవ
గను హరికథ సేయువాఁ డు.

రామ-నామ-నా ముక్తి-య-ఆపత్తామ.

పాని చినీ నా నోటనున్న। కాలయముడు బట్టుకనిన్ను పట్టిగిదనున్న ॥

అనిపాడుచుండ గొల్లండగిజూచి -వీ సాధుహరికథ, నోట్లో యున్న, హరికథలో
మన్న, యొక్కఁడచూచిన నున్నమన్నగా నున్నదని యింటికిపోయి భార్యఁజూచి
వి సాధుముండా? హరికథయందేమ వాఁడంబోతిని అంతామన్నమన్నగా నున్నదని వా
నికి కొట్టఁబోయినాఁడట. కావున శ్రీహరిభజనయొక్కయు, విభూతి నామములయొక్క
యు మహిమ గుర్తెఱింగి వర్తింపుటయు నాలాగే నున్నదఁట. కాఁబట్టి.

శ్లో॥ పరిత్రాణాయ సాధూనాం। వినాశాయ చదుష్కృతాం।
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ। సంభవామి యుగేయుగే ॥

అనఁగా, నెప్పుడయితేలోకమందలియు నాస్తికమతమునకులోనై బ్రాహ్మణులు
వేదపారాయణము మొదలయిన నిత్యకృత్యములు విసర్జించుచున్నారో, క్షత్రియులు క్ష
త్రియధర్మంబులు విడచి రాక్షసకృత్యంబులు సల్పుచుందురో, వైశ్యులన్యాయంబున
కొడిగట్టి బీదసాదలఁ బీడించి విశేషలాభముఁ గొనుచుందురో, మఱి శూద్రులు దేవబ్రా
హ్మణుల యెడ భక్తివిశ్వాసము లేక యుందురో, యప్పుడు శ్రీమన్నారాయణుం
డగు భగవంతుఁడు సజ్జనులను రక్షించుటకును, దుర్జనులను శిక్షించుటకును,

ప్రపంచమునందు ధర్మము స్థాపించుటకును ప్రతియుగమందును దేవమానవ పశ్వాదుల యందవతరించుచుండునంట మఱియు నాతేశ్వరుయందు గుణియు, నిర్గుణియు, సర్వ సముండై, [illegible] వ్యాపకుండై, యజ్ఞయాగములు [illegible] మందునట. [illegible] మాహాత్మ్యం [illegible] కదంబరించిన [illegible] ములలో [illegible] నామ [illegible] ను [illegible] పవని [illegible] ని [illegible]. ఏలనగా.

శ్లో॥ [illegible] నామ [illegible] |
అ [illegible] ముచ [illegible] ॥

అనుపంక్తి వాక్యముచే [illegible] ప్రసిద్ధమగు [illegible] నామమును [illegible] ముచే [illegible] నట. [illegible] ఫలయం [illegible] ములు [illegible] ముచే లబ్ధమాత్రముచే [illegible] ములో [illegible] కనుగొనుటచే [illegible] నామమును [illegible] నశక్యమంట మఱియు.

శ్లో॥ [illegible] ॥

అను పంక్తిలో [illegible] ప్రతిపాదించినది [illegible] నామమును [illegible] నామోచ్చారణ [illegible] ర్తనలో.

[illegible]

మో [illegible] బసవా [illegible] ॥ మో [illegible] ॥ అ [illegible] మొర [illegible] | యహా [illegible] బసవా [illegible] ॥ [illegible] భావు | [illegible] బసవా [illegible] ॥ మో [illegible] ॥ [illegible] భక్తచేసిన భజనే బసవా [illegible] ॥ మో [illegible] ॥

ఇలాగున [illegible] ప్రతిదినము [illegible] వంతుని [illegible] నామ [illegible] భవబంధములం [illegible] చిరాయువుగున్న [illegible] [illegible] ము. ఇంతియేగాక. శ్లో॥ [illegible] | [illegible] శతశ [illegible] | [illegible] శతశ [illegible] | [illegible] నేతి [illegible] ॥ అను ప్రమాణమున్నా

అట్టి మహానుభావుండును, జగజ్జనకుండునగు నాశ్రీరామచంద్రునిచరిత్రమువిచారించుట మనకు ముఖ్యమైన పనియంట. ఆసచ్చరిత్రము వినుటచే నేమిలభించుననంగా శతకోటి సోమపానములు చేసిన పుణ్యము ప్రాప్తమౌనంట. గాని సోమపానము లెన్ని జేసినను తిరుగ జన్మకలదు. రామనామ చరితామృతపానము సేయుటవలన గర్భవాసాది నరకముల కాస్పదమగు పునర్జన్మను గురించి మన మెంతమాత్రము భయపడవలసిన పనిలేదట. కావున భక్తాభీష్టఫలప్రదమగు నారామనామమును భూలోకమునందుండువారిచేతనే గాక త్రిలోకవాసులచేతను పఠింపంబడుచున్నదంట. ఎట్లన—

శ్లో॥ యస్యావతారచరితానివిరించిలోకే । గాయంతినారదముఖా
భవపద్మజాద్యాః । ఆనందజాశ్రుపరిషిక్తకుచాగ్రసీమా। వాగీశ్వరీ
శతమహాంశరణంప్రపద్యే॥

అనంగా పరమపావనమైన యారామనామము సత్యలోకమందును, స్వర్గమందును, విరించియు, సరస్వతియు, నారదుండును, యింద్రుండును, దేవతలు మొదలు గాంగల ఋషులందఱు మిక్కుటముగా నానందబాష్పములు వెలువడ నియమనియమమున నెడతెగక కీర్తించుచుందురంట. కావున మహాప్రభావముగల శ్రీరామనామము పఠించుటచే నెట్టివంటి ఫలము లభించుననంగా, శ్లో. పరభామాపరద్రవ్యసంగ్రహిండును విప్రఘ్నుండు చోరుండు గు। స్తగపాపాత్ముండు మాతృపితృహుండు పం- శభ్రష్టుండా ర్యోత్తముల్ త్యజనిందాపరుఁడైనచో నియతుఁడై-కర్ణామృతంబుంబఠిం। పరమోక్ష యోగుల కందరానిపదముం-బ్రాపించుగాఢంబుగాన్ ॥ అనంగా పరధన పరనారీయం దపేక్షగలవాఁడైనను, దేవ బ్రాహ్మణులకు హానిసేయువాఁడైనను, చోరుండైనను, అధిక పాపాత్ముఁడైనను, తలిదండ్రులకు ద్రోహము చేసినవాఁడైనను, కుల భ్రష్టుండయినను, భగవద్భక్తులగు పెద్దల నిందించువాఁడైనను, నిశ్చలమయినభక్తితో శ్రీరఘునందనచరిత కర్ణామృతమును పఠించిన వినిన యోగిజనులుం గూడ జెందనేరనట్టిదివ్యకైవల్యపదంబు జెందుటకు సందియ మెంతమాత్రము గలుగదని యాదిశంకరులు వచించినారంట. కావున ఉ. చాలును శాస్త్రపాఠములు-చాలును వేదములభ్యసించుటల్। చాలుజపంబులుం దపము చాలువ్రతంబులుతీర్థయాత్రలుం। జాలునుపోషవాసములు-సత్క్రతువుల్ ఘనయోగనిష్ఠలున్। చాలు భీతిమాన్పఁగరఘూత్తము సంస్మరణంబు గల్గుటన్॥ అను నార్యోక్తిచే సాక్షాన్మోక్షమును బడయఁగోరు మానవునకు శాస్త్రాభ్యాసములు వేదపారాయణము జపములు తీర్థయాత్రలు ఉపవాసములు సత్క్రతువులు యోగాభ్యాసము నీమొదలగునవి యక్కఱలేకయే పతితపావనబిరుదు ధరించిన యారామచంద్రుని స్మరియించుటచేత బహు సులభముగా మోక్షమును బడయవచ్చునంట. కాన నాదినకరవంశ ప్రదీపుండగు శ్రీరాముని చారిత్రము విని యీనరజన్మమును సార్థకపఱచుటకు మనము ప్రయత్నము సేయవలయునంట. ఆసార్వభౌముని చారిత్రమగు శ్రీరామాయణ మెట్టివంటి మహాత్మ్యముగలది యనంగా,

శ్లో॥ శ్రీరామాయణమాదికావ్యమృషిణా వాల్మీకినానిర్మితం
వేదాంతార్థవిశారదైరనుదినంస్తుత్యంస్తుతైరర్చితం ।
శ్రోతౄణామఘనాశనంసుతరాంస్తుత్యంతుముక్తిప్రదం ।
సంశ్రుణ్వంతిపఠంతిరామచరితం తేయాంతివిష్ణోఃపదం॥

అను ప్రమాణముచే శ్రీరామభద్రుని చరిత్రమును బోధించు రామాయణ మాదికవి యగు వాల్మీకి మహర్షిచే రచియింపఁబడినదియు. సకలవేద వేదాంతార్థసారంబును బోధించునట్టిదియు కల్పవృక్షములవలె సకలార్థములు ఫలియిచ్చునట్టిదియు, త్రిలోకవాసులచే మిగుల కొనియాడఁబడి వారికి శుభములొసంగునదియు, జ్ఞానులచే ననుదినము పారాయణము చేయఁబడునదియగు నీమొదలుగ ననేక మహిమల కాలవాలంబగు శ్రీరామాయణ మనుదినంబు భక్తిశ్రద్ధలతో పఠించువారికిని, వినువారికిని ఘోరదురితములఁ బోనడచి సాక్షాద్వైకుంఠపదవిం గలుగఁజేయునఁట. అట్టిమహాపురుషుని చరిత్రమగు శ్రీరామాయణము పాలసముద్రముతో సరిపోల్చందగియున్నదఁట. ఏలాగుననఁగా.

శ్లో॥ వాల్మీకస్మృతిమందరేణ మథితస్సీతారమాసంభవః ।
సుగ్రీవాంగదజాంబవాదిహతగస్సౌమిత్రిచంద్రోదయః ।
వాతోత్పన్నమణిర్విభీషణసుధః పౌలస్త్యహాలాహలో ।
శ్రీరామాయణదుగ్ధవారిధిరసౌ యుష్మాకమస్తు శ్రేయసే ॥

అనునీతిచే వర్ణింపఁబడినది. సకలశాస్త్రసారార్థమై యవతరించిన శ్రీరామాయణమను క్షీరసాగరము వాల్మీకి మహర్షి వచనములను మందరగిరిచే మథింపఁ నందేమి వస్తువు లుత్పత్తియాయెనన, సీతామహాదేవియను లక్ష్మియు, సుగ్రీవాంగద జాంబవదాదులను కల్పవృక్షములును, సౌమిత్రియను చంద్రుఁడును, హనుమంతుఁడను మణియు, విభీషణుఁడను నమృతమును, రావణుండను హాలాహలమును జనియించినవఁట. కావున శ్రీరామాయణమును దుగ్ధసముద్రమునకు సరిపోల్చుట త్రిలోకవాసులగు జ్ఞానులందఱు న్యాయమని చెప్పినారఁట. వేయేల సత్పాత్రులచే స్తుతియింపఁబడు రఘురామావతారమునందు నవరసములు పూర్తిగానిండి ప్రవహించుచున్నవఁట. ఎట్లన.

శ్లో॥ శృంగారం క్షితినందనేవిహరణే వీరంధనుర్భంజనే। కారుణ్యంబలి
భంజనే అద్భుతరసం సింధౌగిరిస్థాపనే। హాస్యంశూర్పణఖాముఖే భ
యమఘే బీభత్సమన్యాముఖే। రౌద్రం రావణమర్దనే మునిజనేశాం
తంవపుఃపాతునః॥

అనునటుల లోకమాతయగు సీతామహాదేవియందు శృంగారమును, జనకుని సభలో శివధనుస్సు విఱుచునపుడు వీరరసమును చాటిగట్టుచు సాగరంబున పర్వతంబుల

ముగా నియుట కారంభించుచుండగా యోగానిన నేర్చినయు నాట్యకులుండన్ని చెప్పలున్న ను నాయందరి పేర్మి గజ్జె పాటలని పయిరించి పయుటకు సజ్జనులంపిజని మిగుల వినయము తోఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడు.

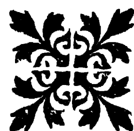
కం॥ రాజముఖోజ్జ్వలవిరాజిత । రాజేశ్వరిపూజిత లలిత * రాజీవాక్షీ
రాజనితంబా సుకర । భూజా రవితేజ గీత * ఘోషస్వామి ॥

చ॥ కలుషముదూపి నిగజను * కాంక్షితమౌ మహానుభావ తురా
బలపదగాత్రిమ భవ ♦ బ ధవిమోచని పద్మలోచనా
విలసిత కీర్తి సాంద్ర వర ♦ వేదసుపారగ తిభక్తవత్సల
సలలిత మూర్తి నందసుత ♦ రాజరాజ గణ్యతి గోపబాలకా ।

మాలిని॥ కలుషమదవిదారీ ♦ సర్వలోక విహారీ
సురరిపుబలహారీ ♦ సూనృతాలాపహారీ
కరధృతగిరిధారీ ♦ సద్గుణోపహారా
ఘనుపమసుఖకారా ♦ నిర్మల కారహారా॥

గద్య॥ ఇది శ్రీరాధాగోపాలకృష్ణ ... తుండిందిరాయణ, భూ దార గోత్రప్రభు ... ముకుంద ... యుక్తాఫల, నాట్య ... సంగీత సాహిత్య ... వైభవ, ... శ్రీసీతా ... ప్రథమ ... యము, ... దేవు, ... కవినాథ ... పరిశీలితంబైన ... నందన ... నాటకము ... సంపూర్ణము ...

శ్రీరాధాగోపాలకృష్ణార్పణమస్తు.

శ్రీరస్తు

శ్రీరాధాగోపాలకృష్ణ పరబ్రహ్మణేనమః.

రెండవ భాగము.

శ్రీ రామ జ న న ము.

శ్రీరమణీయరూప నిజ-సేవితచిత్రకలాపముంగల
స్మేరయుతాననాబ్జ సుర-సిద్ధమునీంద్ర [illegible] రమ్యపా
దారవిందనానురూప సువి-చారమన [illegible] కమల [illegible]
[illegible] రూపునిధి వేదవిహార-[illegible] కిలసన్మనగోపికాధవా॥

దేవా! అవధరింపుము. ఈభూలోకంబునందలి [illegible] ద్వీపములలో నత్యుత్తమంబై తనరారు జంబూద్వీపంబున భరతఖండంబునందలి కోసల దేశంబునకు రాజధానియై ప్రకాశించుచున్న [illegible] పరిఖ్యాతిగాంచిన యయోధ్యయనుపురవరంబు గలదు, ఆపట్టణం బెట్టిదనిన.

వినుడు. అది గగనమునంటు సౌధాగ్రంబులు! నానాకారములగు హర్మ్యంబులు సుందరములయి [illegible] ఆరామంబులు! వింతలుగుల్కెడి మణిమార్గములు! నిర్మలాంబువుల నింపుకొన్న [illegible] తటాకంబులు! [illegible] సుదధారలుగల సుతీర్థంబులు! [illegible] [illegible] పత్తులు! [illegible] [illegible] తరి [illegible] [illegible] [illegible] ద్రతిగతి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] సవిత్యాసలు వేశ్యలు! చవులనీను పస్పలతో [illegible] [illegible] [illegible] నాసిముత్తెముల యందపుముగ్గులు! [illegible] కస్తురికలయింపులు! [illegible] [illegible] [illegible] గలుగుచుననప్పురి కడురమ్యంబై [illegible] [illegible]

ఇట్లతులిత వైభవంబుగ నయోధ్యాపురంబు [illegible] [illegible] [illegible] భాసిల్లుచుండు.

[illegible] రా-రాగము-ధన్యాసి.

కోసలదేశపురీయయోధ్యామహారాజధాని। యుదారవర్తితే
యుదారవర్తితే [illegible]-

సుమంత్రిసుమంత్రాభిప్రధానిస్సాచాత్సర్వహితావనీ। వామదేవమునియుగ స్త్వముద్గలజోనృపసన్మాని॥

వసిష్ఠాచాకులగురుర్మహాత్మోప్రిత్స్నాత్నసి। భాసురనీతివిచారగా మకభుజగార హేమమత్తోహరాసి॥

ఇట్లు సకల కాంతిప్రభా భాసమానంబై నెగడ్చు అయోధ్యానగరంబు న తరణికుల జన్ముండును, నిష్కళంకవంశ ప్రదీపుండును, జనలోకైక మహోగ్రకుండును నగు దశరథరాజేంద్రుండు సుమంత్రి మొదలుగాఁగల యమాత్యులును కులగురువగు వసిష్ఠ మహర్షియు వామదేవ. కణ్వ, గర్గ, జాబాలి మొదలగు సహా మునులంగూడి నిండు వేగోలగంబున రాజ్యంబేకరీతిని ధర్మపద్ధతిని పాలించుచున్నాఁడనఁగా; ఒకతె స్త్రీయుండే ఒకభాగ్యవంతుని వెలగల ఒకగుఱ్ఱమును దొంగిలించుకపోయి యయోధ్యనగరంబునకుసమీపమున నుండు మఱియొక పట్టణమునందలి సంతలో నమ్ముచుండ నీపట్టణవాస్తవ్యుఁడు ఆగుఱ్ఱమును గుర్తించి పట్టితెచ్చి యాతస్కరునితోఁగూడ న్యాయాధిపతియొద్దకుం గొంపోయెను. న్యాయాధిపతి యాతస్కరునింజూచి యీగుఱ్ఱంబేల దొంగిలించితివని ప్రశ్న జేయ నందులకు వాఁడు న్యాయాధిపతింజూచి మహాప్రభో యీగుఱ్ఱము నాస్వంతమే దీనిని మాయత్తవారు నాభార్యకు స్త్రీధనముగా నిచ్చి యిప్పటికి రెండు సంవత్సరంబులాయెను. అప్పటినుండియు దీనిని బిడ్డవలెనే పోషించుచున్నాను సంతలో నమ్ముచుండఁగా నితఁడు నన్ను పట్టుకొనెననుటయు న్యాయాధిపతి పిర్యాదిం జూచి ఓయీ యీతఁడు నీఘోటకంబును దొంగిలించెననుటకు నీవద్దనైన సాక్షులు గలరాయని అడుగ నందులకాతఁడు స్వామీ! సాక్షులెవరును లేరుగాని నీయశ్వంబు నాయదియే. దీనిని సంతలో వెదకి పట్టికొంటినన, న్యాయాధిపతి కొంతసేపాలోచించి యాయశ్వంబునఁ ఘోటకంబునఁ జేరి తన రెండుచేతులతో నాగుఱ్ఱముయొక్క కన్నుల రెంటినిమూసి యాతస్కరునిం జూచి యోయీ యీనేత్రములు రెంటిలో నెయ్యది గ్రుడ్డిదియో చెప్పుమన వాఁడు నాగాత్రియే కొంగిలించి పరీక్షింపక పోవుటచే కళవళపడి స్వామీ యీగుఱ్ఱమున కుడికన్ను గ్రుడ్డిదియన న్యాయాధిపతి గుఱ్ఱపుమొద ముకన్ను పైనుండి తన హస్తంబునుండి దీసి ఓరీ నీవబద్ధమాడితివి. ఈగుఱ్ఱమున కుడిపుకన్ను బాగుగనే యున్నదిచూడుమిప్పుడే నిన్ను దండింతుననుటయు, వాఁడు మిగుల భయంబుజెంది న్యాయాధిపతితో సయ్యా ప్రమాదవశంబున కుడికన్ననుటకు మాఱుగా నెడమకన్నంటి నిశ్చయముగా నీగుఱ్ఱము కుడికన్ను గ్రుడ్డి. సందబద్ధమైనదిమగు విధిం చుకొనుచుంటిననుచునాఁడు నని వక్కాణించుటయు న్యాయాధిపతి వెడికండ్లపై హస్తంబును దీసి యందేకన్నును గ్రుడ్డిది కాకుండుటచే యాతస్కరునికి మిగుల కఠినముగ శిక్ష విధించినాఁడట. కాఁబట్టి దశరథరాజేంద్రుండంతకు మిన్నగు యుక్తితో న్యాయసూక్ష్మతను గనిపట్టుచు మిగుల ధర్మంబుగ రాజ్యంబుసేయుచు సుమంత్రింజూచి యిట్లనియెను.

రాగము-హిందుస్థాని భైరవి-ఆదితాళము.

సునోసచివర యే మనకీబాత్ । కెంతో చలేరాజ్ ఆపనేసాత్ సునో॥ లోఅన్నకె బ్రాహ్మణసుఖసే తేక్యా । దుఃఖకీకారణకిసకు నహీం క్యా॥ సునో ॥ సబజనభియబకే మగర హైంక్యా । కె హ్యారాజీము జాయుంగాదు జ్ఞనకీహాల్ ॥ సునో ॥ రోగికురోగికహాఁమారది హైంక్యా । భరసతలాం మొయానసాధుసజ్జనక్యా ॥ సునో ॥

దశరథేశ్వరుండిట్లు మంత్రింజూచి సచివోత్తమా ! పూర్వాజ్యంబగు మనరాజ్యంబునందలి గోబ్రాహ్మణులు దుష్టులవలని భయములేక నిర్భయముగనున్నవారలే ? యజ్ఞయాగాది క్రతువులు నిరంతరాయముగా జరుగుచున్నవిగదా. రోగచోరు లనువదంతి మనరాజ్యంబునం దెక్కడనులేక సకలజనులు సుఖంబుననున్నవారలే? కానమనరాష్ట్రంబునందలి సమాచారంబులు వినవామనంబు మిగుల కుతూహలంబు నొందెడి. నావుడు మంత్రిశేఖరుండు దశరథమహారాజునకు నిట్లని ముకుళిత కరకమలుండై,

రాగము-బేహాగ్-ఆదితాళము.

మన వారలా కింపుమి। మహారాజా ॥ మన॥ మన దేశ । మనవాస । మనుదేశ । మానుదేశా ॥ చోర రోగులను రుద్ర దూరయిలు పురియునా తేర । ధారుణిజనులెల్ల ధర్మము గాంతురు ॥ మన॥ వేదశాస్త్రియుతి హాస వేదులు బ్రాహ్మణులెల్ల । ధ్యానములనెంచగురి సగరుగావనిక్షత్రియుల్ ॥ మన ॥ ధనధాన్యవృద్ధిచేత్శను గెల్చువైశ్యులుర్ । యునయము బుధసేవచేతదుర్లగుశూద్రులుర్ ॥ మన ॥

దేవా ? దేవరవారిచే పాలితంబగు మన రాష్ట్రంబునందలి గొల్లసాత్రియులును మిగుల నానందముచే గపించుచు దేవరను చిరాయుష్మంతులుగా జేయ నెల్లప్పుడు నీశ్వరుని బ్రార్థించుచున్నవి. మరియు బ్రాహ్మణులు వేదవేదాంగ తర్క వ్యాకరణ పురాణేతిహాసములాదిగాగల శాస్త్రములయందారితేరి సదా చలింపని నిష్టతో యజ్ఞయాగాది క్రతువులు నిర్వర్తించుచున్నవారు. క్షత్రియులన్నో వివిధాయుధ కౌశలంబుచే బేర్చి యాస్చ రణగంగణంబునందు దాక్షిణాత్యుండెదురైనను తిపుబలంబుల పోటు నవివాం నెదమని ప్రతిజ్ఞలు సేయుచున్నవారు. వైశ్యులు న్యాయవర్తనంబుచే వాణిజ్యంబున ధనంబు గణించి ధనధాన్యసమృద్ధిచే యూరు బేరుని దిరస్కరించుచున్నవారలు. శూద్రులు సదాభగవద్బ్రాహ్మణ భక్తియుతులై స్వకృషికార్యంబుల వలన జీవించుచు తమతమ గృహంబుల భద్రులై యున్నవారలు. మరియు దేవరవారి రాజ్యంబునం దెల్లెడలను జార, చోర వ్యాధిగ్రస్తు లనువాక్యంబు వినరాక జనులందఱు మిగుల వైభవంబున వరించుచున్నవారు, సామంతరాజులు

మనకియ్యవలసిన కప్పములుగట్టుచు దేవర వారి పాదసేవకులై మిగులభయభక్తులతో నటించుచున్నవారని వచించుటయు యానరేంద్రుండు మందహాసకందళితవదనారవిందుండై సుమంత్రింజూచి

గానము-హిందూస్థానీశోభి ఆదితాళము.

బి॥ శ్లోకోత్తర ఫలమును [illegible] ॥ ఆ [illegible] ప్రధానసే॥ బి॥ అపనిమంత్రిసేవ [illegible] వాలీభుసా। రాజ్య [illegible] ప్రధాన [illegible] బి॥

మహాబాహూ మంత్రివరా, నాపూర్వజన్మసుకృతంబు వలన నీయట్టి సచివాగ్రణి లభ్యమగుటచే [illegible] కంత [illegible] వారెల్లనాని మంత్రుల [illegible] గుండెదిగులు మనకిచ్చెడి కప్పము [illegible] నీవు నన్నుగూడ [illegible] నాయందు [illegible] యూనగాంధని మందప్రాయు [illegible] నాతురత [illegible] మన్నది గాన.

క॥ [illegible] ము [illegible] ॥ త్రైనము [illegible] పుము। నా సేనానులకు [illegible] నగరంబున ॥

సచివాగ్రణీ [illegible] సైన్యంబులకు [illegible] సిద్ధంబుగ నుండ మనసేనాధిపతులగు శత్రుంజయ మొదలుగాగల [illegible] మనాజ్ఞాపింపుమని [illegible] నొకసర్వాధికుండగు [illegible] గాంచి, అహా [illegible] కమలాకర [illegible] రేగియుమానా, [illegible] యమానా-అవమానా [illegible] మంతింపుము.

గీ॥ సింధువిషయాధిపుడగు [illegible] । భూసుర [illegible] ముల వేద-పురుషులకు। నాదుమనపు [illegible] మున - నచ్చియున్న। నాగు మోసలనిపుడున్న - నాదు నాదు॥

మహాప్రభో! సింధుదేశంబునుండి [illegible] బ్రాహ్మణులగు [illegible] వేదంబున [illegible] బహిర్ద్వారంబున నేవి యున్నవారని వచించుటయు, ఒకనాడు ప్రభువులు [illegible] విమోచనంబు నే [illegible] నొకపండితుం [illegible] వేదింప నాప్రభువు వచ్చినపండితుండు [illegible] యుండుటచే నీతండా సామాన్యుండని [illegible] పండితుండు [illegible] కొంత తడవు యోచించి 'ఆడంబరానిఖ్యాజ్యాని' యనునొక శ్లోకము [illegible] యొకనాకనిదానింకేకి యద్దెకు [illegible] వస్త్రంబు [illegible] ధరియించి యుండ నాప్రభువు నేయూచి తన [illegible] నాప్రభువు [illegible] సేయుటయు

ప్రభువుమిగుల సంతోషించి పండితుని సత్కరించి నాటిదినంబతనిని తన యింటంభుజింపంబిలువ నాతండొడంబడి భుజింపం బోవుసమయంబున ముందుగ వడ్డించియున్న పదార్థంబులలో నొక్కొక్కటి గుప్పెడుదీసి తనవస్త్రంబులపయిం జల్లుట కారంభించినాఁడట. ఇట్టి విపరీతకృత్యంబాయజమానిఁజూచి యాగర్విష్ఠ తమా, మీరిట్లేల జేయుచున్నారని ప్రశ్న జేయ నందుకాతఁడు స్వామీ నిన్నటిదినంబున సేవకరిని నేను దర్శించినప్పుడీ సత్కారంబులిందుకైన జరుగవయ్యె నేడిట్లు జరుగుటకు గతం బీవస్త్రంబులమహిమయే? గాన యిమనీవస్త్రంబులకిచ్చు సత్కారం బేనొల్లనని యాధనవంతుని సిగ్గుపరచి వెడలి పోయినాఁడట గాన సజ్జనాయకుం డట్లు గావింపక కష్టముదెసంది వారిరావింపమంత్రి కాజ్ఞాపించుటయు విప్రులంతయాస్థానంబు జేరివారలకు సత్కారంబులం గాంచిసుఖాసీనులై యున్నతరి నన్నరేంద్రుండు వారిం జూచి.

రాగము - హిందూస్థాని భైరవి - ఛాపు తాళము.

దేసె తుమారే। కిసహాలిమసుజే। దేసె॥ కిసతిరాజా వేకారాణాకార్య రహేం॥ దేసె॥ కసహాలే విప్రా తుమకా హైరాగణా। అవతెసహాలే తుమయా స్తురాగ్యను సే॥ దేసె॥ మనమే విసతారాజాదికహే హాళే। మహాత్మసమాగత హమసుభలాగిహా। దేసె॥ ... ...

దశరథసార్వభౌముండు బ్రాహ్మణులం జూచి, మహాత్ములారా! భవత్పాదరేణువులు సోకుటచే నాయింటి గొంబెల్ల పావనంబయ్యె. మీదర్శనంబుచే పాపంబులువాసి ధన్యుండనైతి మహామహులగు దేవరలు నిచ్చటికి వచ్చుటచే మిగులప్రభావంబు గాంచితి. నెళమొద్ది దేవరి టురం గతి మెయ్యదియొక్కొ మహాత్ములసమాగమం బెప్పుడు శుభసూచకంబే కదా. కాన తమరాకకు కారణంబారయ నామనంబు మిగుల కుతూహలంబుగొనుచున్నదని వేడుటయు బ్రాహ్మణోత్తము లారాజేంద్రుం జూచి.

రాగము - సాకి - రూపకం.

జనపతితుమసునో జన్మదేశహమారా సింధువిషయ మహారాజ్। జనలోకైకసుందరి కౌసల్యాదేవి జగతిభరతి మహారాజ్॥ ఖయూల కరోతుమదేవా। బసతరహే యబతేవా॥ ... ...

హే రాజోత్తమా! మాజన్మభూమి సింధుదేశము, సత్యసంధుండగుమానరేంద్రుని ముద్దుగూతురగు కౌసల్యామహాదేవి స్వయంవరంబు ప్రకటించుటకయి యా భూమీశుని యానతిచే మీయాస్థానంబున కరుదెంచితిమి. రూపవిభవ సౌందర్యాతిశయంబులమా రాజపుత్రిని సరిబోలువధూటి త్రిలోకములం దెవ్వరును లేరు వినుము.

రాగము - బేహాగ్ - ఛాపు తాళము.

ఆసాకిబోలెనీ కేతగుమేలీ। ఆసా॥ భాసితదరహాస మేల్వధూటీ

॥ ఆసా ॥ నెన్నొసల్ నెలకిందు నెకెనలు। యాకెన్నులె యరవింద ములబోలు। చెలిసన్నతెయందెనపులు। నుజెపెన్నెపులెమదభృంగ ములు॥ ఆసా॥ పలుకులు చిలుకలనులికిమి। చెలిగబ్బిగుబ్బల్ పూబం తులమించు। కలికికులుకునడలంచబుజ్జగించు। తొగుకు పలుకు మైసారు తేజగిమించు ॥ ఆసా ॥ సిరవలుకాంచనలతలగెరు। గెరలనారు వి చీమలబారు। సిరుకావిమోవిపొసిబచ్చరు। నాటి నెషం దాసపోషుని భక్తిగోరు॥ ఆసా ॥

రాజా దశరథా! ప్రపంచమునందలి శ్రీంగార పదార్థంబులన్నియు నొక్కచోటగా జేర్చి విరించి ఈమెను సృష్టించినాడా యనునటుల రాజీవనేత్రియగు సూరాలసయా స్వయంవరంబు రేబడియాలు దేశములలో ఎకటంబమమి యుండలి రాజపుత్రుల రూపపటంబులారసి దెచ్చుటకై మారాజేంద్రుడు కొందరు బ్రాహ్మణుల నియోగించెనందు మేము సయాస్తానంబు జేరితిమని పలుక దశరథ రాజేంద్రుండుప్పొంగి వారలవ్వారిగ వస్త్రాభరణాదులచే పూజించి తనరూపపటం బొకటానిచ్చి పనిప ఎదప కౌసల్యాన హాదేవి రూపవిభవాతిశయములండలరోసి యామెపై మిక్కిలి మోహమొచ్చ మనంబున.

ఉ. ఆమదకుంభకీచికుర-యాంకిమలాసన యామృగాక్షి యా,
కోమలబాహువల్లి యల కోకకుచోద్ధుర యాసుగాత్రి యా,
సామజయాన యాయనమసంగతిసనూది వనితమనో హరము,
ప్రేమఘటించి నన్నులకు రేయుపవాసా గంకేలుసేయుక - .

అనియిట్లు తలపోయుచు మకుల వ్యాకులితాంతఃకరణుడై యూసించున దశరథేంద్రుని మనంబుననిడి సిట్లూహ్పసెలం.

రాగము - కాంభోజి - తాళము.

చానరో నినుగూడు । సౌఖ్యముగల్గదో । సుజనార్చిత మహిగానగి రాదే ॥చాన॥ ఘనమగుకావిమోవిరసాలనగొలునోసకి। యువయమిచాచి తాయనుభవమగునో ॥చాన॥ కమ్మవిల్లుని కేళిలయ సల్లునకిలుక । నిన్నురివనెనే గుర్పిమ్మరవరారా ॥చాన॥

ఇట్లు సకౌసల్యా మహాదేవిపై మోహాతిశకరుడై చింతించుచు దశరథేశ్వరుండు కాలముగడుపుచుండ నచ్చట సింహళేంద్రుడు దేశదేశంబుల గలరాకొమారుల రూపపటంబులం దెప్పించి దాసీజనంబులచే తనగారాబు కూతురు కడప సఖీజనంబు లామె కారూపంబులు వేర్వేర నిరూపించి జెప్పుటయు యచ్చెలో రాడ యందర నిరసించి కోసలేశా కీర్తియుండక దశరథ మహారాజు రూపంబుగాంచిన

తోడనే మూర్ఛిల్లి నక్షీణంబులు నేయు నైతోర్ధ్యపనారంబుల వలన కొంచెపాటికి దేహ యూపటుంబును సలుపుచు ముగ్గులకును.

రాగము-హిందుస్థానికాపు-చౌతాల్.

కేంభర్నా యోమెమెహాక్ । కైసేజాదూలగాయనే ॥ కేం ॥ స యునకేక రీమరాణా। సూర్యాస్యో కే వ సహరా । యెకశిలపతభ సుంపకసూంకె ॥ కేంకె ॥

దుష్టుడైన కార్యమహాదేవ చింతించుచు యూపంచశీర్షముఖుని బాణపరంప రలచే కొట్టబడి గాయముననెంద నిట్టూర్పు నిగుడించుచు యల్లన నొక్క పక్షివుణి కెలం కి గూర్చుండి గర్భభారంబు ధరియింపజాలక నడునల్లలాడ మంద రాగిగాను నంబున పట్టునీడు నడయాడుచు దశకంఠుని మనంబున నిడి.

ఉ॥ సంతసము గనుంగొనెను-స్వాంతలనాధ సుపణారకోటనా
పంతయు నారయుంచుగల దా నలదా ఇటగాలుంచెసతను
కాంతియు నమనోజ్ఞతయు గాంచ వసంతుడో సితా దాపమా
కాంతుడొ కాంతుడో విజని-కాంతుడొ గారితగ నాకాంతుడో॥

గీ॥ కొట్టికికర మాల్చిన ♦ విరహకోడలు భగీరథ దురాగారు చెక్కు- ల♦ బాలుగారు। నెరియేసినిట్టైనను ♦ చిన్నారిమహాపా। లక్షిసేయును వరించుంతు♦నీవు రావలె॥

ఓ వాయనా! లోకమందరు మనలుకంతుని, వసంతుని, జయంతుని మొదలగు వారి కొందఱి మోహాతిశయంబుల మున్న గువారని చెప్పకొనెడు మాటయేగాని వారి రూపం బు లెట్టివో యెరుంగక కేవలము మాయయుండవును అయ్యాకులుండనియు నేను ప్రత్యక్షంబు గా నాడ్వదయ నవనాంబు చొప్పడ రామమోహనాంగుని చూపును కనులపండువుగా గాంచగంటి ప్రియా యూనయనంతుని కెంగోడలు గూడ తీసుగ కల్పింపగనే పరిపాలనమునకుంచ మీయు గాకున్నది. రారా, యూముకి యాగము నాగేంద్ర నందనుని దక్కరించుమన్నది. ఇంటియేల, యామహాను హాని యుండా లక్షి సేయుము రా! యాదొహో నందకులు వెళ్లి నీనటుని వరించువని నాతనువరయేల, బాలా, నయ్యాళ్లి చినుగుటాకు బాకుచిబాని మత్సరంబున నాని దాని నాగెట్ట కుబ్బలంటనేను నేనేమిచేతునమ్మా, యమ్మా రా నసుపని.

రాగముసురట అడ-తాళము.

చెప్ప వెయొప్పాలకుప్పమాయప్పంతో నిప్పున్యాయొప్పిడములు జెప్ప॥ చెప్పగిరిని నేరెప్పవేయకే! నెప్పనిప్పనోయని నెనరుచూచె

ననని॥ చెప్పు॥ మొలకినవ్వుల దేబనిూలును మోమ్ముకి పలవాడే। వలరా యనిగేలువసు నెసుమ రఘువంశాంబుధితేజున వే॥ చెప్పు॥ యాంసుచివాలిక బాస జేసివిలాసముంచితినన వే। నాసవపస్వరూపైవాలు దశరథుని నా యుంచితినన వే॥ చెప్పు॥

సఖిమణి రూపసౌందర్య గుణాతిశయంబుల త్రిలోక వాసులమీను యినవులప్రఖ్యాతుండును నవార్య శౌర్య ధైర్యుండును మరిశుంభనుయుండును జనలోకైక సుహారధుండును నగు దశరథరాజేంద్రుని వరయించి సమితక్క తీరని మానవునితో నాపలుకులుగా వక్కాణింపుమని నెచ్చెలిని నకునిపాలికబుత్తెంచుటయు నాచే సయాతీయంబగు నాస్థానంబు కేరవృత్తాంతంబంతయు నెఱింగింపనింపున గంధ్రమంతు పరమానందంబున నంత్రింబాచి.

రాగము శరి . . . తాళము.

ఆనందదాయకాంగియు। మనమెనునమే। యను . . . . . లోహాసూ . పుత్రిదశరథకూఁదియ ॥ . . ॥ . . . . యా . పరి. నయకూయ . । ఆ . . . హా . . . . యు । . సందదాయకాంగిమె రాత్రదినా ॥ ఆనం ॥

సచివోత్తమా! నా గారాబుపుత్రి . . . . . . నోగ . . . . . సల . శాధపతియగు కూ దశరథుని వరయించెదగాన వేవేగ . . . ముహూర్తంబునకు విచ్చేయ . . దశరథ మహారాజునకు . . . . పట్టపు . . . . పు . . . . పరాగంబులు సమకూర్పు . . . . మండనకు . . . . పైపాగుడ . . . .

రాగము . . . . ము.

. . . . ॥ వల॥ . . . . । . . . । ని నగోగు॥ వల॥ చిలుక . . . . . తుచాలా। . . . . . . కు . . . । . . . కు . కురుచులగోరు తమప్రగుమము సేయ ॥ వ ॥ ఝుమ్ము ఝుమ్మని మధుకరఝంకృతులుజమ్మ వేగ। . . మ్మనగు . . . . । ఘుమ్మ్ఘుమ్మని వ॥ వల ॥ . . మొ . . . . । ఝ . . ఝ . . . . . . డ తెల్ల పుల్కలుల్ల ॥వల॥ . . . . గోపా లుతో। . . . . ॥ వల ॥

ఇట్లంగన . . . .

కొలఁది దిక్పాలకులు బలుకుచు కాలము గడుపుచుండెనట. పౌలస్త్యబ్రహ్మ మనుమఁడు ను విశ్వవసుబ్రహ్మ తనూభవుఁడును లంకారాజ్యపరిపాలకుండును త్రిలోకకంటకుండు నగు యీదశకంఠుఁడు బలదర్పంబులతో పెట్రేగి యీలాగున రాజ్యము సేయుచున్న వాఁడ నః ఒకగ్రామమునం దొక చాకలఁ డొకఁ డుండెడు. వాఁడు ప్రతిదినము తనమురికిగుడ్డలమూ ట లొక గాడిదెపై నెత్తి నీటిరేవునకు తోలుకొనిపోయి రేయి మేతమేయ గ్రామమునందు విడిచిపెట్టుచుండ నొకనాఁ డాగాడిదె రేయిఁ దిరుగుచు నాగ్రామమందలి యొక కాపువా ని పెరటిలోనం జేరి యచ్చటి కాయగూరమళ్ళన్నియు త్రొక్కి పాడుసేయ నాయింటి గలతె యొకరితె సూరకంబునకు మేల్కొంచి కోపావేశయై నొక బడితెంగొని నా ఖ రంబు కాలుపట్టగ మోదుటయు చురునా దానికి శ్రేష్ఠుండు తనఖగ శ్రేష్ఠంబే వేళకు నిం టికి రాకుండుటకు గతంబేది యొకో యని దప్పుపిచారించి పురంబు కల మందిరగి తుదకా కాపువాని పెరటిలో కాలువిరిగి పడియుండు తనగార్దభరాజంబును గనుంగొని మిగుల దుఃఖించి యీకృత్యంబంతయు కాపువానిచేయని గ్రహించి నిందావాక్యాలకు నాకాపు వాని భార్యను మిగుల కోపావేశంబున దన్నినాఁడట. ఆతాడనసోకినతోడుతనే నామ గువకు గర్భచ్ఛేదంబగుటయు కాపువాఁడు కన్నెర్రలుక నాపురంబేలు భూపాలకు ని యొద్ద ఫిర్యాదుసేయ రాజాగ్రహము చాకలవానిని పిలువనంపి విచారించి విఱిగిన గాడిదె కాలుకు కట్టుగట్టి కుదురుచు- చాకలివాని వలువలంబరములు కాపువాఁడు మోయునట్లును నిర్ణయించినమగుటను మిగుల నగ్గలాగ్గలు నాకాపువాని భార్య తిరుగ గర్భము ధరించునంతవరకు చాకలివాఁడు సేవయిన శ్రమపడునట్లును తీర్పుచేసినా డట. కాన నంతటి కన్నన మిన్నగు ధర్మపరుఁడగు రావణుండు త్రిలోకంబుల జయించి యీలాగున రాజ్యంబు సేయుచున్నవాఁడన.

రాగము- బేహాగ్- ఆదితాళము.

రావణాసుర కారాముసునోఘున । భువనపాలనసంభుగిభుగలాడ
నే రావణా॥ త్రిలోకకంటకుఁడనింగని యేకహే । యోవిధిరాజపితామహ
యేసుహో । చలితసహాయసురపకపచాగిక । శ్రవణాకనోజయపనిమందిర
మో॥ రావణ॥ అనిలగిరిభనేశో ఉపనిమందిర । యనలపాకకే యద్వ
తూరకనహో । ఇనకిరణనీపిని చల్లోనాకహం । వరుణానస్త్రకే వారిరసహో
నే॥ రావణ॥ చంద్రిక తరిధరో యింద్రదచామరాధనో । నాదిదేవతాయ
సేవనకో నే । జమకరోప్రస్తీసాము శిఖాంతరా । కుబేర హాలాంతుమకొరడ
బాని నే॥ రావణ॥

దశముఖుం డతుల్యప్రఖ్యాతిఁ గాంచి పిలువనంపి హో పితామహా! నేఁడు మొదలు నీవు కూరకుం బురోహితుండవయి యనుదినంబుదయంబున మాసదనంబునకే తెంచి పంచాంగశ్రవణంబు గావింపవలయును సుమీ. ఇంద్రా! నీవు నాగసంబు వేయుము. చంద్రా! నీ

వు ఛత్రము పట్టుము. పవనా నీవు మాధర్మ వాక్యంబుల శుశ్రూష చేయుము. అనలా నీ వు పాకాధ్యక్షుండవు గమ్ము. ఇనా! మా వెంట కరదీపిక గయికొమ్ము. వరుణా నీ వు మావస్త్రంబు లుతుకుము. యమా నీవు మిగుల సోత్రకించి యున్నాడవు గాన యమునిమన మాకుకలయు పానీయంబుల [illegible]ము. [illegible] మాకు సమీప బంధువుండవు గుటం జేసి మాగొద్ద [illegible] వుండు [illegible] కన్ని పనుతేర్పుచు దాస్యంబు సేయుంచు [illegible] వైభవంబున యొక నాడు ప రమేష్ఠిం జూచి.

రాగము-పూర్వికల్యాణి-[illegible]ము.

మనవివినుమా। మావిధరాయు [illegible]। [illegible]ముని నా। సరి భువన। మునబోధకెడి। [illegible]। ఘన [illegible]ము। [illegible] ॥మన॥ సరితే నిబలదర్పము।। పాకనారి [illegible]। [illegible] దిక్పాలురు।। దారము న। జనులాదలు। [illegible]బల్। [illegible] ॥మన॥ పుష్ప [illegible] విపుట్ట [illegible] నాతుడ। ము [illegible]। [illegible]మా। మె [illegible]టను గట్టడిరైయె। [illegible]మును। [illegible] ॥[illegible]॥ ముల్లో కము లెల్ల జూచితియల్ల నా [illegible]గాన॥ [illegible] లా [illegible]। వల్లను। నాయుల్ల ము॥ [illegible]। చింతిల్లు [illegible] ॥మన॥

[illegible] సకల [illegible] దిక్పాలకుల [illegible] గల సకల దేవతా [illegible] ని త్రిలోకములయందెక్కుడగు [illegible] రంబులు నాపయి [illegible] యుసురులం బాపనోపు [illegible] నౌా నర్థాని నాకర్ణింప నాచిత్తంబు మిగుల తత్తరిల్లుచున్నది. గాన [illegible] జేయుమని పరిశయ [illegible] బలుకుచుండు భారతి నాథుండు కొంతదడ వు యోచించి పంక్తికంఠునిం జూచి.

రాగము-[illegible]-[illegible]తాళము.

దశవదనావినుమ। దశ్యారాతిమడ। [illegible]మునా ॥దశ॥ నరము గాదుభువి నాగలకిప్పుడు। [illegible] బసనుసి [illegible] ॥దశ॥ నిక్క మునీసరి కెక్కుమగండుతేడు। యిక్కువలయమున వెదకి వెదకి జూడ॥దశ॥ అనకోసలావిభుండగుదశరథుని। ఘనవంశజుండునినుదునుమగనోపు॥దశ॥

హేరావణా? నన్నెరుగరాని ప్రశ్నంజేసితి వయిన జెప్పెద నాలింపుము. నిక్కువంబుగా నిక్కువలయంబున నిను ధిక్కరించు మగండీతఁడు నెక్కడనుగానము. గాని భవిష్యోత్తరంబు సెప్పెద నించుక యాలింపుము. శ్రీమదనంత కల్యాణ గుణధాముఁడగు నాయిందిరారమణుండు దుష్టుల శిక్షించి భూభారంబు వారింప నయోధ్యా నగరంబున దశరథమహారాజు ధర్మపత్నియగు కౌసల్యాదేవి గర్భంబున నవతరించు. ఇది ధ్రువంబు గాని నిల్తరి సింహాసనేంద్రుని కూర్మి పుత్రియగు కౌసల్యాదేవి స్వయంవరంబున దశరథ రాజేంద్రుని వరించుటంజేసి యామద వేదండ యాన కల్యాణ మహోత్సవం బెల్లి తప్పక జరుగ గలదు. నతఁడును జన లోకైక మహారసండగు యాదశరథుండు సముద్రయానంబున నేపట్టిగినంబున తప్పక సింహపురం జేరంగలఁడని వచించుటయు, ఒకానొక గ్రామమందొక మహుకారు కుమారుఁడు గలఁడు. అతఁడు బాల్యావస్థనుండియు దుస్సాంగత్యంబువలన నారాంగనల నిగిడి కొగిండ్లలో మెలగుచు సంగీతములు వినుచు మద్దెల ఫిడేలు మొదలగు వాద్యములయం దాసక్తి కలిగి చరించుచు తుదకు ధనంబంతయు వ్యయపరచి దరిద్రుండయి సేయునది లేక చోరత్వంబునకు గొలుమాని నక్కు గుమాస్తాలు సేయు లోనై యొక నాఁడొక్క నారాంగన యింటికి కన్నంబుగయి పిల్లోనం బ్రవేశించి ధనంబుకయి వెతకుచుండ నాతనికి నాకస్మికముగా నొకచోట క్రొత్తగా కట్టివేసిన నొక మద్దెల గాన్పింప నందలి భ్రాంతికిలోనై తావచ్చినకార్యం బంతయు మఱచి మెల్లమెల్లగ వాయించుచు యానాదంబునకు మిగుల నానందముం జెందుచు క్రమేణ నాటువరుసలు హిందుస్తాని చాలకు వరుసలు పల్లవి ముక్తాయింపులు చేతికొలఁది వాయించుచుండ నారవంబులకు నింటివారు మేల్కాంచి నాతనింబట్టికొని మెత్తగ దన్ని కారాగృహబద్ధునిగ జేయించినారట. కాబట్టి రావణాసురుం డగివటులకు పరమేష్ఠి తో నేయు ప్రసంగంబు గూర్చి స్వయంవరంబును వా కవినిన తోడనే గర్వంబున తనను స్వయంవరంబునకుం బిలువక నవమానించిరను ద్వేషంబు నెంచి నా దశగ్రీవుండు బ్రహ్మాండకటాహంబు బ్రద్దలగునట్లార్చి కనుల నగ్నికణంబులు వెలువడ నతికోపంబున పరమేష్ఠింజూచి.

మ॥ భళిరా! సింహపురేంద్రుపుత్రి కమల గర్వస్ఫూర్తింగోడఁగ్ నృపా
వలికిన్ గూఁతుస్వయంవరప్రకటనా-వార్తల్ లహింగూర్చి మ
హ్మల్లతిన్ జేసె నిటే స్వసైన్యముగ బాహాగర్వ మొప్పన్ ధరా
వలినారాఘవముఖ్యులంబులిపి జే-వన్ జెత్తు నక్కన్నియన్॥

హేపితామహా, పరమేష్ఠి? ప్రచండ భుజాబలంబుచే దండిమగల భండనంబున తుండెతుండెంబు గావించుచు, భూలోకమందలి మర్త్యులబలులని వారిం బేర్కొనక యుపేక్ష సేయుటంజేసి యానరాధములు కండ క్రొవ్వారిచే పోతరించి, యరిదిగ్దంతి మదకుంభ విదారణ దారుణ కృపాణ పాణుండనగు నాకా స్వయంవర

ప్రకటన వార్తలైన పంపక నటింపఁజేసిరి. మంచిది యది యటుండనిమ్ము.

బ్యాండుస్వరపుమట్టు-రాగము-కమాచ్-చాప్‌తాళము.

ఔరౌరా ధైర్యము । చాల్ చాలీ స్థైర్యము ॥ ఔరౌ॥ ఔరకండ
క్రౌర్యాదిగఁగాంచి । ధారుణీపతులకీదప్పిమిగిలెనే । ఔరౌ॥ స్వయం
వరంబనుశబ్దమించుకయు । భయంబు మీకు మాసేటికంపిరే ॥ ఔరౌ॥
దండిమగలబల్ బెండుసేయునా । చండకోపక్షమునఁగిండఁడగింతు ॥ ఔరౌ ॥

మంచిది. మదీయచిత్తంబానని నిశ్చయంబు నిరంతరాయముగ నెలవేలునే? నీ నిప్పుడెప్పుడు నేగి యాదినికి కాలల్యాలతోఁగూడ నిక్కిన రాజ్యంబు హతంబుజేసి వచ్చెద మీరును మదీయ ... నటయు విరించి యగ్గాపననా ధునింగనుంగొని.

రాగము-హిందూస్తాని కల్యాణి-ఆటతాళము.

సుకోతుమగుణగణరాముఁడు । యదు ... మహాసురా ॥ సుకో॥
... విశ్వపతి ... వేసాచ ... రా । యదు ... హా
మూరా ॥ సుకో॥ వృథాపగ ... విపినగోదస ... సై । చింతమునాను ...
రా । యదు ... లామహాసురాంరా॥ సుకో॥ దైవపామగ్ర ... నిమాసాగా।
దైత్యనాథ యబసునోసహాసురా । యదు ... ॥సుకో॥

హేమ కంపు ... యూక నోటికివచ్చిన ... పెరుగు. ఆ ... మేశ్వరుని యిచ్ఛామాత్రింపై ... మానదుగ ... నీవును నీ ... నేరి యా కార్యంబున కంతరాయం ... కల్యాణ ... గలదు. ప్రసంగ వశంబున ... కదునతిక్రమించె. యింక నే పోయి వచ్చెదనని పరమేష్టి సత్యలోకంబున కరుగుటయు, సాధారణముగా ... కమునందు దుర్మతులకు ... తులు సిఫ్ఫ వాక్యము లన్నియు కష్టకరముగా నుండుటచే వారి మాటల ... పెట్టి ... యమయి ... వచ్చినట్లు ... నాపదలపాలై మడియుదురఁట. ఏలాగునన, ఒకతటాకమునందలి ... నచట ... హంసతో స్నేహమాచరించి యొకనాఁడు హంసంజూచి ప్రియమిత్రమా? నా ... యుండి యీపాకటుంటలో ... చుచున్నవాఁడగాని లోకమందలి వస్తుసముదాయ మొకించుకయైనం జూచియెఱుంగ. పక్షంబులులేకుండుటం జేసి ... సామర్థ్యం బునాకులేదనుట స్పష్టంబుగదా. కా ... నాపైకరుణించి నొక ... సారి ... వీక్షించుచునట్లుజేసి నాయభీష్టంబు నెరవేర్చుమనుటయు, మరాళంబా ... బింగాంచి యోయీ నేస్తుఁడా. యేలనీవిత్తర పిచ్చిభ్రమల నొందెదు. నీవు వచించినరీతి నేన్నొనరించినను పక్షంబులు లేకుండుటం జేసి నీకు ప్రమాదకరంబునన్నైనను కొంతచేటు వాటిల్లు. ఇగిని

శ్చయంబు. అందరానిపండ్లకు నఱ్ఱుబాపవచ్చునే ఇట్టివిపరీతంబులాలించియున్న వానితో తృప్తిజెందుమని యెంత చెప్పినను వినమింజేసి యాయమకాశంబాతా చేటినితనకంతయుంబట్టి కొనుమని యాకాశవీధిని యొక పట్టణంబుపై బోవుచుండ నచ్చటిజనులు చిత్రముంజూచి చప్పటులుగొట్టుటకారంభింప ప్రమాదవశంబున తాజే లిదేమిచిత్రమని హంసనడుగుట యు నోటివిపట్టువదలి భూమిపైంబడి సహస్రశకలంబులై మడిసినదంట కానదుర్మదాం ధుండగు రావణునకు విరించిచెప్పిన వాక్యంబులు సుచింపకదుష్టస్వభావంబునదశగ్రీవుం డురాత్మునకీసుఖం బెకింపి.

రాగము - కేదారగౌళ - ఆదితాళము.

మహాశూర మారీచ బాహువ ॥ తమ ॥ యోంభలమారోశీ యఖిలమా నా ॥ తమ ॥ కోసల ప్రభు సౌమ దశగిధరావహో । సింధుమాత్రకై సైన్యసైన్యసమ ॥ మారో ॥ ఫలస నైన్యకుసాగర బీచ్ । మతకరోచిం తా యెహిహాన రాణా ॥ తమ ॥

ప్రేం దానవక్రీడ శిఖామణులారా । గొంతిప్పశిప్ప దేనాకసంబున నగసప్పియసా రంబుకేరి యందొక నానవ్రైసైన్యసమేసము గా పరాయంబున తెంపు దశగగ నివానింప నుమిత్రులతోంగూడ సాగరంబునమునుంచేయుడని యాజ్ఞాపించినిశ్చ భయాగుగుశులకు చేచియుండి నవపనేక నేనకుడి మాని.

సీ॥ నలువనిక చంద్ర సన్నిధిపు పడ్మిచిన్నులు నాలుగిన్నులుః
నెలనగుమెరాముగలు తరు-నము శిఘ్నున గేందమ్రనందనః
దలగిరిదేవగాసుతె ను-దగ్గిగణః జని తెన్నురత్నభా
విలసితమైన యానమును-వేగ ధనేశలసద్విమానముః

ఓరిసేనకా! ఆ-మాన తోరావుప నిగ్రవంబుల నలరారు సింహరాడ్తనయ కౌస ల్యాదేవి కల్యాణంబెల్లి జరుగబోవుటచే నేడాహుదకతి నీటుదెచ్చి వివాహంబున కంతి రాయంబు గల్పింప నానుంతెనంబున మిగుల సంతసించుచున్నాడ గాన వేవేగనీవిపు డరిగి మన విమానరాజం బాయత్తంబుసేసి యిటుదెమ్ము పొమ్మని వచించుటయు వాం డతిరయంబున విమానం బాయత్తంబుసేయనద్దానిపైలంఘించియామహాపాతకాలంబు నసింహుగేళంబుసేరి.

సీ॥ పచ్చనిపారకపాల్ బరిఫెవిల్లెడు కాంతి, పత్తినాబెల్లను-బస నెసంగి । హెచ్చైనచప్పగా-లచ్చెరువొదవింప, మేలుకట్టుచెరంగు-మి న్కులలర । ముత్తెంపుముగ్గులు-మోదంబుగల్పింప, రహియలంకార ములు-గమణజూప । లాంతర్గులోబులు ల్లాసంబుగల్పింప వెలిపట్టు

కేతనా - ళ్వాలయుచుండ । లలితకుంకుమగస్తూరి - మలయజతావి । ఘు
మ్ముగుమ్మను వెన్నెలల [illegible]మ్ముకొనగ । వెలుగి దేదీప్యమానమై - వెలు
గుచుండు సింహపురిజూచె సాదరి - కంధరుండు॥

ఇట్లు లలిత మంగళాకరంబైన [illegible] యంతరిక్షంబున విమానరాజంబున నిల్చి వీక్షించుచు నేడ,

ఉ॥ భాసిసనాయి [illegible] ♦ [illegible]లుగా [illegible]
[illegible]బత్తుల ♦ [illegible] ఘంటమారివగా ।
నాకసపుర్ దివెల్ మంత్రయు ♦ నచ్చము లైన మతాబులవ్వోకల్ ।
నాకవి[illegible]సమానఘన ♦ నాట్యవ[illegible] నటనం[illegible]॥

[illegible]చపాదిగీతము. వికులసముల గుమి[illegible] - వేళ వెలయు । ము
[illegible]గారెడి చెక్కిళ్ళ - [illegible]ము [illegible] । నునుటద్దిసలీలకింబు - సుద
[illegible] । [illegible] - [illegible]ము[illegible]
జా[illegible] రా [illegible]॥

ఇట్లు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] బులు [illegible] కస్మికముగా [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] గద్దద [illegible]బు.

రాగము - జం[illegible] - ఆదితాళము.

మాతృభూమి[illegible]గుందు [illegible] । [illegible]పు[illegible]
వము ॥మా॥ [illegible] సుచే । [illegible]
[illegible] ॥మా॥ [illegible] । [illegible]
[illegible] ॥మా॥ [illegible] । [illegible]
గ[illegible]తు[illegible] ॥మా॥ [illegible] । [illegible]నాముది
జగదీశ్వరహో ॥ మా॥

[illegible] ? [illegible] [illegible] [illegible]

దగ్గిర యాచించియున్న నన్ను నిశాచరాధమునిచే బాల్పడ మోసగించితివిగదా. అయ్యయ్యో! యుత్తరనన్నీ సీమని బారింపడనీయక రక్షించువారెవ్వరు. జగదీశా? ముందటి జన్మంబునందు నేటువంటి నోములు నోచితినో యగదేశ ప్రతాపుండగు సింధుదేశాధిపుని కూర్మపుత్త్రినయ్యు జనలోకైక మహాయశుండగు దశరథుని వరించియు యిప్పుడొక యనాథవలె నీదుష్టునిచే జక్కని మగుల వగల పొగిలవలసె. పాపపుదైవ మెుగతి బాల్పడించుచున్నోగదా. మంచిదిగానున్నది గాక మానదని నీతీరున లోలోన మిక్కుటముగ దుఃఖించుచు యా కౌసల్యాదేవి యంతటి సౌందర్యవంతురాలొక్కతోయని దశగ్రీవుండు జూడ సమకట్టుటయు.

గీ॥ వెక్కసంబగు వగపుచే - మిక్కుటముగ । బొమలుపైకెత్తి చింతించు - సుగుణధామ । చంపతెరవైన శాస్త్రాల - సరసిజాక్షి పై । దైత్యనాథుండు దిగులొందె దైవఘటన॥

చ॥ కమలదళాయతాక్షి దైత్యకుల - కాంతుడు వాలుదియంచుచిత్రి మీ
రమణతనెంచు సుందరాంగియని - రాహుబలంబున బట్టి తెచ్చితిన్
దమనమునకు దీనిన్ దశ - దర్శము సూడ్కి సదర్పుచున్న దీ
చెలువగు నిద్దియే నాకు నిచ్చు - ప్రియనిశ్శ్రేయసము సాగింపునన్ ॥

ఒకానొక గ్రామమున నిద్దరు బీద బ్రాహ్మణులు గానా నాశ్రయించి యుండిరి. అందులో నొక డేమియునూ నరయత్నములవలన నేమియుగునని యుండువాడు. భగవదనుగ్రహముచే నన్ని కార్యములు నగునని నీతీరున వాదించుచుండును. ఇట్లుండ నది నిశ్చయంబు జేయదలంచి రాజేంద్రుడొక్కనాడు తుంబిఫలంబుల నంటిని తెప్పించి యందొక దానిలో రత్నములు కొంత సువర్ణంబును సదను మేళవించి నిలువు నరయత్నము పనికివాదించు వానికిని గొండొక దానిని దైవయత్నంబని వాదించు వానికిని శాకదానంబులుగా నొసంగెను. వాడు తన ఫలంబుల నింటికి గొంపోవుచు మార్గమధ్యంబున నరయత్నమును వాదించువా! యీఫలంబింటికిం గొనిపోవన కార్యంబేమి. నేటికి శాకంబునకు నలయుపదార్థంబుల నిస్సనే యరుగుచుంటిమి. నేడీఫలంబులను గొన్ని కాసులకు నెచ్చటనైన విక్రయించి యందలి ద్రవ్యంబునకు గొంత ఘృతంబు గొనినను నేటికిక్కటకు వచ్చునని నిశ్చయించి యాఫలంబొక వైశ్యునకు గొన్ని కాసులకు విక్రయించి ఘృతంబుగొని జనెను. మరునాడావైశ్యుడు సంక్రాంతి తిథిగాన నాటిదినంబు దైవయత్నంబును బ్రాహ్మణుండు జనుచుండ నాయాయ్యవాని పిలచి యాఫలంబును దానంబుగా నొసగి నాతండది గ్రహించి యింటికింజని పక్వంబు జేయుటకై విచ్చి అందుండు బంగారు గని పరమాశ్చర్యంబు కొంది భగవదనుగ్రహ మని యెంచియుండ మరునాడు రాజేంద్రుండు నరయత్నంబను బ్రాహ్మణుని బిలచి నేనిచ్చిన ఫలం బేంతి ను

[illegible]శ్యంబుగా నున్నదని యూహిం[illegible] నాతఁడు [illegible]హాప్రభో తామిద్విసకలంబు మిగుల ని
శ్చయంబుగా నున్నదని సబద్ధంబు [illegible]టయు [illegible]క్రేంద్రుండడ గ్రహించి వానిని బెద
రించి నె[illegible]స్తిత[illegible]యు [illegible] యే కార్యంబయినను దైవాధీనములని యు నిశ్చయించి
నాఁడట. కా[illegible]ట్టి దైవసహాయ[illegible]ని [illegible]యయినను [illegible] [illegible]ను నుం
[illegible]ట. [illegible] లోక [illegible] [illegible] [illegible] ముఖవిలా
[illegible] [illegible]కట్టుటయు, [illegible] [illegible] [illegible]లు [illegible] బొ[illegible]లు [illegible]
[illegible] సేయుచుండె [illegible] యని చింతించుచున్న [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ప్రసంగ [illegible]
[illegible] మాఱ్క [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]యని [illegible] [illegible] [illegible]యము [illegible] [illegible]
[illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]యుటయు, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] వా
యువశంబున [illegible] [illegible]టయు, అటు [illegible] [illegible] [illegible]
వతుం[illegible] [illegible]తుం[illegible] [illegible]యంబునకు [illegible] [illegible] [illegible] కప
టు [illegible] [illegible] [illegible].

ఉ॥ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
యగమును [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]లముగా [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]యుం
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible].

క॥ [illegible]వస్త్ర[illegible] । [illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] । [illegible] [illegible] ॥

[illegible] వస్త్రంబులు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
హారములు [illegible] నిలిపి, కుంకుమ చందనాదుల [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

రాగము హిందుస్థాని [illegible] తాళము.

దశరథరాజవిను । దశమున [illegible] పుర్ణదశలు [illegible] తెంబిది ॥దశ॥ పదిదిశ లును [illegible] గాంచిన । దామ [illegible] కౌసల్యాదేవి ॥దశ॥ మీమన మానస [illegible] తేజుదగిదని । మోసము జేసెను [illegible] రుడు వేగ ము ॥దశ॥ [illegible] వే [illegible] శుభమ [illegible] ర్తమిప్పు [illegible] । [illegible] పించెను [illegible] తాపముగిరగా ॥దశ॥

రాజా దశరథా ! సంజయం జేల. ఇచ్ఛపలాతు నిన్ను వరించిన కౌసల్యాదేవి సుమీ. మీ యనో్య [illegible] మానమంబు జెరుపందలపెట్టి దశకంగుండు మిమ్ము రువుర [illegible] లను సేసె. పరమేశ్వరుని కృపాతిశయంబున మీరు [illegible] జేరితిరి. దైవఘ టన దప్పింప యెవరులకశమై, గతించిన దాని కింక [illegible] బనిలేదు. శుభలగ్న ము [illegible] సమీపించియున్న గాన నేనిప్పుడే మీకు [illegible] హితుండనై యీసుర గణ మధ్యంబున మీకల్యాణంబు గావింపవలెనని వచించి [illegible].

కం॥ వేదవిధానలమమ్మును [illegible] పవి [illegible] చసూత్రి - [illegible] ము డుగ [illegible] ముం [illegible] బు [illegible] చును । నాదిని [illegible] లు సేజలి [illegible] నానం [illegible] ॥

ఇట్లు యథావిధిగ [illegible] పాణిగ్రహణంబు [illegible] రఘునాథుడు [illegible] కంద [illegible] పదియాం [illegible] దుత్తె [illegible] ముక్కలిడ మీయపూర్వ [illegible] సహో [illegible] భక్త్రిరెద్దలతో పినిని మానవులు [illegible] గాంచి చిరకాలము మనగలరని దీపించి [illegible] తన [illegible] సై కౌసల్యా దశరథులు [illegible] బెట్టుకొని దేవతా బృదంబులం గూడి యచ్చోటుకరిచి యయోధ్యాపురంబు [illegible] చెంత నావసూవరుల [illegible] డించి సత్యలోకంబున కరుగుటయు, నావార్తనిని సుమంత్రాది ప్రధానవరులు మంగ [illegible] వంలు [illegible].

[illegible] ॥ [illegible] సుమ [illegible] స్వ [illegible] ములు [illegible] [illegible] । [illegible] । [illegible] పు [illegible] ష్వ-ర [illegible] ॥

ఇట్లు [illegible] లు [illegible] లు [illegible] నములు [illegible] లుప, [illegible] లు [illegible] ములు [illegible], [illegible] వంబులు మిన్నం [illegible] దశ రథ [illegible] కేంద్రుండు [illegible] కౌసల్యాదే [illegible] సుఖంబు [illegible] లు ధర్మంబున రాజ్యపాలనంబు సేయుచుండెను.

[illegible] రాగము హిందుస్థాని-క [illegible] ఆదితాళము.

మృగసంకులముచె బెగడు మజనులాస్మృ పుజేరియతి వేగా । జగ తిం గల [illegible] మును [illegible] ॥మృగ॥ యెక్క [illegible]

జూచిన నేలయీనినట్లు క్రిక్కిఱిసినవి రాజా । దక్కఁ బ్రమాక్పుషి ధాన్యరాసు
లునిక్కఁబిదిరవి తేజా ॥మృగ॥ బాలురువృద్ధులు స్త్రీలుయాదిగ బ్రతు
కుటరుమగుణధానసం । [illegible]లము కేసి [illegible] పుసువి [illegible] ముముజ [illegible] నేలాసాధ్వ[illegible]
సురా ॥మృగ॥ వేటలాడిసుమిత్రుబో[illegible]ప్రముసి [illegible] లములు [illegible]య ।
భటులు హితులు సామంతులు [illegible]లు [illegible]యులు వెం[illegible]య ॥మృగ॥

ఇట్లుమిత్ర మృగసంకులంబుచే [illegible] సపరులు [illegible] దశరథ [illegible] స్వామీ! యెక్కడచూచినో లెక్కకుమీరిన ముక్కిడియున్నగములు [illegible] మాతోట పేటలు నుజుమాడుచు [illegible] లకు [illegible] ంచుచున్నవి. ఆహాహా! వాటిసా మర్థ్యమేమని చెప్పవచ్చు.

ప॥ [illegible] నుఁ ♦ [illegible] నుగల [illegible] ।
[illegible] లుః [illegible] ♦ లుః పెదనుప్పలుగారు [illegible] తులుః । వేం
కొలాదివి [illegible] ♦ [illegible] చుని [illegible] నుని [illegible]
న కుగూలపు కొన్నివ్వననేమి సెప్పవచ్చు ॥ [illegible].

[illegible] బాల్యక్రగాదిది । మచ్చికమాయిన్న [illegible] మున్నిం
చిరి [illegible] ! బచ్చె [illegible] ములుగుచి । గుచ్చి [illegible] [illegible] వెడ
లు [illegible] ॥

ఇట్లు [illegible] సపరులు [illegible] దశరథ [illegible]ంద్రుండీగ యెట్లు వేట [illegible] న్నాహం [illegible] చెప్పి [illegible] సాధు [illegible] యుథయా [illegible] చ్చి [illegible] ల తిలో [illegible] గావించి సుసంత్రంబూచి.

[illegible]ము - [illegible] ల్యా [illegible] ను.

సందియ [illegible] ॥ సంది ॥ [illegible] మృగములు । [illegible]
[illegible]లా ॥సంది॥ [illegible] । [illegible] విజే [illegible] । [illegible] పెం [illegible]
బోవనుకోరా ॥ సంది ॥ [illegible] । [illegible] । బానిసుమం
తా । బోదసా [illegible] తా ॥సంది॥

[illegible] విప్రోత్తమా ! [illegible] సపరులెంతయు మృగభీతిచే [illegible] చెంగుచున్న వా [illegible]లుగాన వనమిత్ర [illegible] కానసంగానకేగి యాఘాతుక మృగంబుల ఘాతసేయందగు. కావు న మన వేటకాండ్రైన వేవేగ ప్రయాణ సన్నాహంబు గావింప నాజ్ఞాపింపుము. పొమ్మ నుటయు సచివసంఘము స్వామియానతి [illegible] సావహించి యటుల నెకవేర్చి నివేదించుట యు పదంపడి దశరథ రాజేంద్రుండు వసిష్ఠాది ఋషులచే ననుజ్ఞవడసి మహావైభవంబున పురంబువిడచి యరణ్యంబుకేగె.

మత్తకోకిల. కోటిబోతులు గూలనేయుచు-ఖడ్గపాళుల
మొత్తుచున్ । మారులేకను మత్తసామజ-మార్గణాబోనరించుచున్ । భూ
రి సింహతరక్షుశల్యస ముత్కరంబుల జంపుచున్ । ధారుణీపతి వేట
లాడెను-దారవీరవిహారుడై ॥

ఇట్లు ప్రచండవేటాడంబరంబు [illegible] సైన్యంబుచే తుండదుండదండంబులు గాకుండ
ముచు, మత్తకరిబంధంబులు సల్పుచు, [illegible] భల్లూకంబుల కూల్లసేయుచు, సింహశరభ
శార్దూలాది ఘోరసత్వంబుల ద్రుక్కడంచి కాంతారంబెల్ల గ్రుమ్ములు నొక్క- యెడ
మత్తశుండాలంబొక్కకానికి దప్పికగొని జలంబులు ద్రావుచు బహుదూరంబు పోవుచుండుటయు
నంతసూర్యుండస్తమించి [illegible] శరయూ
నదీతీరంబున నాకరంబున [illegible]

రాగము-సింధుకన్నడ-ఆదితాళము.

వసిష్ఠాజ్ఞాఘోపునిను స్తుతిలారా । నిఘోరాజయోధా [illegible]
॥ వస ॥ వసహింసూరాధ్యస్తాతిపస్థు [illegible] । [illegible]
బుడుబుడుమాంగ్యా ॥ వస ॥ [illegible] । బాణనేరన
నస్సోయగాణికే ॥ వస ॥

అంతట దశరథ మహారాజు సరయూనదీతీరంబున సంచరించుచుండగా [illegible]
యుండుతరి నచ్చట క్రొంచెదప్పున.

బుడబుడమనుచు శబ్దంబొకటయ్యెనుగొబ్బున నీటన్
వడవుసేయక గడుముద మొందుచు దశరథుం [illegible] భాతిన్ ।
స్వాని వేదియగుచు సాయక మొక్కటి సత్వరముగ సన్నించెన్ ।
[illegible] భంగి సామజముసుడియు మానక [illegible] బరపించెన్ ॥

"బుడుబుడు" మనునొకధ్వని నీటియందు వినవచ్చుటయు దశరథ రాజేంద్రుండు
మదవారణంబు జలంబులు గ్రోలుచున్నదని మిగుల సంతసించి శబ్దవేదియగు నొక్క
ఘోరశరము వింట సంధించి యాకర్ణాంతంబుగా దిగిచి బరపుటయు నాబాణంబు సోకు
తోడనె "శివశివా పరమేశ్వరా" యనునొక యార్తారావం బాలించి భయకంపితగా
త్రుండై దశరథుండు నిశ్చేష్టితుండై నిలువంబడ,

దరువు-హిందుస్థాని-రాగము-ధన్యాసి.

హా పరమేశ్వరా! యార్తరక్షకా! యాపదోద్ధారాకారా! తాపస
సుఖకరా! దైత్యసంహారా! పాపమేమికంసానీ ॥హాప॥ జడలుదాల్చినీ!

యుడవ్రులపడిబడి! కమముదమున [illegible]తుఁ । నేడెయెడ[illegible] [illegible] బడవా[illegible]సెనుగావిథముఁ ॥[illegible]॥ [illegible]తముగు[illegible]పుల । [illegible]యుమీా గక । నితరసి[illegible] నేయు[illegible] । [illegible] [illegible] [illegible]ములు[illegible] [illegible]లు బడితిని వ్యథనూ ॥[illegible]॥ పు[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] తగుచాడురో । [illegible] [illegible] [illegible] ॥ [illegible]॥ నెంత[illegible]పింతున[illegible] । [illegible] । [illegible] [illegible] । [illegible] తరాత్మ [illegible] తకు[illegible] । [illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] । [illegible]

రా[illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] పు[illegible] [illegible] వే[illegible]యుతు[illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥ [illegible] [illegible] [illegible] ॥

[illegible], [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] చితివిగా, [illegible] [illegible] ! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] ! [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], యేసుని [illegible]. [illegible] ! [illegible] [illegible] నేనీయెడ [illegible] నెన్ని యిక్క[illegible] [illegible], [illegible]. [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] ట్టుడజేసియుండఁ [illegible]. '[illegible]' [illegible] [illegible]కర్మఫలం [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కుమారుని [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

సీ॥ భసితపుం[illegible]బుల - [illegible]వాని, బహు జటాపటలిచేఁ
బరగువాని । ధర[illegible]జేతఁ - గల్లడిల్లెడివాని, గళిక[illegible]

గదలువాని । ధూళిధూసరముతో - దొరయుగాత్రమువాని, సాశ్రు
కబరిహస్తేజంబువాని। బాష్పధారలతోడఁ-బరగుచెక్కులవాని, ల
లితాంగచలనంబు-గలుగువాని । నుసుసురటంచు నిట్టూర్పు-లుచ్చు
వాని । పక్షియుగ్మంబునుపోసి హా-యనెడివాని । సారెసారెకుజనకుఁ
జీరువాని। గనిమొదశరథుడమ్మహా-మునికిట్లనియె ॥

ఇట్లు చేరంజని దశరథుండు పెదుదుఃఖంబున కొంతసలిలంబు చేకొని మునికుమారుని ముఖంబునఁ బ్రోక్షించుచుండు సతండు కనులువిచ్చి యా దశరథుండమిత హానోవ్యాకులితచిత్తుండై

రాగము హిందుస్తానీ ... తాళము.

మహారాజ మహారాజమనహారాల్ ।సునోఽ ॥మహా జానకిహితమ్ము బ
సాంప్రకీర్తి మహా ॥మహా॥ మృగయావినోదనే మహారాజీమహా
రాజ్। భాగ్యశాలిగయ మైపాతకినగ గయమునా । ఘోరపాతమనసు
క్యాకచునాదిస । గునసుకియామైన జాగురు ॥ మహా ॥

పోషకుఁడనిన్ని, వృద్ధులైనయట్టి సృగయావినోదంబున దగిలి నీకట్టి యెగ్గుజేసిన గు
ర్మార్గుని యిచ్చినాపరాధము. సహానుభావా, యీ గర్విష్ఠుండు కోసలదేశాధీశ్వరుం
డగు దశరథుండు. మునికుమారా నేనవనంబున వేటలాడుచు సూర్యాస్తమాన సమయం
బున నొక మత్తశుండాలంబునం దరిమికొని నేనలపడిచి యొంటరిగా సరయూ తీరంబు
జేరి గాఢాంధకారంబున గజమునై వేచియుండ భవన్నినదంబాలించిసామజమునీనుగో
లు మున్నదనుభ్రాంతితో బాణప్రయోగంబున నీకట్టి యపరాధ మొనర్చితి. పుణ్యమూర్తీ !
నీయట్టి శుభమూర్తిని విధి పేర్చి గపతుండనై శరాహతిం గూల్చ సాహసించి యెంత
ఘోరపాతకంబునకుఁబాల్పడితి. నేనన్ని జన్మంబులెత్తినను నీబ్రహ్మహత్య గోపంబుఁ
బాపికొనఁగాలనుగనాయని యిట్లుశోకించుచుండు దశరథునవలోకించి మునికుమారుండు
బాష్పకణంబులు కనులవెలువడ డగ్గుత్తికతో.

హిందుస్థానీరాగము-కల్యాణి రూపకతాళము.

ఇనవంశజననుజంపిన ఘనమదేమగునో ॥ ఇన ॥ వనమునవనచరు
లంబోలె। ననయము మేమనుచుందుము । జనవరమముదానుమగస్తి। మ
నసెటులాయె ॥ఇన॥ కందమూలఫలములోసి। కాఅడవినుందుము। యెం
దరాకనెందుబోకగ । విందునెంతుము మందునకైనాహింస । మాని
యుందుమిందతోన్ । డెందమున సాదియము లేక తిరుగుచుందుము

ఘన॥ ఘనకాంతియుగ్రోసి జంపితివి । దారిశోధమున । మనముసమారా జ్యములన్నా బూనితివినా । మిరానకి మావధ చేసితి । గినులాభమదియె య్యాదా ! మును నేనే పెనుపాపము । మానగల్గునా ॥ ఘన ॥

ఏమోయీ దశరథా, నను [illegible] మనోరథసంపదైతివా? అయ్యో రామా, యడవిలో కందమూలంబులను దినుచు యేమ్యేకపకారము [illegible] తెల్లసనందలంపక నాము నిష్పత్తమండు మాబోటులను జంపిన నీ కీర్తి కధికంబై సమకూరునయ్యా. ధనధాన్యపశువిత్త క్షేత్రాదులందరి గాంచుచే మనుజులలితముల హింసింతురని పెద్దలు చెప్పగ వినుటయేగాని యిందు మమ్ముజంపుటచే మాకులసనకుగల్గు లాభ మియ్యది యయ్యా. అరి వీరులమస్తకంబు నుగ్గుమాడజాలు నీ ఘోరశరంబు "ఎచ్చోట [illegible] బ్రాహ్మణస్త్రము" వలెనావంటి దీనని [illegible] వైపనే నేటు ప్రయోగించిన నపకారమేమయ్యాది సార్వభౌమా. సతియు పతియు మహో మకర్షితువుల [illegible] కడుముదిమున నుండు మునికుమారుండేడ, పరి [illegible] కాండహాతియేడ, [illegible] నిట్లు [illegible] ఫలమేమి. సకలధర్మశాస్త్ర నిపుణులగు సర్వజ్ఞులు వేటాడ [illegible] కాలమునందును, నిత్య సమయమునందును, [illegible] ఆయ్యయో నేజేసిన పా పఫలంబెట్టిదో [illegible] తాత, హామాట, [illegible] పాడువారవ్వయ. దిక్కులేని [illegible] దిర్చువారవ్వరు. అయ్యో గురువులార, [illegible] నెటులగ [illegible] సేటనీయను దెచ్చి [illegible] చ్చువారవ్వరు. [illegible] తాలహగాంబు నకు [illegible] గాని [illegible] నేగటు సొల్పడుచున్న [illegible] నామనంబు [illegible] తాపంబు [illegible] దలసిన తోడుత నే మగ్గుచున్నారు [illegible] అయ్యయో దశరథా నా కష్ట బాణంబుచే [illegible] సంగతి పరిపుందంబు [illegible] నయితిః [illegible] నిన్ను [illegible] దివ్యదృష్టి [illegible] యయిన [illegible]

సీ॥ [illegible] చాపున [illegible] । నుస్నతింబగునొక ముక్తి యున్నదనాటు। నమితతృషతో [illegible] । [illegible] రుగళగత-ప్రాణులగుచు॥

రాజా దశరథా ! [illegible] నీ కమం డలోదకంబుల గొని చని ముందుగ వారి దాహంబు [illegible] నావృత్తాంతం బంత యు [illegible] తెల్పుము [illegible]

ఇంకనే [illegible] నిహాలితాపంబు [illegible] నాళికంబులు [illegible]చున్నవి. బాణం బుతో [illegible] దశరథా నింక [illegible] పకుము. వేవేగ [illegible] బునాడ [illegible] మింక పుణ్య[illegible] [illegible] మహిగుల [illegible]ంచి [illegible] మాత్ముని [illegible] వనంబు [illegible] [illegible] లించుటయు, [illegible] యావృద్ధమి[illegible] బులం [illegible] నిలువ[illegible] నాకాలి [illegible] లుపిని [illegible]లు.

[illegible] | [illegible]మిత్రప [illegible] [illegible]

[illegible] నిమ్మ [illegible] [illegible] [illegible] నాలుక [illegible] [illegible] ? [illegible] యిటుగని [illegible]

[illegible] ని [illegible] | [illegible] మునుల [illegible] [illegible] లిలములవా[illegible] చయ్యస [illegible] ||

ఇట్లు [illegible] వార[illegible] బు [illegible] [illegible] ని [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] దేహంబు త్యాగం బు [illegible] ! [illegible] ? [illegible] [illegible] టుకట్ట[illegible] మన [illegible] చరిం చు మన్నవాడవు. [illegible] నిచ్చి [illegible] ఓరి నీ వెవ్వండవో యొక [illegible] [illegible]డవు. [illegible] మాకపరి [illegible] కలుపాత్మ.

రాగము-కమాసు - ఆదితాళము.

ఛీఛీపోవోయి పోవోయిపోపోరా ॥జై రామ॥ ఛీఛీఛీఛీపోవో యిపోవోయిపోపోరా ॥ఛీఛీ॥ యుత్తరిని పోషరించి చిత్తమున నుత్తమ గుచు సత్తమాదిగుణముల్వీడు నెత్తుబరికాడ ॥ఛీఛీ॥ చిన్నివెన్నెలకం దునా యన్న నెన్న సన్నగించి కన్నులెఱ్ఱబన్నుగడబన్ను విన్న జూడ॥ జై రామ॥ నుచ్చిన తలవచ్చి జాలివచ్చె రామదాసు నిటు యు చ్చిక బుచ్చికబూపనచ్చె గుప్పనోరా ॥ఛీఛీ॥

ఓరీ పాపాత్మా సుగుణవిదియగు సూతుమాయ నెచ్చటనో సొమ్ము చ్చి నీయిచ్చకు వచ్చిన హెచ్చునిచ్చట కొల్లగనుకించు చున్నాఁడవు నీవున్నపుడును, సంపదలనునగు నీకేమి సేతుగని నిక్కముగా సమగినాహించితివి గాబోలు. నీవునిచిత్తమేని నీతెక్కడొ క్కడ, త్రిలోకంబులైనను భస్మీభూతంబుగా జేయజాలుదుము. నీటక్కరివేసంబు నిక నిక్కడజాలించి మాబాలుని నలతెరం తెలింగింపుము. లేకున్న నిన్నిప్పుడిప్పుడె శి యించెదముసుమీ, నావుడుదశరథునందనుండు నదుభయంబునెంది వారితో సోదరాపవృద్ధు లారా, నేనొరినయుండెదను యజ్ఞరక్షుండ గాను సమస్త త్రిలోకాశాలించుమదశరధుండను కనాత్ముఁడ, వపాసానిడిశులను పూసుగుండుగ నీయుదకంబు నిరాహారంబు వాకిం పుడు. పిదప సీతాతనయుని వృత్తాంతంబెల్ల నీకొలందిని తెలింగించెద నదురుము నాపా త్యంధులు బిట్టులుకనుగ నీవా నీవు దశరథనందనుండవైనను నీవేమి మాబా లుని వృత్తాంతంబు తెలియకనున్నందుకు నొక్కొక్కరముగా నైనను గొల్లుకొనాము కాము. వినుము పరీ పాపాత్మ.

మ॥ తెగదంచుకొనని సూనుని మత్తినయుగ్రు-న్యసూన్తిని నిరాచించి సూ॰
యుగడిల్లి నేయ నానవిధసు మయ్యోగ సతోకాంతయుగ్
తెగవూకున్వాపించు నసుని మన-త్రాహుబున గ్రిగించి వే
జగముల్గ్రింగుదు మేము కోంతయు బుద్ధి కోర్వంబు బో సుమీ॥

ఇట్లు క్రోధోద్దీపితమానసులై యడుగుటయు దశరథనందను డేమియు పక్షపాతధైర్యంబు నూలి యల్లనవారితో.

చం॥ శిరమలిగా సి యెనుమద-సామజతుండమునేయపాణిచి సూ॰
సరయువుతీరమందు పోద-చాలనమందు ధనత్తినాణుఁజు ప
త్తరిజలకుంభికన్ జల ము-దారతమునుని యిప్పుడిట్వనుల్
బెరసిన నాగకేసితిని-పేరలుకన్ గయుడు సుందరన్॥

హే తాపసవృద్ధులారా, మృగయావినోదంబున నీసదురేయి నేనొక్క మత్తకరి యై సరయూనదీతీరమునఁ బేచియుండ మీతనయుండు నీటముంచు కుంభధ్వని నేనుగు నీరు గ్రోలు నినదంబుగా గ్రహించి ప్రమాదవశంబున సాయకంబు విడిచితి నద్దానిం జేసి మీతనయుండు పరలోకగతుండయ్యె. మహాత్ములారా నే గడుపాపిని యయ్యునోడక నీకతఃమానంబు మీ కెఱింగింప నిట వచ్చితిని నీదురాత్ముని శపించి నద్దానిఫలం బనుభవింపఁ జేయుఁడు. ఆర్యులారా! మునిబాలకుని ధన్యుండగు వీనికి తనయుని హింసించిన పతితుండ నిగ్గరంబున మనసగు నేయని మొల్ల శోకభారాత నయనుండై నతింగించుటయు నావృద్ధమిథునంబు.

క॥ హాహా యని పలవించుచు। మోహమ్మున మునిగి వృద్ధము నులిలఁబడి రు। ద్వాహా హా సతి యో హా కుమారా। హాహా తిరిగిరాలు నకటె యన నిజముల నా॥

ఇట్లు మహర్షిభ్లి శోకంబడవ్వునదుం జెలిని కన్నీరు గండభాగంబులపై నలయోరు చందంబున ప్రకటింపఁ బుత్రునిం దలఁచి విలపించెను.

రాగము-హిందుస్తాని-ముఖారి - ఆదితాళము.

పసిబాలుని హతమార్చితివే గద। కటకట తనయ మా కులతిలక హా॥ప॥

ఈతీరున పెద్దగూరి సుకుమారా యని విలపించుచు శోకసాగరమగ్నుండై ముని దశరథున కిట్లనియె.

సీ॥ వనవృత్తిగాఁ బూను తపసి తనయుని-వని గోరి నేయు నాతండే-తప్పు జేసె। తగు సమ్మాయడ ప్రేమ-దపమాచరించు మా, నిరతము మునిపుత్రు-నుఱుము సేయ। సత్యంబుదప్పుమ సదసుల చిత్తుల, హింసింపఁగానొల్లఁ- డితరప్రాణి। బాలితాకారుండు- బాలగ సుకుమారుఁ, డమిత తత్వజ్ఞాని-యధికుఁడగయ। సకటయేమని నగిచెనో - యనుఁగు కొడుకు। మమ్మునేమని దలచెనో- మనసునందు। నీదుఖని శరహతిచేత- నేడు నేలఁ। గూడఁగ విధి వ్రాసెనయ్యయో-బాలుని కిట్లు॥

అయ్యయ్యో దశరథా, తాపసపుత్రుని జంపినదోషం బెన్ని జన్మంబులకైన దీరదని సకల పురాణేతిహాసంబులు జెప్పుచుండ నిట్టి ఘోరపాతకంబెల యొడిగట్టి కొంటి వయ్యా, అకటకటా రాజా నిపటుబాణ హతిం గూలుచు తానెంత వగచెనో, యెంత గుందెనో, యేమని చింతిల్లెనో, మమ్మెంత దూరెనో యెఱింగింపవయ్యా, హా సుకుమారా, హా పుత్రా, హా తనయ, పూర్వజన్మంబున మేమెట్టి పాతక మొనర్చితిమో, యీజన్మంబున జాత్యంధులమయ్యు నీయండచే నిండారుమనంబున యుండియు మాపాప ఫలవశంబున నీ యకాలమరణంబు గాంచగంటిమి. హా తండ్రీ యర్ధరాత్రంబున

కార్యాకార్యంబెఱుఁగనికి నిన్ను లంటు సేవించిన ఫలంబిప్పుడిప్పుడే కనుగొంటినని నిట్లనేకవిధంబుల శోకంబు ముసుఁగుల పెకగనంగొనుచుండెను వారితో.

సీ॥ అనఘుఁడగు నాయన-వినుపింతువిమానశ్య॥ కేతలోదికమున - వెలఁ
గిమీఁదు। దూపట్స్లి పెనవ-యిలాపునతాఁబట్టు। నౌటుఁగు నెప్పమునియె-
నెలుకి బపెగి॥

ఇట్లు వినుచుండుటయు నాపంపుసలు పెద్దవాఁడగు పుత్రుని సుకుమారుఁ డగుచుండు
మము యక్షదత్తుండు జీయుంచు నలంబున వెమ్ముంజెప్ప దశరథుని విసర్జించుటయు
నాతెడట్లు నాశింప నాగలి శ్రీసూదంగల న పుత్రుని విష్ణు తదనంతరము యుల
త్రిమిగుఁ ననాల పరముగ.

గాంగేయ-కా-చరిత్ర

నాంసుతమను ... ... పుత్ర
వా॥హా॥ భాసుర ... ... ముఖ ...
సోమా॥ హ॥ అతి ... మైనస్సు భావ్యయు ... ...
గనుమా॥ ...॥

అయ్యయో తనయా! ... ... లగునయ్యా
అతులితక్షయాస్త్రంబే మా కెపకము నందుము గలుగ ... కతువే తండ్రి వేదశా
స్త్రీతిహాస పురాణాగ లుపదేశింపుమని మమ్ముంక నదాగునా రన్వరు. నాయనా, మా ప
న్నిధానమని నమ్మియున్న నిన్న ... ... సాకట్లు ... ...
పథించియుండెనయ్యా, చిన్నియున్న ... ... ఉవో, ...
చితివో, ... పిలచుతినో, ... తిచే
నొ లుము ... సేలు ... చింతింపి తిగా తండ్రి, హాసు గుణనిధి నిను ... ... పుత్రో
న్నిగ ... ... నీయమయ్యా, పోమునుస తో ... లు ... ... ననిన్ను ... ...
చుండ నాక ... ...

సీ॥ ... మూలార దగునమా ... ... । ... ... ము ... ...-
గారనమున। ... ... వే ... ... పు ...-
జనదుమికు॥

ఇప్పటింబున ... ... నంతధానముండగుటయు. నావృద్ధదంపతులా వాక్యంబులా
లించి నపరమి ... కమానసులై ... ... ? ... ...
... కృత్యంబు నకు ... ... యుంప నోపుదు
ముగాని పరిచూదవశంబున నిటు గాపించితినని పశ్చాత్తాప చెందుచునగుచుం ... ... గాన
నీవును మావలె పుత్రశోకంబున మగ్గెదయుగాని ... ... హా! ... ... హా! ... ...

హా సుగుణనిధీ, నమ్మిట నొంటిగ విడచి యెటుపోయెదు. నిలునిలు యిదే మేమునుయరుదెంచుచున్నవారమని పరమాత్మునియందు మనంబు లీనంబు జేసి యావృద్ధులు పుత్రునిపైఁ బెంబడి జీవంబులు విడచుటయు, దశరథుండు అమితశోకంబునఁ నామువ్వురకు దహనాదికృత్యంబు లొనర్చి మిగుల శోకవ్యాకులతచే మనంబున.

శా॥ సారాసారవివేకశూన్యమతినై - సాంద్రాటవిన్ వేటకై ।
నీరేలంజనుదేరఁ గాంచగున వో - యే నెంచితింగాక యీ ।
ఘోరాగ్రేసరుఁ గాసి జేసితిని హా - తీవ్రింపుదాహంబుచే ।
నీరేలా సుతుఁ దెచ్చిపెట్టిరయయో వేడ్కన్ ఖసంతప్తులై॥

హా జగదీశ్వరా, వేటాడుట సప్తవ్యసనములలో నొక్కటి యని యెఱిఁగియు నేకీకారణ్యంబునకేల చనుదెంచితి వచ్చితిపో సైన్యంబుల విడచి యొంటిగనినదుకేయి కుంభంబునకై వేచియుండి మునిపుత్రుంగూల్పనేల, యైనంగాని యావృద్ధులు పుత్రునిపై ప్రేమాతిరేకంబున జీవంబులు విడచుటెట్లు. ఇట్లీమువ్వురు గతించుటకు కారణభూతుండనగు దురాత్ముండేనుగానే! అరణ్యంబున కందమూలఫలములంగొని యొరుల కపకారము సేయఁ గలనైనం దలంపక మునివృత్తింజరియించుచు జీవించుచుమి యాగహానియుల కెగ్గుజేసిన నాకు వేల, గాల్పనే కావున.

సాకీ - రాగము - ఖరజ.

నాతనుపదియేలగాల్చనే! ఓపచ్చ్యవగిత్తైనాతీ । ఘనతకెక్కినేన విసితుడైనైన । తెనుసాపమునకైనైతీ! మును కలనుసిరాజా । జనువెంతును వారినిగూర్చ ॥

ఇట్లమితముగా దుఃఖించి దశరథ రాజేంద్రుండు దేహంబు చాలింప నిశ్చయించి ప్రాయోపవేశంబు సేయ నకట్టె యొకానొకసీనుండగుటయు నాటఁ దపోవనంబున నది పూర్వసమాధియందుండు వసిష్ఠమహామునీంద్రుండు దివ్యదృష్టిచే యావద్వృత్తాంతం బాలించి వాయువేగంబున బ్రాయోపవిష్టుండగు నరేంద్రునిజేరె.

రాగము ఘంటా - ఆదితాళము.

సాహసనియమములు - । పశ్చాత్తాప సోకు । సోహంభావమైయు బహ్మానందమతసుజ్ఞాని! ప్రకృతిపురుష కే కార్యకీయోగ ॥తు మసాడు॥ నాహంకువ్యర్థపాపిణ చాంపెత సైగా । అహం హమ్మా వాక్యసునకర ॥ సాడు ॥

రాజా దశరథా! ఏల యీలీల బేలవయి బాలుమాలి జనంబుల గోలుపోవదలంచుచున్నావు. ఈనిసమయంబున నిన్నటిసి సివొంటరిగ వచ్చుటంజూడ మిగుల సచ్చరువునొందెద నిష్కారణంబుగ యసువులం బాయదగదు మతగదు. సమాధిఁజాలింపుము. నీయభీష్టంబు నా కెంగించితేని శక్తికొలఁది నీ చింతంబాప సమకట్టెద. వే

వేఁగ సెలవింగింపుచునుటయు, దశరథుండు దిగ్గునలేచి గురువర్యునకుఁ బ్రదక్షిణపూర్వంబుగా సాష్టాంగములొనర్చి వసిష్ఠుంజూచి.

రాగము-కాఫీ-ఆదితాళం.

కాపాడవే బ్రాతకి హరా। గురువతుమ ॥కాపా॥ బ్రహ్మఘాతక కే పాతక సేయుచు। చాతసహోమనజగర్భరలానే ॥కాపా॥ యెహో సీతను సేక హో సేర హే భువి। ఖాండవది రామా యెహిందుర్మదశాజీ ॥కాపా॥

దేవా, గురురాయా యీబ్రహ్మఘాతకునిపై మీ రల కరుణించెదరు. మునీంద్రా యీదురాత్ముని పాతకంబునకు మేరయెక్కడిది. కిరాతుండనై యొసులు శేయళంకించు కార్యంబుజేసి కపుదోష మొదిగట్టుకొనిన యీనీచుండీ ధరమనదగునే. దేవా, యన వినరాని పాపకృత్యంబుసల్పిన యీనరాధముని విసర్జింపుడు వేవేగఁ బ్రాయోపవేశంబున దేహంబుఁజాలించి నేఁజేసిన నేతకుఁదగిన ఫలంబనుభవించెదననుటయు ఋషివల్లభుండు కొన్నిప్రయోక్తుల దశరథునూరార్చి యతనితో.

గీ॥ ఏలదశరథయీలీల జాలిజెంద । జాలవైతివెయూపల్కు-మే లువినుము। విపులశోకాక్రాంతచేతస్క-విగతధృతిసెఁ। గాంచ నేటికి క్షత్రియ ఘనత ....॥

రాజా దశరథా ! నీవీపట్ల ప్రాణంబులంగోలుపోవనిశ్చయించుటకు కారణం బారయ నేరకున్నాము. నీకింతటిపాటిల్లుట నేకతంబ? కలకాలంగి నెంతంగింపక కష్టసాధ్యముల ...యవమ్మునా? రాజా వేవేగ ...మునోనిశ్చయ వృత్తాంతంబు సవిస్తరంబుగ శ్రుతపరుపుము. మేస్వర్ధాని కర్ధయో ...టంబుగల్పింప నిచ్చగింతుమన బత్తి రథుండు వసిష్ఠమహామునీంద్రు నకిట్లనియె.

రాగము-హిందుస్థాని-ధన్యాసి-రూపక తాళము.

దేవా ! యేమనివిన్నవింతు । నెటులనైతు నేమనంను ॥దేవా॥ ఘోరమున్ పరితాప మొందె । పాపసూనసుడనైతి ॥దేవా॥ హస్తకనే వేచియుండి। ...సిలిరోకసాయకమున। మస్తకముడుల్లసనని మూన్యు నొక్కమునివరేణ్యు ॥దేవా॥ రుధిరవార్తిములుదారుగఁ । బడరుచున తెఁడనుపంగనే। ముదుసలులగు తలిదండ్రులు। సదనమునకుఁజని తెల్పితి॥ దేవా ॥ పుత్రశోకమునవారు। బాగలిమ్మృతిఁ...దుచును । పుత్రేషణచే నన్ను। ఘోరప్రమాద శపించిరికట । దేవా॥

స్వామీ, యనవినరాని యీ ఘోరపాప వృత్తాంతం బెరింగి ఆను కటంగించు వాఁడ. గురువరా? నేనీ కేయి నైన్యంబుల ...నాపి నేటిలా ... యీ...

రంబున నొకదినంబున నర్థరాత్రంబున నే వేచియుండ సరయూతీరంబున నొక మునికుమారుండు జలంబు ల కమండలంబు ముంప నా నినదంబు జలంబులం గ్రోలు మత్తేభ నాదంబని భ్రమించి శబ్దవేధియగు నొక ఘోరశరంబు వాని యురంబునం గ్రుచ్చితి. అద్దానిచే నాతండు కడు శోకంబున మృతుండగుచు నన్నుం జీరి కడు వృద్ధులును, జాత్యంధులు నగు మాతా పితరులావల వటవృక్షంబు చెంత మిగుల దాహంబు గొనియున్న వారగుటచే నీ జలం బులం గొని వారి పిపాసం దీర్చి యిదియు మద్వృత్తాంతంబు నివేదింప నాతిని యసుసం... నే ట్లు వారిం జేరి జలంబిచ్చి వారికి నమస్కరించి మా బాలుని తెరంగెఱుంగక జలంబు గ్రోలమ నుటచే వారికా వృత్తాంతంబెఱింగించి యా తాపస వృద్ధుల వారి తనయుని యొద్దం జేర్ప వారతి దుఃఖము మిగుల విలపించుచు నీవును మావలె పుత్రశోకంబున మృతియగుదువని శపించి ప్రాణంబుల విడచిరి. కాననిశ్చయంబుగ మువ్వుర కర్మ జేసి ప్రాణంబులం గొ న్న కలుషాత్ముం డీశరీర మింపంగ నేయని సంకల్పంబు తప్పదని పోవుచున్నదని వసిష్ఠుండు మందహాసంబు నింపొందు దశరథ మహేంద్రునిం జూచి యిట్లనియె.

గీ॥ సుతులు గలిగిరి నలువురు సద్గుణులగు పుత్రశోకంబుచే నిన్ను గూలియును నెటు? తనువు వీడు శాపము సత్యమగు నెట్లు? ... నద్దిర మోసమైన కార్యము ...

నరేంద్రశ్రేష్ఠ! యమ దుష్టశిక్షణాదీ పరిమార్చవలెనని జననము నొంది సత్యశాపదత్తుండవగుటచే యా శాపంబు నిన్ను పొందకుండునట్లు యజ్ఞదత్తుం డనుగ్ర హించిన వాడుగాదె. మఱియు నంతా నా పేక్ష మిగుల చింతించు నిన్ను పుత్రశోకంబున నుండియు సుయుక్తులు గల్గిన గాదు సంయుగ్రహంబే గాని శాపం గల్గుగు. ఆడబోయి న తీర్థ మెదురైనటుల నంతా నాపేక్షచే ... నీకు పుత్రులుగల్గిన విదపర... తత్పుత్రుల శోకంబుచే నీవు చావుండవలెనట విదారింప నాలుగొక్క దైవము లేడే. ఇం దుకు వేరొక్క మహాశ్చర్యము గలదు. సావధానచిత్తుండవై యాలింపుము. భూదేవి పాపి రావణునిచే వేదనాదులచేనా... భూభారము ... సహా విష్ణువును ప్రార్థిం చెను. ఆ మహానుభావుండు ప్రియంబునన్ సర్వసురోత్తమ శ్రీరామాకృతిని నిర్మించి భూభారంబు మాపెదనని కొంకక, దేవ సభాసీనులకు. కావున నీ శోకము విడిచి సంతోషాయత్తచిత్తుండవై పుత్రులు సుఖంబుగం జెలియామని వచించుటయు దశరథుండు మిగుల సంతసించు మునిపుంగవుని వచనంబుల కొని మహాసభ వంబున పురంబు జేరి రాజ్యంబు సేయుచుండె.

రావణాది దుష్టాసురాళితో రణసంబున నెల పోరి
దేవ బ్రాహ్మణ హింసలు సేసిరి కీర్తిమీఱ వారలి...
భార మక్కుడై మోయ లేకను ధారుణి గన్నిరులు కారు
వారిజసంభవు జేరి చెప్పెను భామినియై తానలు...

అమరగణంబులు బలసిగొలువనా యమరశ్రేష్ఠుఁడతిత్వరనూ।
తామరసాక్షునిఁగనుఁగొన మనమున దగఁ క్షీరాబ్ధికి జనెనూ॥

ఇట్లు సకలదేవబృందంబులు వెంటరా నంతట గొలువ విరించి భూదేవితోడంగూడి యనంతశయనుండగు నా శ్రీహరి [illegible] వసియించు క్షీరాబ్ధికేగి యేకాగ్రచిత్తంబున వారలందరు సర్వాత్ముని వినుతించిరి.

[illegible] రాగ-తాళము-కృతి.

శ్రీరమణా గోవిందమాధవా । శ్రీవత్సాంకితవక్షా। పరమపురుష జగదేకసేవిత పాదా। పావనమూర్తిధరా ॥ శ్రీర ॥ పీతపద్మపత్రాక్ష కేశవా । శ్రీ తాంబూలధారీ। భానుకోటిప్రకాశగాత్రా। [illegible] ॥ శ్రీర ॥ హారమకుటకేయూరధారీ [illegible] । [illegible] శ్రీహరీ। [illegible] ॥ శ్రీర ॥ శంఖచక్రగదాపద్మధరా । [illegible] మన [illegible] ॥ శ్రీర ॥ [illegible] తుల సీవినిర్మిత [illegible] కౌస్తుభా । [illegible] సరసిజా [illegible] । [illegible] ॥

షట్పదంబుల [illegible] గూడి భూదేవి [illegible] దేవుని [illegible] మహానుభావుం [illegible] , [illegible] యుండు [illegible] , సర్వాంతర్యామి [illegible] , [illegible] కనుచు [illegible] , [illegible] నుండును, [illegible] నకృత [illegible] తుండును [illegible] బ్రహ్మాదులకుఁ [illegible] గూడి యు [illegible] శ్రేష్ఠుం [illegible] నాభుని [illegible] యుక్తి యమ్మహా పురుషుని [illegible] యట్లన సర్వాత్మునితో.

క। [illegible] । [illegible]

[illegible] ॥

హే [illegible] , కమలాక్షుఁడో ! ఘోర [illegible] దుర్వృత్తులగు మానవులకు నీపదకమలములపై నిజభక్తి [illegible] యని వేదాంతవిచార ప్రవర్తకులయినమహా పెద్దలందరు నిశ్చయించి యున్నారని యిట్లు వినుతించుచుండగా దామోదరుండు విరించిని కరుణా దృష్టిచే వీక్షించి నీయభిమతంబు వేడుము. దీర్ఘదర్శని [illegible] నానందమునందు మిగులభక్తిచే.

రాగము-బేహాగ్-ఆదితాళము.

శ్రీలలనాధిపచిత్తగింపుమా । శ్రీరమణా మామనవి వినుమా ॥ శ్రీలల ॥ భూలోకమున దుశ్శీలస్థుడనగా । భూరిబలుడు రావణుడను దైత్యుడు । కాలాంతకునిగతి గ్రాలుచున్నాడు । నేడింకెంది పరాకేలవరమున ॥ శ్రీలల ॥ సిద్ధులబట్టునో సాధ్యులగొట్టునో । పేరియక్షుల నిరము లెదుర్కొంచునో । గద్దరించి గోబ్రాహ్మణవ్రాతముల । గాసిబెట్టునో యనిగనలుచునుందుము ॥ శ్రీలల ॥ భారము క్కడైతె భరియింపరాకను । ధారుణియు దైపరితాపమునొందెడి । నరవానరులచే నాతడు గూరియగ । కరము విధించితి కమలాపతి శౌరీ ॥ శ్రీలల ॥

ఈతీరున సప్పరవోష్ఠ్రిముఖులిట్లు కరపలుండై యాపరమ పురుషునకు విన్నవింప నాదేవాది దేవుండొక ముహూర్తమాత్రకాలంబు యోచించి యిట్లనింజూచి.

వినుకశ్యపుడను ఘనుఁడుముత్పూర్వంబున జాణ ।
ననుమెప్పించియు నతనికిఁ గుర్తింపవగు నదితినుపాధించెన్ ।
నాతడిప్పుడు దశరథాఖ్యభూమి నరనాయకుఁడై యొప్పన్ ।
నతనికిసుతుఁడై దనుజులఁ గూర్పుదు నరరూపంబున తానిన్ ।
జనకునియింటను నిందిర సీతగ జనియించును నాకౌగరున్ ।
ఘనముగ మీరును గరిమంగోడ నానరులై పుట్టుడు భువిలోన్ ॥

అహో దేవతలారా, భూలోకంబున యయోధ్యానాధుండగు దశరథ రాజేంద్రునకు కొడుకుండనై నరరూపంబున జన్మించెద. మీరును భూరిబలసమేతులగు వానరులై పృథ్విం బుట్టుడు. ఇంక చింతమాని సంతోషాయత్తచిత్తులరై బ్రహ్మదేవుండని చక్రి తిరోధానమొందుటయు, తమ్మిచూలి మొదలుగాగల దేవతలామహామహుని కృపాతిశయంబు లుగ్గడించుచు తమతమ నివాసస్థలంబులకేగి రావణవధకై సంతోషంబుగా నెదురు చూచుచుండు సమయంబున నందొకనాడు ఆప్త, బంధు, మిత్ర, పురోహితులు బలసి గొలువ దశరథుండు నిండు పేరోలగంబునుండి కులగురుండగు వశిష్ఠ భగవానుని కలయంజూచి,

రాగము-హిందుస్థాని-భైరవి-జుల్వాతాళము.

క్యాకహుంతక్ దీన్ మోరీ। క్యాకహుం మహారాజ్ ॥ క్యాక ॥ కరతెకరతెహారదినమోరీ । మనసులగేయొహిచింతో । యపుత్రిస్య గతి ప్రాప్తియనుభవపవిత్యత్కహుబా॥ క్యాక ॥ భోగపాయ । భాగ్యపాయ।

రాజ్యాకా భవభూతిలియా । యచ్ఛనాంతక హలునాయుహీనమో రెమనకులగా ॥క్యాక॥ పాప్తిసంతానవహీం పరిమళిప్రక క్ర్పానహీ। యవశ్యయనుభో క్తకగ్మ్రషలాక హేంతాపరి హే ॥క్యాక॥

దేవా, వసిష్ట మహామునీంద్రా, పుత్రులులేనివారక గతులు లేవను పెద్దల వాక్య మాలించి పెద్ద కాలంబునుండి పుత్రోత్సవమునకై యెదురు చూచుచున్న మదీయ యాస లెల్ల నడియాసలయ్యె స్వామీ ప్రస్తుత ప్రస్తావంబున కనుగుణయి చిరకాలంబు నుండి నామనంబున బాధుకొనియున్న యీచింత తామె దీర్పకున్న మరెవ్వరు దీర్తురు. ము. సంద్రా యిత్తరిగరుణించి పుత్రోత్సవంబున నాకుగతులంగలుగు నటులొకయుపాయం బనుగ్రహింపుడని ప్రార్థింప నాఋషివల్లభుండు జనవల్లభునిజూచి హే రాజా.

సా౦-రాగము రూపం.

పరిమేష్టుసమానప్రభావ తపోనిధి శ్రృంగిఋషునిదేబనుపూ। క రిమునుతిఓకామేష్టికి ౹ిత౩ గంముపముసగావింపూ । వరసుతుల బడయుమిపురాజా। ధరమోదింబున గిర్కుల తెంగా।

పిశిరథశ్వరా యావంతి కార్యంబునకై సవింత చింత మంతఃంబునం బూనంద గునే? పరమనిష్టాతపోగరిష్టుండును పరబ్రహ్మానుసంధానతన్మయుండును నగుఋష్య శృంగమహామునీంద్రునిచే ఁనిపి పుత్రికామేష్టిక్రతువును యథావిధిగ గాపంచిన యెడ సకల సుగుణాభిరాములగు కొమరులనల్వర బడయుదువు మఱియు నది యాశ్రమంబు చెంత నేవచించిన దేవగహాస్యము లప్పడే సురచితిగా మున్నుందుగ మహానుభావుండగు నాఋషిసత్తముని గారిపిందిబింమక చెలిసెద నాలకింపుము. ఫ్ర్వమంగకప్పు దంగ దేశంబున ముగులమనావృష్టి గంగపింప భూపాలకుండగు రోమపాద రాజేంద్రుండు మి గుల చింతించి పెద్దలను రావించి కనాలోంప నారు రాజుం జూచి హేరాజ ప్రభూ! ఇచ్చ టికి సమీపవనభూములయందు ఋష్యశృంగుడను మునికుమారుం డొకండు తపంబు స ల్పుచున్నవాడు అతండెప్పటికి స్త్రీ పురుష భేదం బెఱుగడు. కాన మానమోహాను సమన్వితులగు వేశ్యలంబంచి వారిమాయవలన నాతని నిచ్చటికి రప్పించితివేని దేశ మందలి యనావృష్టి పోసి సుభిక్షము గా నుండునన జనపరుండు నటుగాన వి న్యాసలగు వేశ్యలగొందఱనియోగించుటయు వారతిసింగారంబున పుత్తడిబొమ్మలవలె నరణ్యమార్గం బులంజేరి.

రాగము - బేహాగ్ - ఛాపితాళము.

ఓమికనా ౘయేలకొ నావే॥ ఓమి॥ యమాపే పూరా ౨ వయ నాతా ॥ఓమి॥ చల్లని పెమ్మెరలల్లగిపివ। యుల్లముపిం లపుల్ల్ ౨ జరా। ఓమి॥ కొప్పనల

బూగొమ్మలుదాటుచు। సన్నపుపైరనిజొకలుచేయు॥ఓపి॥ పుష్పొడిదుల్పు
చుపూపాదల్ జేరుచు। కప్పురతరువుల కడవిహారించ ఓపి॥ ఇందునందు
మనమొందెడుఖూతది। కనుదనలాసించుచు డెందమునొందద ॥ఓపి॥

ఈతీరున వారకామినులు తమసెప్పెలుల బురికొల్పుకొని బుష్యశృంగమునీంద్రుడు తపంబుసేయు వనవాటికం జేరి యుద్యానగంబు మిఱి గానంబు సేయుచు, గుసుమాపచయంబొనరించుచు గందుకకేళి సల్పుచు పూపొదలం దూరుచు నిట్లనేక విధంబుల మారునిసింగారంపు చిలుకలకొలకులన నొప్పుచుండ నట.

రాగము [illegible] — ఝాంప తాళము.

చూచితేచెప్పినగాను దాగ నేల॥జూచి॥ పూచినపొదలచేంబో
లుపగుసనముగ। పిచ్చిమాలతిగ॥జూచి॥ [illegible] చేమంతియుపా
టల। నింపగునకుళములు॥జూచి॥ [illegible] బదరీఫలత
తుల॥జూచి॥ సుకపికి [illegible] యారా। [illegible] ములు॥జూచి॥

ద్వి॥ వారకామినులు [illegible] సుస్మితాననా।
కోరవి తలను [illegible] హాలంబులగా।
పాటల [illegible] నాటలనా [illegible] విధముల [illegible]।
పాటలగంధులు [illegible] ముని [illegible] గిరగింపక॥

ఇవ్విధంబున వేశ్యలు [illegible] నాప్పడు [illegible] బుష్యశృంగుడు [illegible] జూచి ఆ, యే
మీ, యీ [illegible] ములు! యే
మీయాస్వరములు! యేమి యీ [illegible]! [illegible] నా జన్మంబునందె
న్నడుజూచిననైతినా, నాభాగ్యమేమని చెప్పవచ్చు నాతపంబు పండెం గాబోలు. నా
తపోమూర్తియే [illegible] కాదు. వీరెవ్వరో [illegible] మునిసత్తములు. అహోయేమి [illegible]
లభ్యము. నిజముగా [illegible] అట్లయిన.

రాగము — [illegible] — ఝాంప తాళము

ఎచ్చటలతపసులు॥ఎరుగనుగరాదూ॥ [illegible]॥ స్వచ్ఛపు తేజము హెచ్చ
గునీతరి॥ఎచ్చ॥ ఈస్వరమేమిరా [illegible]। [illegible] నగో చెడి
ఎచ్చ॥ వేవేల్మానుల [illegible] జూచితి। [illegible]॥ఎ॥ ఆశ్ర
మమెచ్చటో యాఖ్యలెవ్వియో। [illegible] మానము॥ఎచ్చ॥

రెండవ భాగము.

సీ॥ ధరలోనహానులదలకోవిజృంభితి సరివత్తురె వీరిక[redacted]
పురహారుజోలెడు పుణ్యపురుషులను బూజించెదవి త్తోసి ।
వేదబుక్కులను విని విని నాసికుల హానసనాయెక ।
సుదినంబున యొూసాసులబూజచే సుకృతంబునింసారెక ॥

ఒకానొక గ్రామమున నతు [illegible] సంపన్నుడగు నొక బ్రాహ్మణుం డప్పటప్పటి యాచించి కొన్నుకున్న [illegible] యొక సాలిగ్రామమిచ్చి బంగారయుంగరమొకటి నిజేసి యిమ్మనుటయు, నాతడు వల్లెయని పనపనితనమువీర లోన లక్కను పోదగ పై బంగరు, మోలాముచేసిన యుంగరమొకటి నాసుబుచ్చి యాపారునకిచ్చుటయు, నాతడాయియయే [illegible] దర్శిం ప నిచ్చగించి మార్గంబున నొంగి [illegible] ధరియింప నొల్లక మూటగ ట్టుకొని కాశీపురంబున [illegible] భయంబు ద క్క అంగుళీయంబు [illegible] నెండగాక కాలక్కయుంగరము [illegible] మిగుల నా [illegible] జేరుచుం డనిట నా [illegible] నాయొగసాలియొ ద్దనె ఖరీదుకు బుచ్చుకొని [illegible] హంబునేగుటయు, [illegible] శరీరంబును గూడ వడ్డింప [illegible] పరిక్ష చేయ నాతనిభార్య తాను [illegible] నాతడు గొ మ్మమోసగించి [illegible] మిమ్ములను గూడ మోసగించినా [illegible] అయ్యో [illegible] ఆ మూవు లక్క వు, ఆమాడ లక్క [illegible] యుండనుంచుడు. కలికి నీ లైపోవును. [illegible] మోసగించినాడని పలుమారు బలు కుచు నిన్న [illegible] బుద్ధుల్యోంగము నీందుర్గుందుకు [illegible] తోడ [illegible] గొప్పబుపులనియుంచి మిగుల విభ్రమంబున, ఆహా ! నిక్కంబుగా నిక్కువలెను [illegible] లెక్కలేని తాపసేంద్రుల గనుగొంటిగాని [illegible] భాగవతోత్తముల నెన్నడు కనివిని యుగుంగ, ఛీ ! యేమి [illegible] వైరాగ్యయనము. వినినంతనె హృద యంబు దినకర [illegible] దలించు [illegible] బూపట్టుచున్నదిగదా. అయ్యయో, యీపుణ్యాత్ముల యాశ్రమ మెచ్చటనో, నామధేయంబు లెవ్వియో, నెచట గ్రుమ్మరుదురో దెలిసికొన [illegible] యాతురత, జెందుచున్నది. మంచిది, కుడువబోవుచుం గూర్చుకుచి [illegible] నేల అహో హృదయమా ! నీ

యారాటముమాని కొంతవడి శాంతింపుము. వారును నన్ను ధన్యునిగాజేయ నీచక్కిఁ జనుదెంచుచున్న వారని నీతీరున వితర్కింపుచుండ నా వెలబోంట్లు.

చేతోముదముఁ బాటలు బాడుచు చెలఁగి వేశ్య లతిత్వరనూ।
చతురతమీరఁగ నాట్యముల్ సేయుచు జేరిరి యతికుశలతనూ॥

ఇట్లా వేశ్యాంగనలు పెక్కు వినోదంబుల గావించుచు నాబుష్యశృంగుని రాయం జనుదెంచుటయు నాతఁడు.

చం॥ ఎదురుగనేగి డెందమున-నెంతయు భక్తిజెలంగ నమ్రుఁడై।
పదములవ్రాలి వహానిజన-భానముసక్ వెలబోంట్ల కింపుపెం।
పొదవఁగనర్ఘ్య జేసి కుసు - మోత్కర సత్సల కందపాళిచే।
మది ముదమూర వారలల-మాన్యుని గాగిటఁగూర్చియుబ్బఁగన్॥

ఈతీరున తనుం జేర జనుదెంచు వారకామినులం గని మహాత్ములనియెంచి నమిత భక్తిచే వారి కెదుఁగి దండప్రణామంబులాచరించి తోడితెచ్చి యుచితాసనంబుల గూర్చుండనియమించి విధ్యుక్తవిధానంబునఁ బూజించి కుశలప్రశ్నలఁ జేసిబుషివర్యులారా? మీయట్టి పరమభాగవతోత్తములఁ గానఁగు నాపురాకృత పుణ్యమే పుణ్యము! యీదిన మేసుదినము. ఈవన్యఫలంబు లారగించి నన్ను ధన్యునిం జేయుండు మహాత్ములారా యనుటయు వారలవి బుచ్చుకొని గాదెచ్చిన.

ఉ॥గా॥ అతిరసంబులువడలుయప్పములాదిగభక్ష్యము లేవ్వెడ్కన్ ।
హితవుగనిచ్చిరివారకామినులుయతులితగతినింపారన్ ।
ఇచ్చినభక్ష్యముల్ జేకొనివహానియునచ్చెరువుగదగజూచి ।
హెచ్చుగురుచులచెనువ్వెలియ్యారగమచ్చికతో భుజియించీ ॥

ఈతీరున నచ్చపలాక్షులిచ్చిన నమిత పరిమళంబులొలుకు యామధుర భక్ష్యంబులమిగులనాశ్చర్యంబునం జూచుచు నోరూర వేశ్యలంచూచి మునులారా మీరు మాక నుగ్రహించినవి మహాప్రసాదంబులుగదా! అహా? యీఫలంబు లెంతరుచ్యంబులుగా నున్నయవి మావన్యఫలంబులు గుండ్రంబుగ నుండవలె నుండును. గాని, యిట్లు పళ్ళికలవలె జిల్లులతో గూడి యమృతంబు స్రవించు చుండవు. మఱియు నీ లెఱింగున తెల్లని పైచర్మ మొలిచిన తేనియలొలుకు తియ్యని విత్తనము లిట్లు పిట్టుగట్టియుండవు. ఇవి యేయే ఫలములు. ఇట్టి ఫలంబులు గలతరువులు మీవనంబునగలవే! యీఫలంబులందలి బీజంబుల గొన్నిటినిదీసి మాయాశ్రమంబున నాటెదను. సరేగాని మీయరుత మెఱమెఱమెఱయుచు తెలుపు, నలుపు, పసుపు, ఎరుపు వన్నెలుగల యీతులసిపూసలదండ లెక్కడ గడించితిరి. ఆహా! ఏమి వీనికాంతులు! ఇంద్రధనస్సును మీరియున్నవి గదా. ఎట్టిగా మృదువులై మెరుపు తీగలబోలు

కమ్మలనిమ్మలగుచు పట్టిచూచిన చేనుండి జారిజారి పోవుచున్న యీనారచీరె లెచ్చటివి? యిట్టి నారచెట్లు మీయాశ్రమమునగలవేని నారుబోసి కొన్ని మొలకలు మాకు బంపవేడెద. మహాపురుషులారా, గమ్మగమ్మన కమ్మనితావులం గుబ్బుమ్మరించు మీమేనుబూది యెచ్చటిది? ఇది గనినుండితీసినదా లేక స్వయముగా చేసినదా అటుల గనినుండి తీసినయెడ మీయాశ్రమంబు చెంత నిట్టిగనులు గలవే మీరుస్వయముగ జేసినచో నాకాయోగం బుపదేశించిన నేనునుజేసి యూసికొనియెద. అయ్యలారా నిప్పుకణికెలవలె మెఱయుచున్న మీచెవికోనల పేర్లు రుద్రాక్షపోగు లెంతెవింతగనున్నయవి. మాయాశ్రమమందంతయు నల్లద్రాక్షలే కాచుచుండును గాని యిట్టివిలేవు. ఇంక మీయొద్దనున్న నాకనుగ్రహింపుడు. ఆహా, యేమి ఈచిత్రమని కొంచెము తేరపారి చూచి మీరెట్టి తపస్సంపన్నులో కదా. ఋషివర్యులారా, యించుక సైరింపుడు మీ తపోబలాతిశయంబు లెల్ల నిపుడు నాకుందెలిసె, యట్లున్న.

పం॥గీ॥ గనుసుసంకరిగల్గుశృంగంబుగలదు । నాదుతలనొండువికృతమై-మోదమొదవ । కుసురులైవర్తులంబులై-కొమరుమీరు శృంగములుకొంత మీయెద-నంగుమీరు। సరగుమీభాగ్యమేమి భాగ్య-మననియందు॥

ఋశ్యశృంగ మునింగుఱి డాకాంతల వక్షోజంబుల పలుమారు వదవిచూచుచు, కన్నుల నద్దుకొని ముద్దులిడుచు మహాపురుషులారా. మీ కెట్టి ప్రభావంబుగల్గుటను కారణంబమితప్రయాసంబున కనుగొంటిని. ఎట్లన్న నాశిరంబున శంకరటెంకరయగు శృంగమొకటిగలదు. మీకన్ననో మీతపస్సిద్ధి యంతరంగంబునుండి యుప్పొంగి గాంభీర్యభరా గుత్తులవలె గుత్తంబులై యింపుజెంపువహించు రెండుకొమ్ములు మీయురంబున బెరయుచున్నవి. మీమహాత్వం బీరెండు కొమ్ములే యేమును చెప్పక నవియె చెప్పుచున్నవి. మీమహానుభావత్వంబు పొగడ వీనికంటె సాక్ష్యమింకేమి కావలయును. అన్నిటికివియే చాలును అహా! యేమి యీసొగసు! యేమి మీభాగ్యమని యిటుల పలుమారు వారియురములెడవిజూచి మిగుల నానందించుచు తనశిరంబునందలి శృంగమునుజూచికొని విషాదంబుజెందుచు నిట్లు వారింగూడి పసిబాలునిరీతి ముగ్ధాలాపంబు లాడుచు శైశవవినోద చేష్టలం జేయుచు నాతఁడు.

రాగము కన్నడ-ఝంపె తాళము.

తాపసులార నా।తపమీడేరెహా॥తాప॥ బాపముల్బాసెమీపాదరజ మహిమచే ॥తాప॥ ఎట్టిపుణ్యులో ఎవరిశిష్యులో ఇట్టిమూర్తులనెచటగందునె ॥తాప॥ కందమూలఫలసారమేమందును । కమ్మనివాసనల్ గ్రమ్ముకొనెహా ॥తాప॥ భూతిసారునికబాగడగరాదుహా । బాలువునల్కుల

ము లేముద్దులుగుల్కు ॥తా॥ వేదపాఠ మోగుకి పికనాదమో । భేదము దెలియ నిర్వేద్యమాయెహా ॥తాప॥

హే తాపసోత్తములారా ? మీ కరుణయు శుభాకాంక్షలు జూచుచుండ నా మనంబు మిగుల నానందంబు నొందుచున్నయది. మహానుభావులారా నిర్భాగ్యుండనగు నా యమాయక కటాక్షంబుచే సన్నిధి గోవ్యగయ్య ననుగ్రహింపు మహనీయులగు మీ ప్రభావంబుచే నా పాపంబులువారె నే కృతార్థుండనైతి. అని

సీ॥ సద్గురుస్ఫురులచే సభ్యసించితిరో యింపుగ వేదస్మృతులఁ ।
నేలను నాకుపదేశింపుఁడు ఓ గొప్ప మీ యొక్క ఘనముగ ।
ఆసన మహిమలఁ జూపుచు నాకానందం బయ్యెడిని ।
వేసడ బెట్టక చెల్లుపడి గొంగును వేవేగ బిత్తరిని ।

మహానుభావుండగు యాశ్వంగబుగి వేశ్యలు గానము వేదగీతులనియు వారి యభినయ నాట్యంబుల యోగాసన క్రియలనియు గ్రహించినవాంతో యోగాభ్యాసము హంసలారా? మీరు పఠించు వేదపనస లేమి ఋషులచే నభ్యసించితిరి. మఱియు నీ యోగాసనంబు లక్రమముగ జూడ నవ్వించితిరి మున్నయది గురువులారా నేను మీకు శిష్యుండ నయ్యెద నాకు మీ యధ్యయనంబు గూర్చి యుపదేశించి నన్ను కృపజూడుఁడని ప్రార్థింప నవ్విలాసినులు పెక్కు మనోహరాయోగంబులచే నాయునిగ్రహము నమ్మిక గ్రహించిరి.

రాగము - సింధుభైరవి - ఆదితాళము.

మోచతురంగని సగునగా ... ॥ పల్లవి ॥ గతులు వగి యోగునగా మో ... ॥ చ ॥ సప్తస్వరాతీతగానము చెప్ప వె । నాదాలమధ్యమానాల దావే । లోకైగా యనగ ... ॥ మో ॥

ఇవ్విధంబున గోపవనిస్త్రీలు పసుపు గానంబులు సేయుచు, యభినయ నాట్యంబు లొనర్చుచు మధ్యమధ్య ఋష్యశృంగ ఋషీంద్రునకు నాగీతు లుపదేశింపుచుండ నాతండు రాగము నుదాత్తస్వరంబని గ్రహించి గానము కరింపరే వృము చెప్పలేక మహానుభావులారా మీరెప్పు న్యాయము జేసితిరో మీకీస్వరము లభించినది గాని నాకు నోటుబట్టుటయే కడు కష్టముగనున్నయది ! ఎంతప్రయత్నము జేసినను నాలుక తిరుగక పడలబడుచున్నది. ఇది యుదాత్త స్వరమేనా ! అందేదైన ప్రభేదము నుండునా ? యనుటయు వేశ్యలు మునికుమారా? యిది యేదైననేమిగాని దీనికి ఘూర్ణశక్తి లేక స్వల్పకాలములో రాబోవునది కాదనుటయు, ఋష్యశృంగుండు వెలదాంద్రంబు జూచి తాపసోత్తములారా, తమయొద్ద గురుకులవాసమైన జేసి యిట్టిస్వరములు నేర్వకున్న నా జన్మమునకు ఫలమేమిగలదు ! మీ శిష్యునియందు పూర్ణవాత్సల్యతయుంచి పాలముంచినను నీటముంచినను మీదే భారమని సా

గలబడ వేశ్యాజాలని లేవనెత్తి, నికీచింతయేల, ఈస్వరములు చెప్పరే తీరదని ఋష్య
శృంగునకు పలుకుధనముల శైత్యంబులం జెప్పుచు.

తో॥ మచ్చికమీరగ నచ్చికఁగలుపుల హెచ్చుగ నిచ్చుచు మక్షయున్ ।
విచ్చలవిడీయునాముని సత్తముతోడ వేశ్యలు క్రీడలు సేయన్ ।
ఆటలాడుచును బాటలు బాడుచు నాట్యము సేయుచు మిసుగులన్ ।
పాటలగంధులు హాలతమాపిరి బహువిధంబుగ నానంతరన్ ॥

ఈగతి నవ్వుల్లపాతాలు విలాసంబులను మాటలను నపోశకథంబుల శృంగారరీతు
లంజుతాపుడు నామునిగల్లఘునకు వినయాంగనలగా ముప్పతిల్ల స్నేహభావంబున నాతని
మనంబాకర్షించి ఋశ్యశృంగునింజూచి ప్రాణేశ్వరాభామిణులాబ నాతనితో.

రాగము- కాపీ -ఆదితాళము

తడవుమునులగనుగొందురా । తాపసులుండురుగాదా ॥తడ॥ సదనము
లనువిడనాడ । మానసోత్సాహములనాడ ॥ తడ ॥ కనిపించగుమావన
తరులు । హాయిసుఖ మిసమునకును ॥తడ॥ వేదవిధుల్ వ్రతములను । సాధు
జనుల సందర్శనమొంచగను ॥తడ॥

హాతాపసులున్నదరిమా హేపి రమ్యం బనుచెంచి నసోకనాచే నాల కాల
యాపనముగా గుణనిత్యము కైనేమిన్నుమిడిన నలందును. మానిని నివాసంబుల
కరిగి యుక్తప్రాయంబులనవసంగమును గాపము చేసి నాముగ్ధతాపసుండ
మగులవ్యాకులుఁడు చింతించె వారల గాంచి.

రాగము -ఆసావేరి -ఆదితాళము.

జంటయై నెలకొనియుంగలనా । మునులారా ॥ జంట ॥ నొంటిగ
నునగలనా । మునులా ॥జంట॥ చేరి ముదిమిన మీ సేవలు జేయుచు ।
నతులితగతియుంగాదము గూడను ॥జంట॥ సదయులారా నాసదనమురం
జిలె । ముదముగ శ్రీపదకజముహిణనె ॥జంట॥ మిము బాయగనోకని
మునుపు మహాయులౌ మగుగా హా నాపదిసైపగ ॥జంట॥

ఒద్దిక్షులారా! మీరునుండుటనె తెరగుంచ మీ సముఖముకో నామనం బమం
దానందముగ నెంచుమండ మిరెప్పుడు నివాసంబుల కరిగెద మన్న మదీయచిత్తంబు వా
తోద్ధూత శారదాభ్రశకలంబుంబోలె సెదరుచున్నయది. దయామయులారా, నేనేమి
సేయువాఁడ. మిమ్ముంజూడకుండిన నిముసంబొక నహోయుగంబుగ బొడగట్టునని యి
ట్లంగలార్చ వేశ్యలు మునిసత్తమునిం జూచి సేవాపరులగుటోనిద్ధి కనకీయు సుప్రసాదం

బులగు మాసదనంబులకేడనాడ నేమిటమాటిమాటికి రాజనదు. కాన మమ్ము మన్నించి మానివాసంబులకేగ సమ్మతింపుడని పల్కుటయు బుశ్యశృంగుండు మిన్నువిరిగి మీద బడ్డచందంబున భ్రాంతిజెంది స్వాగతంబున.

రాగము - హిందుస్తాని భైరవి - ద్రుపద్ తాళము.

దిలభాగాలగీమోరే! మునిజనకేనంగి ॥దిల॥ తనమన జపతప సబకర్మకేఘుటా! లాలరగీమోరీచిత్తామహీంపర ॥ దిల ॥ క్యాకరుంతకే దీక్ కీసంగనహీంచల! ఫలకరెనహాసిపరహారవినోదభలా ॥ దిల ॥ సిదః యనహాకరరఖాండదియోజీ! వ్యర్థహోవిమోరీజనసుధాశ్రీపర ॥దిల॥

హా పరమేశ్వరా, ఉత్తరిని నాచిత్తంబు స్వాయత్తంబుగాక మగుల తత్తరించుచున్నదిగదా! అయ్యయ్యో యీమునివరులు నన్నిరిలదనుక లీలావినోదంబుల స్వాంతము చిత్తునింజేసి నిర్దయులై నన్నుత్తరి విడుచుచున్నారుగదా. గైనవారిని కొంపవేడిరాని యెదవని యాపరికాముగా.

శ్లో॥ విడువం బోకీయం నన్ను యెడను వేడివిదులుమీరరయః।
సదయులారమీరలగిదిలిటికి కితనాత్మునిపైగనుకః।
కడుముడిమూపమీపదపజమునహాచుచే సంతోషంబుగనుండుః।
విదితయమ్ములుమీరెట్లుగనిధర్మములు జదువగలనెమోముందుః॥

మునిసార్వభౌములారా, మీయపూర్వస్నేహంబున నామనం బతులితానందమును బొందగింటికి ధన్యులారా, కష్టములరేని వాసించియుండు నాతికంబులవలె ననయంబు మీసందర్శనంబునకై వేచియుండు నన్నీయెడ దయమాలి యిట్లు నొంటిగ విడనాడి చనరినుబోటి సజ్జనులకిది పాడియయ్యా! నిన్నునేడు నాకన్నులపండువుగ మమ్ము నెసింపుచున్న నన్నిటుల మరంపిదింతాశ్రమంబున దోయుట ధర్మమయ్యా! సచ్చరిత్రులారా, మిముబాసియేనొక్కనిముసంబైన నుండగలనే కావున నాపై కరుణించి నన్ను మీవెంటం గొనిపొండు, నేమీకు శిష్యుండనై మీలలితమా శాస్త్రాధ్యయనంబభ్యసింపుచు మీయాశ్రమంబున నుండెదననుటయు, నావారాంగనలు మదంబున ఋషిసత్తముఁ జూచి.

శ్లో॥ మరిమంచిదిమేల్ భాగాయెనుమా యాశ్రమంబుమదిజేరః
గురుతరమతివై గూడరమ్ము మము గుణనిధి జాగేలరయన్।
బిరబిరబోదము దిడవేలనువిరికి సింకిమీరారారమ్మా।
పరిపరివిధములఁదలఁచిమూంచినను భద్రంబిదిగానమ్మా।

ఇవ్విధంబున వేశ్యాంగనలు బెక్కుమాయోపాయంబుల సమ్మోహాత్ముని తమవెంటరా బన్నుగడబన్ని దెచ్చుచు మార్గమధ్యమున.

చ॥ పలు తరుమంజుగీతములఁ బాడుచు మేలము లాడుచున్మహో
లలితమృదూక్తులాడుచును లాలనఁ గూడుచు నింపుసొంపు బెం
పలరఁగ మోహబద్ధునిగ నల్లన జేసికొనంగ దెచ్చిరా
నెలఁతలు ముగ్ధసంయమిని నేర్పున దద్గతి రాజధానికిన్॥

కం॥ ఘనుఁడగు మునికులచంద్రుఁడు। జనుదేరఁగ బోరమునం దజనులుపొంగన్। ఘనవర్షంబులు గురిసెను। దనసెన్ భూతములు ప్రాణితతి యుంపొందెన్॥

అట్లు వారాంగన లనేక శృంగారరీతుల ఋష్యశృంగునకుఁ దాపుచు తిసుకొనిరా ధానిం జేరం జనుదెంచుటయు నామహాత్మునిమహిమాతిశయంబున నంగదేశమునందలి జను లయుల్లంబు రంజిల్ల ఘనవర్షంబు గురియుటయు రోమపాదభూవిభుండతి సంభ్రమంబున

శ్లో॥ భటులు హితులు సామంతులుం ... యలు పడతియతిత్వరనా
బటులిజనియో ... పరమానందంబునను॥

మొక్కి సమ్మునికుంజరునకు భక్తిచే మోదంబునఁబూజం జేసెన్
గ్రక్కున గదలుచు పోవ మాయ్యక్క కుకరుణాత్ములు ఈ చెంతన్

అంగదేశాధీశుండగు రోమపాదభూమీశ్వరుండు చతురంగబలములు గొలువ ఋష్యశృంగమహామునీంద్రునిం గనుఁగొని యుచితవిధిఁ బూజించి మహాత్మా నామనంబు ముదమంద మదీయసదనంబునకు విచ్చేయుఁడని ప్రార్థించుటయు.

రాగము - బేహాగ్ - ఝంపతాళము.

రావమ్మ నాతిగునా। రావె నాకింపుగునా॥ రా॥ దురితదూరుతా మాగురుపులపూజింపక। నరుడుగనితిరసను సేవింపను॥ రా॥ వేదాధ్యయ నవివేకమహితఘున। సాధులగుసి సడియులవిఠచిటు॥ రా॥

ఋష్యశృంగమునీంద్రుండు రోమపాదభూపాలునిఁ గాంచి నరేంద్రా, జపతపా ధ్యయనసంపన్నులును, నమితపుణ్యులును, మహానుభావులగు మద్గురువుల నీమునీంద్రులఁ బూజింపక నన్నీయెడ సత్కరించి నీసదనంబునకు జనుదెమ్మని వచించుట నీకు భావ్యంబ గునా, యీఋషిపుంగవులఁగూడ బూజించి వారి యంగీకారంబు వడసితి వేని నేడ దయుక వీరితోఁ జనుదెంచెద నే గాని.

శ్లో రా॥ తనువున గాత్రింబులు నిలుచునె యీతపసులసేవిడచినను।
మనగలనే యీమునులను గాసియు మది నిమసం బరయగను॥

ఇట్లు శృంగఋషీంద్రుడు, బలుకుటయు నామాయుతాపసు లామహాత్మునితో ననుమానంబేల యిదేమేమును నీతోఁజనుదెంచుచున్న వారమని పలికి రాజమార్గంబున నందఱేతెంచుచు నాకస్మికముగా నావేశ్యలు మునికులబిడ్డానిని కనుమొఱుగజేసిస్వ గృహంబులం జేరుటయు.

ద్వి॥ జనులసందడిని మునివరుండు తా జనపతి సదనము జేరెన్
తనమది నెంతయు గురువులఁ గానక తల్లడిల్లి వెలిమీాఱన్

ముగ్ధభావుండగు శృంగఋషీంద్రుడు జనులసందడిని రాజేంద్రునినగరునం బ్రవేశించి తనగురువులబోడగానక యుల్లంబుఝల్లుమన మిగులదీనాలాపంబుల నెలుగెత్తి.

రాగము-హిందుస్థానిముఖారి-ఆదితాళము.

ఓహోగురూలారా। విడనాడ న్యాయమ॥ ఓ ॥ దేహముదాహమైదీనతగొందితి ॥ఓ॥ ఇంపుగ వేదస్తుతులవినుపించుచు సొంపుపెంపార నాచిత్తము సొక్కగ ॥ ఓహో ॥ కనుగొనమనమున నచదినమపరిమిత। ఘనవిభవముమీాకడ జేరెడినే ॥ ఓహో॥

కం॥ సదమలమతితో వారల। సదనంబుల నెఱుఁగుదులఁ-జాలక జడతన్ । మదిమోసపోయితినయో । యదియెట్లేగిన నిప్పుడటకు. నరుగుదునుగదా।

అయ్యయ్యో, మహాత్ములార, మీసందర్శనంబుచే నపరిమితానందంబుఁ జెందియుండబాయక మీచెంతనుండఁగోరు నన్నీయెడఁజాలిమాలి యీరీతి బేలగాఁజేయమీకోటిసుకృతాత్ములకుఁ దగునయ్యా! అక్కటా, పుణ్యాత్ములార మీస్నేహంబున కాశించివచ్చి యాశ్రమంబువిడచి మీవెంట ప్రాఘూర్ణ్యయనంబు చవిగొనిమన నింతమేరకు నరుదెంచిన నన్నీతెఱ విడనాడి నాగతియెంచువారెవ్వరు. సదయులార, మిముబాసి యొక్కనిముసమాత్రంబైనను నిలువలేను. మహాత్ములార, నన్నిట్లు వెక్కసెక్కట్ల పాలు సేయక రక్షింపుడు రక్షింపుడని మిగులఁగుందుటయు, రోమపాదభూమీశుండు తనకూమరితయగు శాంతయను బాలామణిని మునికిచ్చి పరిణయంబుసేయ నిచ్ఛగించిన వాడగుటచే నమస్కారంబునింపొంద బుత్రినిశృంగారింప నియమించి ఋషిశల్లభు నెదుటనిల్పి మునిపుంగవుదిక్కు మొగంబైయుల్లస.

ద్వి॥ కనుగొనుచుఁదచే నెమ్మోగమునఁగ। మునికుంజరుఁడురుగుదెంచె-మోదంబుసమీాా। మనవిఁపునఁడెపాడొంగా। దనకముదంబొసఁగుతోఁటె-తపసులభంగిన్॥

యమివర్యా, యేలచింతిల్లెదరు. మిమ్మిచట విడనాడిపోయిన యాతపసులకై మీమనంబునంగల వగబాయుఁడు. అల్లదెమీయెదురనున్న యామూని మిమ్మన్నివిధముల సంతోషింపఁజేయుఁగాన నికఁచింతింపక యీసంయమింగూడి సుఖంబున నుండుఁడను టయు బుష్యశృంగుడు.

ద్విరా॥ మదిజిగురొత్తుచుమైబులకింపఁగ మదిరాక్షిని గనుహెచ్చుచున్
ముదమొందుచు సతిసంశ్లేషంబున ముగ్ధభావమునఁజూచెన్
జూచిచూచితలయూచియా సుదతియుమునియని యెంచెన్
అచ్చెరువొందుచు నమితభక్తిచే నాలింగనమును జేసెన్

రాకొమరితయగు నా బాలామణిని మునిసత్తముండు నిలువెల్ల గన్నుల బరి క్షించి యాయువతి నొకమునియనియే గ్రహించి మిగుల భక్తిచే నాలింగనాదులొనర్చి రాజేంద్రునిజూచి చెలతనంబున.

ఉ॥ మానుగవల్కలోరుజప-మాలలతీరును మేనికాంతులున్ ।
బూని కెమ్మీరవత్రువలు బొందినయట్టియురోజశృంగముల్ ।
గానగవచ్చె మాగురుల కైవడిగా నివియన్నియున్ భళీ ।
వీనులకింపుసేయు ఘన-వేదరవంబులు దోపవిత్తరీన్ ॥

ఆతాపసోత్తముండు రోమపాదునింజూచి పుణ్యాత్మా, యిమ్మునియందు మా గురులరీతిని సకల శుభలక్షణంబులు గాన్పించుచున్నవిగాని వీనుల పండువుసేయు వేదాధ్యయనంబు మాత్రము వినరాకున్నది. అట్టిబుఋక్కులు వచించెనేని వీరిని నా గురువుగా గ్రహించెదననుటయు అంగవిషయాధీశుండు మునివర్యుంజూచి.

ద్విరా॥ వేదబుఋక్కులనువిహితాసనముల విధమెంతయునతిచతురన్ ।
సదయహృదయసీమునిసర్వంబును సాధ్యంబున నెఱిఁగించున్ ।
కావునమీరిటుకడువగనొందక కవగూడియునింపొందన్ ।
భావంబునమఱిభేదమొందకుడపారసౌఖ్యములెజెందన్ ॥

మహాత్మా! యీమౌనివేదాధ్యయనమం దతిసమర్థులు గాన మీరింక ననుమా నముడిగి వీరింగూడి సుఖంబున నుండుడని వచించి శుభలగ్న ముహూర్తంబున వారిరు వుర బరిణయంబు గావించి యామహాత్మునియనుగ్రహంబున రోమపాద భూమీశుండు నింపుపెంపు బొంపొంద భద్రంబుగ నున్నవాడని వసిష్ఠుండు దెల్పుటయు, దశరథ రాజేం ద్రుండు సుమంత్రింజూచి,

రాగము-బేహాగ్-ఆదితాళము.

వేగ రారమ్మంగాపురికి! సచివవర ॥వేగ॥ భూవిభుండగు రోమపాదుని! పూజించియు ఋష్యశృంగుని బడయ ॥ వేగ ॥ జాగేలను నీ వెడదడవాయె। యాగము సేయనామది ముదమొంద ॥వేగ॥ కులగురులగు వసిష్ఠులు జెప్పిన। కోరికెలిత్తరియపారమయిపార ॥ వేగ ॥

అమాత్యవర్యా! కులగురువులగు వసిష్ఠ భగవానులు చెప్పిన పలుకులు వింటివి గాదే. కాన వేవేగ రోమపాద భూవిభునిం జేరి పరమతపోనిధి యగు ఋష్యశృంగు నిటు దేవలయాగాన నిత్తరి ప్రయాణసన్నాహం బాయత్తంబు సేయుమని నియమించుటయు నాతండావల్లెయని మగునాడు,

సీ॥ చతురంగబలములు తనను గొల్వగను నతితరవిభవమొప్పారఁగ।
ధృతమతిం గడను దశరథేశ్వరుఁ డుదారత నాపురిజొచ్చెఁ।
చొచ్చియు వేగ నా ఋష్యశృంగుని హెచ్చుగ నవి పూజించెఁ।
మచ్చిక మీర రోమపాదుని మానితగతి గోరి మించెఁ।

ఇవ్విధంబున దశరథుం డంగరాజ్యంబున జేరి ఋష్యశృంగ రోమపాదుల నుచితరీతిం బూజించి తనకార్యం బెఱింగించి శృంగఋషీంద్రుని బనుపుమని ప్రశ్నించుటయు, నాభూకాంతుడు సమ్మతింప కొన్నిదినంబు లచ్చట వినోదంబుల ప్రొద్దు గడపి పిదప పత్నీసమేతుండగు ఋష్యశృంగుని గొదుకొని యయోధ్యానగరం బమిత విభవంబుల జేరుటయు.

సీ॥ కౌసల్యాదిగరాజకాంతలు కడుభక్తిని వధూవరులఁ।
తోషము మీరగ పూజలు సేయుచు భూషణపాళి గై సేయఁ।
ఆతీరున నతిసంభ్రమమొసగగ నాతిని గూడి యామునియుఁ॥
చేతోముదమున సౌఖ్యములందుచు స్థిరంబుగ నవలుండఁ।

ఇట్లతులితగతి కొంత కాలంబు గడుప నొకనాడు దశరథుండు వసిష్ఠమహాఋషిని కనుగొని గురువర్యా! తమ యానతి గైకొని యమిత పుణ్యుండగు ఋష్యశృంగ మహామునీంద్రుని దెచ్చితి నింక క్రతువు గడుపు మార్గంబు నుపదేశింపుండని నుడువుటయు, నమ్మహాత్ముండు దశరథునవలోకించి.

రాగము-ఘరజ-చాప్ తాళము.

అశ్వమేధక్రతువాచరింపు ॥రాజ॥అశ్వ॥ శాశ్వతసుఖసకలైశ్వర్యములభింప ॥అశ్వ॥ మున్నుగాదుగయనవాశ్వమొక్కటి। మోదంబునధ

దగ్గుమ్మరజేసి॥అశ్వ॥ దిగ్విజయార్థమైదిక్కులనుబోలు। వీరులువెను వెంటదీప్తితోనరుగగ॥ అశ్వ॥ ధారుణిగలయాభూసురతతులను। గోరి తురప్పించి కోరికెమీర ॥అశ్వ॥

దశరథేశ్వరా! ఇంకా నాలస్యంబు సేయక సకల శుభలక్షణ లక్షితంబగునొక యుత్తమ యవనాశ్వంబు దెప్పించి యథావిధిని దేవబ్రాహ్మణ పూజలు సెలంగ తురంగంబు భూప్రదక్షిణంబు సేయం బనుపుము. యా గాశ్వం బెవరైన హరియించినచో భవద్వంశంబునకు చేటువాటిల్లుగాన పటుభుజ బలాటోప సమన్వితులగు శూరులశ్వ సంరక్షణార్థమై వెంటనియోగించుట కర్తవ్యంబనుటయు పఙ్క్తిరథుండుముదమున.

ఢోరా॥ సకలలక్షణ లక్షితయగు నొకసనసహాయము దెప్పించెన్।

వికసిత దరహాసంబు-వెల్లిగొన వేదవిదుని బూజించెన్॥
తూర్యారావములు మంగళవాద్యముల్ నొచగసుభముహూర్తమునన్।
యార్యజనులుమునిగణ వందనంబున నాశీర్వాదముల్ జేయన్॥

ఇట్లు దశరథరాజేంద్రుండు సకలశుభలక్షణ లక్షితయగు నొక సవరయ తమాశ్వంబుదెప్పించి యథావిధింబూజించి, మంగళతూర్యారావంబులును, భూసురాశీర్వాదంబులును, సెలంగ.

గీ॥ వైరిమారణకరణసం-భరకృపాణ। పాణియైయింపుదశరథా
వనివరుండు। కోసలాంధ్రశుంకుయజ్ఞ-ఘోటకంబు। విడిచెపత్రుసుధగగ్గు
వీరవరులు॥

అని యివ్విధంబున లిఖించిన నొకబంగారు శాసనం బా యశ్వముయొక్క ఫాలభాగంబునం గీలించి విడచుటయు.

ఢోరా॥ అతిజవంబున హయరాజంబును నతులితగతి నింపారన్।
ఖ్యాతిగ ధాత్రీమండలమెల్లను గడుముదమున గుమ్మరుచున్
పెక్కుదేశములు పత్తనంబులు హోశమిచేజరియించెన్
నెక్కడదక్కక వర్షాంతంబున నెలమి నయోధ్యం జేరెన్

ఇట్లుదశరథమహారాజుచే విడువంబడిన యాగాశ్వంబు నిరంతరాయంబుగం బెక్కుదేశంబులు, పత్తనంబులు, వనంబులు మొదలుగాంగల పరిదేశంబులు గల ధాత్రీమండలంబంతయును కలయంగరిగి వర్షాంతంబున నయోధ్యంజేరుటయు రాజేంద్రుండుహ్వాంగి వసిష్ఠాది మహాఋషుల యుపదేశంబు న.

రగడ॥ సరయూనది యుత్తరతీరంబునఁ - బరమపావనంబై య
లరారెడి - పుణ్యధారుణింబోడిమిమీరనగణ్యశిల్పవిద్గణములచేతను-క
రమింపగుబంగరు కాంతులచే ఘలమెఱమెఱసెడి మేలగుదీప్తుల - నగ్ని
వేదులునునాదిగగలిగెడి యమితవిశాలపు యజ్ఞశాలలును చావడులు
నుమఱిసత్రిసమితియును-చప్పరంబులునుచలిపందిళ్ళను-నొప్పిదంబుగ
ననుచితవిధంబుల గట్టించియు నటుఘనతమీరగ-వేదవాదులగు విప్రు
లుమఱియున్-కర్మనిరతులగు క్రతువేత్తలును జపతపోధ్యయన చతు
రతమించినమహానులు యోగులునమాన్యులు పండిత-కవిగాయకమాగధ
వైతాళిక-నాట్యాంగనలునునయముమీఱగ-నమితపుణ్యులైయలరారె
డియా-జనకృపాలుని చతురత వెలయఁగ-గాశీవిభుకేకయ సౌవీరుని-చే
దీశునిమగిసింధుపతినిగా-కలవారిని వేగమరప్పించియు - భూదానంబు
లుగోదానంబులు - కనకహయాదిగ ఘనదానంబులు-ముఖ్యగ సేయు
చు ముదమింపొందగ-నమితతపోధనులగు వసిష్ఠముఖు-లమరొందగ
ఋష్యశృంగునిలో-హోమగుండముల హూతముల వేల్చుచు-నశ్వమేధ
మును నాదశరథుచే-శశ్వల్లీలను సంఘటింపించుచు-పొలుపొందగ నా
పుత్రికామేష్టియు-నంతరాయమూవంతయు లేకను-నేర్పుమీఱ నానిర్మ
లభక్తిని-వేల్చెడి హోనలవీతిహోత్రమున-గృష్ణవర్ణుఁడుత్కృష్టదేవుడు
ను-రక్తాంబరుఁడునురక్తానునుఁడును పీనవక్షుఁడును పృథులాంసుఁడును
దివ్యభూషణుఁడు దినకరతేజుఁడు-భవ్యాకారుఁడు పరమోదారుఁడుపూ
జనీయుఁడగు పురుషుఁడొక్కరుఁడు-పావనతరమగు పాయసంబుగల భ
ర్మపాత్రమట్టు నలపలికరమున-వెలుఁగగ నిలచియు వెసదశరథుతో-
గంభీరోక్తులుకనడిచెలఁగఁగ-నతులితగతినీనతఁడిట్లనియెన్॥

ఇట్లు దశరథరాజేంద్రుం డమితభక్తిజే ఋష్యశృంగు బురస్కరించుకొని మహా విభవంబున నశ్వమేధ క్రతువును, బుత్రకామేష్టియు యథావిధిగ నడుప నాహోమగుండమునుండి కృష్ణవర్ణుండును, దివ్యమణిభూషణాలంకృతుండగునొక మహాపురుషుండు దక్షిణకరమునునొక పాయసపాత్ర వెలుగ హోమగుండంబు నుండి వెలువడి శరథుని జూచి గంభీరోక్తుల.

గీ॥ దేవనిర్మితమైనయీ-దివ్యపాయ । సంబమ్మృతతుల్యమగునిదు-సతులకిమ్ము । హరిభుజచతుష్కమునుబోలు-నట్టిసుతుల । నలువురనుగాంతువిక్ష్వాకు కులవరేణ్య ॥

సఫలమనోరథా దశరథా, యింకతడవు సేయక దేవనిర్మితమగు నీదివ్య పాయసమును, నీసతులకిమ్ము. అతిశయరూపసౌందర్యులును, నమితబాహుబల యవార్య శౌర్యధుర్యులగు కొమరుల నలువురను గాంచెదవని వచించి.

దోరా॥ యజ్ఞపురుషుఁడటుపాయసమిచ్చియు నంతర్ధానమునొందెఁ ।
యజ్ఞులుమదిలోనానందింపుచు నద్భుతమనికొనియాడఁ ।
వాసిగదశరథుఁడానందంబున భూసురతతికివినంతఁ ।
భాసురగతినింపొందనహారిగ బహుతరదానములిచ్చెఁ ।

ఈతీరునఁ బాయసపాత్ర దశరథునకచ్చి యజ్ఞపురుషుం డంతర్ధాన మొందుటయు, గడుముదమంది రాజేంద్రుఁ డవార దక్షిణలచే వసిష్ఠ ఋష్యశృంగాది మహాఋషులఁ దృప్తులజేసి పాయసపాత్రితోడ ధర్మపత్నుల చెంతం జేరి కౌశల్యా దేవితో

రాగము హిందుస్థానికాపి-ఝాపెతాళము.

గైకొనుమినెపాయసము। కలుముగమాస్పదము ॥ గై ॥ గైకొనుమికసీతరిదడవేటికి। ఘనులగుసుతులనుగాంచనదగునికి ॥ గై ॥ నీసరిసుదతులు గైకేయిసుమిత్ర। శ్రేసరిభాగము ల్వేడుకనిడిమఱి॥ గైకొను॥

ప్రియసఖీ భగవదనుగ్రహంబుకడిమి చిరకాలంబునకు లభించిన నీపాయసము గైకొని సగపాలు నీవును, నాయవలో చెరిసగము సుమిత్రాకైకయుల కొసగుము. ఇదె పాయసపాత్రము, గొమ్ము పొమ్ము అని వచింపుటయు, కౌసల్యామహాదేవి నిండువేడ్కచే పాయసపాత్రచేకొని.

దోరా॥ పాయసంబువగభాగముల్ రెండుగ భాగించియుముదమారఁ ।
నాయవలోసరిసమభాగంబులు నాతిజేసెమదియూరఁ ।
పిన్న భాగమొక్కటియునిచ్చెను ప్రేమచే సుమిత్రకునా।
వన్నెలాడియు వెసిభాగంబసి వనితగై కేయి జేరగనా।
గొనుమువిడినై చియునుగ్రదృష్టిచే భావమాయ నిక్కోపమునన్।
తామసంబుతోనైసహజంబుకను తరుణికౌసల్యతోసనెఁ ॥

ఈతీరున బతియనుజ్ఞచే కౌసల్యాదేవి పాయసపాత్రవందుకొని భాగద్వయంబొనర్చి నాయవలో నిరు సమభాగంబులం జేసి యొకపాలు సుమిత్రకు సమర్పించి పి

దప కైకేయింజూచి యిదేనీభాగంబు గొనుమని యివ్వ సమకట్టుటయు నా కేకయాత్మజ క్రోధంబుమీరంబోపలు మడివడతీక్షణవీక్షణంబుల కౌసల్యామహాదేవింజూచి.

రాగము-సింధుగానమాంచ్ - ఆదితాళము.

భళిభళి తెలిసెనులేవే ! భళి నిక్కమునినెక్కెత్తెనె యెక్కువని ధిక్కరించి, మక్కువనుజూపుగీతిటక్కుబిక్కు జేయ ॥భళి॥ సారెకునా సరివారు లేరనుచు మేరమీర, బారుబూరు మాకు పరుగుల్బరిబారి జేరి ॥భ॥ ఇత్తెరిని విభునితో గుత్తగనుగొన్నరీతి। పెత్తనము సేయరాకు చిత్తము ప్పుదిక ॥ భళి ॥

ఓసి, యేమి నీకులుకులు నీపరివారెంద రందగోయుండ నితరని పెత్తనము గట్టికొని పాయసంబు బంచి పెట్టిపిచ్చేసితివిగా ? భళీ, యిందరిలో నీ పెక్కుడుదాన వని దలచితివిగాబోలు, చాలుచాలు, నీచేలతనంబు జాలింపుము, ఆపాటిమోమున కరపడి పసపస్నల్లు నీవిత్తరి బారుబూరుచుని పరుగులుబారుచు పాయసమివ్వ నేతెం చిన నేబుచ్చుకొనియెదననుకుంటివి గా. నీంకెటు లక్ష్మణుడుంగు లధికులమగు మేమం దరముండ నీకే బెద్దతన మెట్లుగలిగినది. నీయాధిక్యతి నటుగట్టిపెట్టి యీపాయస పా త్రనిటు దెమ్మా నేబంచిపెట్టెదననుటయు కౌసల్యామహాదేవి మిగుల శాంతంబున కై కేయిని జూచి.

రాగము-జంఝూటి -చాపుతాళము.

వేలకుమిచ్చుట బేలవగుచుచుపికి.నులుగాను యోబాలవినవే ॥ వేల॥ చాలుచాలునీసంగతి తెలిసెను। సహజంబగునిన యూటముగా ॥వే॥ వె య్యారువిధముల విపరమ్ముజూచిన। గయ్యాళినీగతులిటునూనకే ॥వే॥

కైకేయి! పలుగాకవయి జెలిసంబున నిచ్చుటవచ్చినట్లిచ్చుట ప్రసంగించు నీ యప్రచ్ఛ సంభాషణంబు లికజాలింపుము. గయ్యాళివని యెరింగియు జీవితేశ్వరుల యానతిమీరలేక పాయసంబు నీకివ్వ సమకట్టితిని, గానిచో నీమ్రోలనిలుచువారె వ్వరు నీకుటిలత్వతనంబు బింకను పసువక నీకెటుల పెద్దతనము గలిగెనని నుడివి తివి పూజ్యులగు ప్రాణేశ్వరు లిచ్చుటచే లభించినది. ఇక నేమనందువు. నీయ సంగత ప్రలాపంబు లిత్తరిజాలించి చిత్తమొప్పననీపాయసంబు గొనుము. కానిచో నవలి కరుగుము. నావుడు కేకయాత్మజమహారౌద్రంబున కౌసల్యాదేవినిజూచి.

ద్వి॥ మందలమార్తి నెప్రాణేశ్వరులనుమమత మీరజొక్కించి। డెందంబున సందియము లేకను దిరుగదలంచితివిమించి॥

బెదరింపగనియెడభయముఁదుమునగుఁదు వారు లేరిచట౯ ।
కదరకని త్తరిపరి పరివిధములచదువు సేయరాకిచట ౯

ఏమేమి ? యిప్పుడేమి వచించితివి. నందులమారికై బాహ్రికేశ్వరుల చేఁజిక్కిం చుకొని యిచ్చకువచ్చినటుల ప్రేలఁజూముచున్నావుగా. నంగనాచివలె పలికి శ్రీరంగనీతు లెన్ని చెప్పుచున్నను నీగుట్టుబట్టబయలు కాదనుకొంటివేమో ? అమ్మపుట్టిల్లు మేనమామ నెఱుగఁడన్నట్లు నీసమాచారంబు నాకుఁదెలియదనుకుంటివాయేమి? నీయాధిక్యతయు,నీవంశీకుల ఘనతయు నాకు క్రొత్తలుగావులే. నతిలనాంగినం బోలు నీనటనచాతురీమహిమకును, నీతేనెమాటల పాలపుకును, మచ్చుమందులు తిలకెక్కినప్రాణ ప్రియులు మోసపోవలయునేగాని యిందిరు లేవారును విశ్వసింప నేరరు. మదీయవచనంబులకుమారాడ నోరెత్తక నావలికరుగుము. లేకున్న నలుగురిలోన బసిఁయార్చదనవుడు కాళ్లా పహాదేవి కైకేయితో.

గీ॥ ఔనమేలౌను ంవిమారాట-నాంచితిని । చిఁరసాగిని ముచుగోలు-సింధురాజ । వఁగమదియొశ కేకయ-వంశ ముఁ। నలిసె దెలిసెను వాలునీ-కొలదితెలువ ॥

ఔనౌరా కుసి ! మొదటినుండియు తామసగుణ ప్రధానవనియే నిన్నెవ్వరును జేరవెరతురు. మేలు మేలు నీవా మావంశము నెన్నుదానవు. సింధుకేకయ వంశముల యాధిక్యతసందలి శబ్దార్థముల పొందికనుబట్టియే సనాయాసముగ గ్రహింపదగు స్నిగ్ధనులేక లగ్గుకుడిచి యశోబంధులగు ప్రాణేశ్వరులు చూచుచుండ, పరమతపోనిష్ఠా గరిష్ఠులగు వసిష్ఠ భగవానులాది మహాగురువల్లభులు శిక్షింపుచుండఁ కేతులుదిగ్ప్వాచు, నక్షీయించుచు, నిచ్చకువచ్చినటుల ప్రేలెడునీకన్న నటీనాంగన లెవ్వరు, మాబోటులు నీతోఁ బ్రసంగించుటయే ననగునరా, నీప్రమోలనిలమటయుంగూడ మాకనుచితము. నీవెన్ని కాములు ప్రేలినను నాకంత నుంచేయని పలుకుటయు నసిష్ఠమహాముసీంద్రుం డాలిగవుకనుగొని కైకేయింజూచి నిందాసుచనంబు.

రాగము-కాంభోజ ఆదితాళము.

వినుమిూ మానినియోమలా! తగనుబలుకచు ॥విను॥ కనులారగనుగొనవె। బనిలేకను, బెనువాద ము । ననయంబిటు । గానగరాదు ॥ విను॥ భూరమణీపతియానబూని । తరుణికౌసల్యాదేవి । చేరిపాయుసం బిడరాగను । మేరమీరి । కోరులాడి । పోరాటముచునాసదిగదు ॥విను॥ నిసరిపెలతలలో వేసరితెలవంపుగాగ । నినుని చెరులుచాగాని । హాసుగాపరిహాసమా । నిన్నోసమానమె ॥విను॥

ఏమమ్మీ, కేకయాత్మజ, నీప్రాణేశ్వరుని యనుజ్ఞఁగొని పాయసమివ్వ సమకట్టిన కౌసల్యాదేవితో నీవీరీతిఁదర్కింప సరివనితలు నవ్వరే. నలుగురిలో నీతలవంపు లేలా? చాలా యీలీల గోలుపోక మాపలుకు లాలకించి యీపాయసంబు గైకొని మేలుగాంచుము, ఇంత తగనిరీతి బేలవగుట యెందు తగదని వచించుటయుఁ గౌసల్యాదేవి వసిష్ఠమునీంద్రుని యనుమతిచే.

ద్వి॥ ఇచ్చెను పాయసమొక భాగము తానింపుగ గైకేయికసి ।
హెచ్చుగ సతమతము మదినణగించియు బుచ్చికొనియెన స్త్రీసీ ॥

ఇవ్విధంబున కౌసల్యామహాదేవి పాయసంబులం బంచి యివ్వ నామువ్వురు పత్నులు పరమానందంబున గురుబ్రాహ్మణాశీర్వాదములు సెలంగ నారగింపఁ బోవు సమయంబున.

ద్వి॥ ఎక్కడనుండియో పులుగొక్కటియు నేపుమీరఁగ జనుదెంచె ।
గ్రక్కున సుమిత్రపాయసంబును గైకొని యెగసుచు మించె ॥

ఇట్లు సుమిత్రామహాదేవి పాయసంబుగోలుపోయి మిగుల దుఃఖంబున.

రాగము - బేహాగ్ - ఝంపతాళము.

ఆసించితిని సంతోషముగా ॥నేనా॥ యాసించి పాయసమీతరిగా నిచ్చె। భాసురసుతులవిలాసమును జూడ ॥నేనా॥ కోరి, యాపాగిమ గటు జేరి, నాపైనింత విరోధి, నన్నలతి జేసెగా। సురాముడైన, సరేనిట్టిరీతిని ధారుణిలో నవినజూచెగా ॥నేనా॥ పాపపు, దైవమా, పగబూని నాపై, నాపు జీయని కాదలచెగా। నోపిక లేని నాసుమనోహర సమీహ సకలంబు నశాయెగా ॥నే॥

అయ్యయ్యో, నేనేమి సేతునమ్మ? సంతోషంబున నీపాయసంబు గొని ప్రేమించి సుతుల గనుగొన నెంచ్చిన నమ్మిక యుండెను నా యాస లెల్ల నడియాసగా జేయ సాహసించి పక్షి యచ్చటనుండి దాపురించినదేగదా. అహో పరదైవము నావంటి దీనురాలినే యిట్టి యిక్కట్ల పాలుసేయఁ బాడిగాదు గదా. హా! యేమియీచిత్రము జనసమూహంబను భయమొకింతయు లేక యాబేలపులు గీలీల నన్నుంజేరి యాశ్వీర్దత్తంబైన యీ పాయసంబు గొనిపోవఁగాఁ దగునో కదా, ఆహా యేమి నాదురదృష్టము. ఇంక నేనీ తనువున జీవించియుండ నెట్లు. అకటకటా, పూర్వజన్మంబున నేనెవ్వరి కట్టి యపకారమొనర్చితినో గదా, ప్రారబ్ధకర్మఫలం బనుభవింపక తప్పదు గదా. హా జగదీశ. నాపైదయజూపుము దయజూపుమని యీవిధంబుగ పలుమారు దుఃఖించు సుమిత్రాదేవిం జూచి వసిష్ఠుండు మిగులజాలిగొని యొల్లన నాసన్న బోయితో.

ఢోరా॥ విలపింపగ నిత్తరిజా గేటికి జాలింపుము మదిచింతన్।
కలకొలదిని యిప్పించెద బాయస ములుకుమాను సత్వరగన్॥

బాలా యేల నీలీల మేలుగానక వెనుచింతంగూలెదవు. గతించినదానికి వగచిన ఫలమేమి. కొంత యూరకుము. కలిగినకొలదిలో నీకును పాయసంబు కొంత లభింపంజేసెదనని కౌసల్యాదేవిం జూచి, కొమ్మా తనపాలి పాయసంబు బోగొట్టుకొని మిగుల వగబొగలు నీముద్దుచెల్లెలకు పాయసంబు కొంత నీభాగంబునుం డెత్తియివ్వవమ్మా కైకేయి, నీవును నటు గావింపఁజనదటమ్మా. మీయనుంగు నెచ్చెలియటు పరితాపముం జెంద మీరూరక నిరీక్షింపఁ దగునటమ్మా, కాన వేవేగ మీమీ పాయసంబులనుండి కొంతకొంత మీ కూర్మి చెలికిడుఁడని వచించుటయు నాకేకయ రాజపుత్రి నిప్పుద్రొక్కిన కోతివలె నదరిపడి మిగుల నాగ్రహంబున వశిష్ఠభగవానుని కలయంజూచి.

రాగము-కమాచ్-చాపుతాళము

చాలుపోపో యీవగ నేలగా ॥పోపోపో॥ మేలు॥ తెలియకనుగోలు బలికెదవేలనో, యిదిమేలు, మమ్మారు॥ చాలు॥ ఇచ్చ, కాల మాఱిచ్చ, గాడిద మగిచెచ్చ, పెచ్చులుబల్కిచెచ్చ, యిదిరచ్చ, ॥చాలు॥

ఏమేమీ, కులగురుండ వనియెంచి మిన్నక నెన్నిమారు లూరకున్న నిచ్చకాల మాఱిచ్చగాడవై మాటమాటకిటు పిలువని పేరంటకమునకు పెత్తనము సేయ సమకట్టుచున్నాఁడవు. ఇచ్చకువచ్చిన మేరకు కాసులరాబుచ్చుకొని యూరకపోక కలహాశనుని పగిది జెలువొందుచు నీవంటివారనేకు లూరకుండ సారసారెకు మమ్మిటు బెదరింపఁ జూచుచున్నాఁడవుగాబోలు. నీకు మాపనులతో పనియేమి. నీవుకాదు సరిగదా నీకంటెబిచ్చపు బాడబులు వేవేలువచ్చి మ్రొక్కులిడిన నేనీపాయసంబున గవంతయైన నొరులకిచ్చు దాననుగాను పోపొమ్మని బలుకుటయు నాతాపసవరుండు క్రోధావేశంబున నరుణ తరుణ లోచనుండై యాతరుణిని కలయంజూచి.

క॥ మదమున నోడలెఱుఁగక నిటు। పదరంగా బాడియగునె వాగకు మెదుటన్। బెదురింత లేక నన్నున్। జగుగున నాడంగ గాకు-స్సై చితిమిపుడున్॥

కైకేయీ! నీతులువతనంబెల్లగను దెల్లంబుగాగ మదగర్వాంధకారంబున నోడ లెఱుంగక నోటికొలదిటు ప్రేలుచున్నదానవుగా మంచిది. ఇప్పుడిప్పుడే నీసేతకుదగిన ఫలంబు మదీయ తపోబలంబుచే గలుగజేసెద. నించుక సైరింపుము. నావుడు కైకేయి మనంబున కడు దిగులొంది క్రోధావేశంబుచే నోడలెఱుంగక నీపరమతపోనిధిని పెక్కు గారులాడి పాపంబు గట్టికొంటి. ఇమ్మహానుభావుం డలిగిన త్రిలోకములైన భస్మ

భూతంబు జేయంజాలు. ఇఁక నాలెక్కయేమి. కాన వేవేగ నీఋషివల్లభుని శరణంబు వేడుటయే కరణీయంబని మంతనంబున చింతించి.

ద్విరా॥ వడినడిగనుజని పరిశ్రమపదములంబైబడి యడలుచుమిగులన్
కడునుగ్రాక్షరతవ చింబించిన నుడువులుగాపుమనుచు నొంటలిడగన్
ఇచ్చెద దేవరయానతి మేరచెలియాపాయసము సుమిత్రకునూ।
హెచ్చినగినుకచు మచ్చిగసేయుదయుంనుయు లింకనలుగకనూ॥

ఈతీరున కైకేయి ఋషివల్లభుని పాదంబులపైఁబడి స్వామీ! మూర్ఖత్వంబున బలికిన నాయవజ్ఞతను మన్నించి నన్ను రక్షింపుడు. ఇదెతమయానతి శిరసావహించి యీపాయసంబున సగభాగము సుమిత్రికిచ్చెదననుటయు, యమివరుండు సమ్మతింప నటు గావింప నాముగ్వురు వనితలు పరమానందంబున పాయసంబు భుజించి నిండారుముదంబుననుండ కొన్నాళ్ళకు.

ఇంగ్రీసభమట్టు-రాగము నేహాగ్ - ఛాప్ తాళము.

నెలలూర మనలెన్నితులకును దలపులూరగా ॥నెల॥ గాలిసోక ముఖములునరుచి బడలికయూర్పుల్ ॥నెల॥ తెలుపెక్కెదలుకు చెక్కులు కళికెల్లమరుమ్యోని త్తరిక। పలుకులుగు దిగోరికల్ విలసిల్లెవేడ్కమీరగన్ ॥నెల॥ పాలిండ్లమేచకకాంతిబూనె వారెరయొసరింపగన్ । పజంవింత లాయెకాంతలకునుఫలతతిజూడన్ ॥నెల॥ లేవేభుజియించిమలయుతావి మేననలదగా । రావేమేరాజుపైనలిగితోరమ్మని చెలుల్బిలువగా ॥నెల॥

దశరథ మహారాజు పట్టపుదేవులగు కౌసల్యా కైకేయి సుమిత్రిలు మాలాం దౌగుటతోడనే చెక్కులు పలపబారియు, నరోజాగ్రముల యందు గృష్టవర్ణం బాక్రమించి నూగారు దట్టముగా సందడించుటయు, ఆహారవిహారములయం దాసక్తిలేక మితిలేని కోరికెలు గోరుచుండుట సఖీమణులుజూచి చెలీ యమృతోప యూకంబులగు పదార్థంబులేల భుజియింపరమ్మా? కురులు దువ్వి కొప్పున విరిసరులుహాయువుగ నేల దురుమరమ్మా? సయ్యాటంబున మీరాజేంద్రునిపై నలిగితిరాయని నర్మగర్భోక్తులు బలుకుచుండ కళలూరి వేవిళ్ళుమీర దశరథావనివరుండు పెన్నిధిగన్న పేదచందంబునకడు ముదమొందుచు నిర్భర గర్భభార విశ్రాంతులగు నక్కాంతలకుబుంసవనాది సమస్తశుభ కృత్యంబులొనర్చి కోరికెలూర నతివేడ్క బుత్రోత్సవంబునకై నెదురుచూచుచుండె.

ఉ॥ అల్లనముప్పదకూతునకు-నర్మిలిగూర్చు మగంపు రాముడం।
చుల్లమునందునెంచి యుల యుర్వి తదీయతనూవిలాసమున్।

మెల్లనజూడగర్భములు-మేకొనజొచ్చెడువారిభూమిభృ
ద్వల్లభలంత మంటికొర-వాగని రప్పటికాహ్లాదంబునన్॥

అనగా భూదేవి తన యనుంగుబుత్రికి ముందు శ్రీరామచంద్రుని మాధిరిగా కాగలవాఁడని యెంచి తనయుల్లుండుకానోపు నా రాకొమరుని రూపవిధవాతిశయంబులు చూడ మిగుల కుతూహలముకొంది యాతురతతో కౌసల్యాదేవి గర్భమందు చొచ్చి చూచుచున్న దాయనునీతిని పఙ్క్తిరథుని పట్టమహిషులందరును నానాటికిమంటిపై నాసగలిగియుండుట కుపక్రమించుటయు, రాజేంద్రుండును ప్రియాంతుల కోరికలుదీర్చి మదినెంచి ముమ్మరంగు కౌసల్యాదేవి మందిరంబునకుం జనుదెంచుటయు.

ఛోరా॥ పతివచ్చుటఁగని పణఁతెదుతెగిన పాన్పుపైన కొలువుండక।
యతితరమద్భుత మదిదోపగ నృపుఁడాత్మగతంబున నెంతన్
ఎన్నఁడెఱుంగము నింతియెడల నీయద్భుతంపు కృత్యములన్
కన్నులఁజూపఁగ కడుచిత్రంబుగనున్నవి కామినినడతల్

దశరథేశ్వరుండటు కౌసల్యాదేవిమందిరంబు బ్రవేశింప నాదేవి తన కెదురుగా రాకుండుటకు కారణంబారయనేరక మిగుల విషాదంబున నావలంగాని హంసతూలికా తల్పంబున తానెచ్చుచున్న నటులేనక మిగుల గాంభీర్యంబున కొలువు దీరియుండిన బ్రాణేశ్వరినిం జూచి నిశ్చేష్టితుండై యల్లన నాయంగని మిగులశాంతివచనంబుల యేమని హృదయేశ్వరీ మాయెదుర నెన్నడు నీతీరున జరియింపనోపవే నేడేల నీతీరున నున్నావు. నీవిట్లు వంతనంబున బెగడొందుటకు కారణంబేమి తోఁకోఁ. ప్రియసఖీ! కలకాలగి శుభతపగఫుము, నేనిప్పుడిప్పుడె నీయభీష్టంబు నెరవేర్చెద వెల్లువక నెఱింగింపుమనుటయు నయ్యింతి.

ఛోరా॥ అమితంబగు క్రోధంబెసఁగగను యుక్కుంచిగతెగధూర్తన
గోమలుముడిచియు కిఁకగగత్రిగెటు కనుఁగొక్కయు తాంబలికెన్॥

ఇట్లు దశరథరాజేంద్రుండు వచించుటయు, నాయుశతిగోపలు ముడివడ కనులెఱ్ఱజేసి దశరథునింజూచి యతిశయగంభీర భాషణంబులు నెలంగ ఓకీదశరథా?

దండకము॥ శ్రీమీారసన్నద్ధి సేవింపకిట్లల నీవస్యబుద్ధిన్ విడంబించితే దేవదేవుఁడు నారాయణుఁడన్ నతార్తికరణత్వాంచణుఁడన్ మహాయోగిరాడ్భవ్య విత్తానులక్ష్యుండు నీకిట్టి గర్భంబులంగాంచువైకుంఠవాసుఁడు నీలోకమందర్మిలిన్ సాధుసంరక్ష సేయంగ నేబుట్టినసామిత్రియన్ తమ్మునింగూడి మాకీమనిందోలి యత్తాటకిన్మోట తాటాబుగావించి తత్పూర్వన నిగూల్చి గాధేయుజన్మంబునుఁగాచి మహానిందరి

సంశ్లిష్టపయోనయ్యాహల్యన్ వడిం బ్రోచి ముక్కంటివిల్లుద్రుంచి శ్రీయంశ
జాతన్ మహీజాతఁ బెండ్లాడి యాజామదగ్న్యుద్ధతిన్ వేగఁ గోరాడి నీ
యానతిన్ కాననంబందునన్ గ్రుమ్మరంబోయి యచ్చోన రాదున్ విరా
ధున్ యమభ్యాగతున్ జేసి దుర్వార గర్వోన్నతిన్ మించు సద్దూషణా
ద్యసుర సైనికముం జంపి యాచేటుగోళ్ళప్రహస్మించు రాకాసిభంగం
బునోడించి మారీచు వేటాడి యవ్వాలినిం జెండి వారాశినిం గట్టి యా
రావణుం గొట్టి పాపంబులన్ నెట్టి భక్తావళిం గట్టిగా ప్రేమ చేపట్టి డెం
బై యసద్ధారితంబై సుభవ్యాలకంబై హృతాకంలకంబై మహాసౌఖ్య
దంబై సదాశోభితంబై ధరన్ గ్రాలగాఁ జేయునీలీల రామాకృతిన్ నీ
దుభార్యాలసద్గర్భమందాఁడి మాయామనుష్యాకృతిం బుట్టుచున్నాఁడ
మజ్జన్మతాకారణంబైన నీవెల్లగీర్వాణులు పుణ్యముల్ వొందఁగా నంటి
బుద్ధారుణాంగిలు సౌజన్యరాజన్య శేఖరవామాణిక్య దీపాంకురం బ్రోల్లస
ద్భవ్యనీరాజనస్ఫీత పాదాంబుజాతుండవై మించి చిన్మార్గ సంసర్గ
తర్కముక్తింం బొందఁగాంతుంచెవై సీతయుక్ సంతసంబొప్పగాయుం
డుమీయంచు కౌసల్యనాత్యంబులం బల్కగా నబ్బురంబంది యాభా
సువంశోద్భవుండౌ దశరథుంగాంచి బొంగి యోదేవదేవా మహాదేవ
సద్భావచిద్భావ లీలావిలాసంబునన్ దాడిమీబీజముల్పోలు నందో
పృపచంద్రాన బ్రహ్మాండముల్గర్భమందించి యోకాలి బుట్టించు బోఁపన్ హ
రింపంగ సామర్థ్యముంగల్గి తేజోమయాకారతన్మంచు నీమాయలె
న్నాడెఱుంగంగ నేర్చున్ సురారాధ్య సద్భావ్య భక్తద్విజారామలో
కాభిరామా లసత్సత్యనామా చిదానందభూమా, సదానందధా
మా రమాచిత్తకామా ననుం గావు శ్రీరామరామా భజేహం భజే
హమ్మటంచున్ భజించెన్.

ఓరీదశరథ ! దేవాది దేవుండసగు నన్నింతదనుక దెలియఁజాలక మందబుద్ధి
తోయిట్లేల చేలగా దలచుచున్నావు. వినుము పూర్వజన్మంబున కశ్యపుండవగు
నీవు ఘోరతపంబున ననునొప్పించి నేనీకు సుతుండనై జన్మించునటుల నావలన వ
రంబులంగాంచితివి గాన నిప్పుడేను నీపట్టమహిషియగు కౌసల్యాదేవి గర్భంబున నరుండనై

జన్మించి దుష్టాసురకోటుల ఖండించి భూభారంబువాప నిచ్చగించితి మజ్జన్మతా కారణ ప్రకారంబుచే నీకీర్తి లోకంబుల నాచంద్రతారార్కముగా మిగుల మహిమచే వెలయుంగాత, ఇంక జడుడవుగాక త్రికరణశుద్ధిచే నన్ను గుతెఱింగి భక్తి యింపుచు సుఖంబాననుండుమని వక్కాణించి మిన్నకుండుటయు, దశరథుండు డెందంబున నుబ్బరంబంది పరమానందంబునం బొంగి మేను పులకింప నాశ్రీయుతపతిని స్తుతియించి విస్మయుండై చుట్టె నిలుచుండియుండ కౌసల్యామహాదేవి కొంతవడికి మైదెలసి.

శ్లో॥ పతిమౌళిలనునిలుచునుంటు యుగగసి పత్నీతియు దిగ్గున పొంచె ।
నాతియునాథునిపదములకొరగుచు సనమస్కృతిపుముయనియెక్ ॥

ఇట్లు దేహంబు డెలసి మిగుల భక్తిచే సాష్టాంగముగ ప్రాణేశుని పదకమలముల పైంబడి వినయంబుగొపనల్లన.

రాగము మోహన.—ఆదితాళము.

యేహిమాం కీనికునియాకసల్లాంగిసలాంగె ॥ఆహా శ్రీప్రియ॥ యాకస॥
దినబరసత్మైంగసినమహాలమె । నాగిరధాకలగమోసన్యా ।
ఝులతరుఘులా వేసఖసాజపి హాయా। మోహదయాంకినగాగనలంగె ॥ఆహాజ॥

ప్రాణేశ్వరా, యిత్తరి యున్మత్తుండనై గుత్తుల కన్న జీవితేశ్వరుల ప్రేమల నిట్టి యపరాధంబు సల్పిన యిద్దరాత్మురాని యాసిరాగం వనవేయుజూపు, దయామయా, సౌరభాగరు ఘనసార కస్తూరి చందనాదుల తోడంగూడిన బాలనమిరానల్లన వీవ, నవ్వుమనమునగళీ రవంబుల నుయ్యాలో జంటాలోయని నెచ్చెలు లీహంసతూలి కాతల్పడోలికనూప మైనురచి దేవలె నాక్షమైనంబూపుక గాఢనిద్దురంజెందు నన్నిత్తర మన్నింపదగదు. తనుచిత్తవృత్తి నవలంబింపుమని లజ్జాకాంతకవదనయుక్తైయుండుట నిలువంబడియుండగా ప్రాణప్రియయగు కౌసల్యామహాదేవిని దశరథచక్రవర్తి గ్రుచ్చి సగౌరవంబున జేరంతీసి ప్రేమోక్తుల.

శ్లో॥ కౌసల్యామనుజాలప్యముచంద్రపటకి దసవతిసాగికరిపూర్ణా।
పౌమ్యాయయిమాసమ్మత్రమే మదిగలకుపుత్రిభావమ్మా।
నిరమరుదగునీచరితంబియ్యోడనిడుమోదంబుగానయ్యె ॥

ప్రియసఖీ, యీరవంత కార్యంబునకై నీపీకెతి చింతింప బనియేమి నను నీవృత్తి మదీయ స్వాగతంబున నారయుటం జేసి నీపై నలుకబూనుట మా కెంతయు ననుచితంబు గాదే, ప్రాణేశ్వరీ నీవంటి భాగ్యశాలిని యీముల్లోకములం గలుగనేర్చు నొక్కో, చెలీ, భర్తృపరిమాదంబు లేకికిని సహజములుగావే, గాన నీవింక చింతదక్కి సంతోషాయత్తచిత్తవై సదా పరమానందంబున నోలలాడుమని యాకీలకడించి ప్రియాపత్నులంగౌ

కొలం దీర్ఘనిరందారుణసంబుగ మహావిభవంబుగ రాజ్యంబు సేయుచు పుత్రోత్సవంబుఁ గానెదురుచూచునెడ. యప్పట్టి కాంతామణులకు నవమాసంబులు నిండ నొకనాడు మేలు సుముహూర్తంబున.

రాగము - బేహాగ్ - ఆదితాళము.

శ్రీమదయోధ్యానగరీదశరథ। రాజగృహహారియునతేలా ॥శ్రీ॥ కర్కాటకలగ్నపునర్వసునక్షత్రమేషరాశిగతఖరరశ్మౌ। ఉదయోగామి పూర్ణేందుమధ్యదిన। అసతాసంకులకుసుమితహో ॥శ్రీ॥ పుష్పసమయ మధుమాసపుణ్యతమశుక్లపక్ష యోజితగవనమీ। రవిమంగళగురు భృగు శనైశ్చర। గ్రహహోహో తేస్వోచ్చతావి ॥శ్రీ॥

ఈలాగున చైత్రశుక్లనవమి కర్కాటకలగ్న పునర్వసునక్షత్ర మేషరాశియందు రవి, మంగళ, గురు, శుక్ర, శనైశ్చరులను నైదుగురు గ్రహములు స్వోచ్చయందుండగా నట్టిమేలు శుభలగ్న ముహూర్తమునందు భగవంతుండయోధ్యానగరమును పాలించు దశరథ మహారాజునింట కౌసల్యాదేవిగర్భమునందును, పద్మనాభువంశసంభూతులగు కొందఱు కొడుకు కైకేయికిని, నిరువురు సుమిత్రకు జన్మింపనట్టి మహాసంతోష సమయంబున.

ఉ॥ దాసియొకర్తు వేడ్క దశరథ క్షితిభూపాలిక జేరి మ్రొక్కియో।
భాసుర వేదమూర్తులచు మిట్టిపుత్రులు గాంచిరిందఱీసు।
కాసుల కోలభాస్కవి-కాసుల శోభసలక్షణాంగిణీ।
న్యాసుల రఘునేత్రు స-నర్ఘ్యగుణాయుల నేఁడు సాధ్వరో॥

ముద్దుగుమ్మలగు కౌసల్యాకైకేయి సుమిత్రలకు బుత్రులు జన్మించిన తోడనే యంతఃపుర దాసి యొకతె మహానందము. కొంగవిరులు దురమునకనం బల్లవాడ, పయిగుబరుగున బరుగుమనబు క్రొంగొంగొ నిక్కుచ్చ సుమిట్టులు పయ్యెద నుబ్బ నెత్తిగొని మెక్కుడగుటచే వేగముతోక నడుమల్లలనాడ నొక్క వేసంబుహోక్షి రాజాస్థానంబుకే ముమ్మందుసాగిలపడి సంగ్లోష్ట్ర స్వామీ తమపట్టపుదేవులు కేంద్రము భగవానించెలు సకలకాంతి పరిభాసభాసమానులగు భగవారి నలువురను గాంచిరని దెల్పుటయు, దశరథమహారాజు నపరిమిత సంతోషంబున మోమింతయై భుజములుమూడై దూతికకు మణిహారంబిచ్చి యతిశయంబున కొల్పించి యంతఃపురంబుకేఁగి సుతాంతాద్రి యాప్త వర్గంబు రాబనిచి.

రాగము - సింధుకమాచ్ - ఆదితాళము.

శ్రీకరగురుదనుకరుణానుశిచే। పొరకటయుశముసుంగంటి॥ శ్రీకర। సచివరపాకటయశముసు గాంచె ॥శ్రీక॥ పుత్రోత్సవమీళరిగిల్గుటచే భూ

తిదానములుఁబొసఁగఁజేయును। పూజ్యులపెద్దల బుధులఁజేవింపను పుర
మునఁజాటఁగఁబనుపు॥ సకలవరవేత్తలరాఁగఁబనుపు॥ శ్రీకర॥ కారాగృహ
స్థులగుచోరుల। ఋణదలిర్పవిముక్తులఁజేసియు। సాకేతమునఁగల తూ
ర్యరవంబులు। భోరువెలుఁగనియమింపుసచివ। పౌరులసన్మానింపు॥ శ్రీ॥

సుమంత్రివరా! పూజ్యులగు వసిష్ఠభగవానుల కృపాతిశయంబున మదీయవంశంబు పరమపావనంబైనయది. పుత్రోత్సవం బయ్యెఁ గావున నాహ్లాదకరంబుగ భూరి సంతర్పణలతో సమిలి దానధర్మంబులు గావింప తగిన పరివారంబు నియోగింపుము. కారాగృహవాసులకు తత్క్షణ [illegible] నొసఁగుము. మఱియు పురమందు పౌరులకు సమిత వైభవముమీఱ తగు నుపాయంబు లమర్చి మంగళతూర్యవాద్యనినదంబులు చెలంగఁజేయుమని వచించి నిరంతరాయముగ, దశరథుండు [illegible] పుత్రులకు జాతకర్మాది యథోచిత కృత్యంబులాచరించి [illegible].

శ్లో॥ నామకరణమాద్యంబులు కార్యములు సలుపుము [illegible] ।
సీమముల [illegible] దిగనసిస్తావులను నేర్పుగా [illegible]

ఇట్లు నియమించుటయు వసిష్ఠాది మహర్షులు [illegible] మంత్రములు [illegible]. [illegible] కార్యంబులు నిర్వర్తించి జ్యేష్ఠుండగు [illegible] సకల సుగుణాభిరాముండై లక్ష్మీశోభితమూర్తియై వెలయువాఁడుగాన శ్రీరామనామ [illegible] [illegible] ద్వితీయుండు [illegible] భరతుండని [illegible] యు [illegible] సుగుణములు ధరించువాఁడుగాన [illegible] తాత్రిశతాగరులలో [illegible] లక్ష్మణుండనియు అనుజుండు [illegible] శత్రుఘ్నుండనియు [illegible] నిట్లు [illegible] బున దశరథుండిడిన భూపతులు [illegible] [illegible] పురంబున చేడియలందఱు [illegible] వినోదంబున.

శ్లో॥ ఒలకుండికలఁ [illegible] ములు [illegible] పవిత్రులు [illegible] ।
చిలుకలకోయిలకులుమాధురిపలుకులఁ [illegible] వేగన ।
[illegible] ము [illegible] ములు [illegible] ।
భూపతిసతులుసంతోషముమీఱఁగ భుజములఁ [illegible] ॥
చెలువముమీఱఁగ చెలులు [illegible] గూడియు [illegible] గృహములను
తెలుపులమూసిరవది [illegible] వేడుకతోనచాతుర్యముప్పగ [illegible] ॥

శ్రీ రామ జననము.

ఈతీరున బాలింత రాండ్రగు కౌసల్యా కైకేయి సుమిత్రలు జలకుండిక లెత్తుకొని చెలులగుమితోడ గృహంబులంజేర వదినెలు మరదండ్రుగాగల వరుసగల పుణ్యాంగనలు కవాటముల బంధించి మగనిపేరు నుడివినగాని తలుపుల దెరువమని పలుకుచు.

రాగము-కమాచ్-చాపుతాళము.

వచియింపుము బాలా! నామ మేల ॥ వచి ॥ వచియింపుము మావల్లభు నామము॥ పచరింపఁగా సిగ్గాయెనా తులయెదురను ॥వచి॥ మగనిపేరుమదియు మగకచదువను। నాయుదిమీమదినై పగసేక ॥వచి॥ కలువ్రదీరమీకాంతుని నామము। బిరబిరనుపవగిబింకమింకేల ॥ వచి ॥

ఇట్లు చేడియలందఱు గృహంబున గుమిగూడి మగనిపేరు వచించినంతక్కలోనం బ్రవేశించు టెటులని మేలమాడుచుండ, యాండ్రాంతలు సిగ్గున మోములువంచి చిఱునగవులు నవ్వుచుండుట; వృద్ధాంగనలు కొందఱుగనుగొని యమ్మలారా! మీప్రియునిపేరు వచింప నిత్తఱి మీకేయగ్గలగయ్యంబున పలుకుదని బుజ్జగింపుచుండ నతి కొందఱు నరివనితలు వారంజూచి యేమమ్మగాయిమారి కంకాయబద్ధలమ్మా! మగని పేరు చెప్పుటకే నింతబిడియమా? పసిపాపలు కాబోలు? వెన్నబెట్టిన మ్రింగను, వేళ్ళు బెట్టిన గొఱుకనేరని నిట్లనేక విధంబులఁ బలుకుచుండ కౌసల్యా కైకేయి సుమిత్రలు సేయునదిలేక యానందడిని యల్లన శ్రీసకల దిగంతకీర్తివిశ్రాంతరాజన్య మూర్ధాభిషిక్తులును. సకల సద్గుణులగు దశరథులు మాప్రభులని పలుకుటయు నాచిలుకలకొలుకులు ఘొల్లున నగి సేయుచు గృహప్రవేశంబు గావించి యానందానంద కందలిత హృదయారవిందులై చంద్రసూర్యుల ధిక్కరించు తేజోవిశేష సమన్విత శిశువులగు శ్రీరామ, లక్ష్మణ, భరత, శత్రుఘ్నుల నవరత్నస్థగిత సువర్ణమయంబగు సువర్ణడోలికల యందునిచి యాకలకంఠులు లాకలకంఠరవంబుల మిగుల నుత్సాహంబున.

లాలిపాట హిందుస్తాని-కాఫి ఆదితాళము.

లాలీలాలీ శ్రీరామాలాలీ। లాలీలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నలాలీ॥లాలి॥ దినకరాన్వయ మహితదశరథతనయులాలీ। వినుతమంగళ మహాముఖజితచంద్రాలాలీ ॥లాలీ॥ నవమన్మథాకార మోహనమూర్తిలాలీ। ధవళకు

వలయుసమనేత్రాభిషవ్యా॥ లాలీ॥ కంబుకంధర చరణారవిందలోలా॥ వంది తామరబృందా శ్రీరామచంద్రా లాలీ॥ లాలీ॥

ఇవ్విధంబున మిగుల ప్రేమాతిశయంబున నుయ్యాల నుయ్యాల వాగుచు ప్రమోదము కడుము దంబుననుండ దశరథరాజేంద్రుండు పుత్రోత్సవంబు కడిమి పరమానందంబున నొంగి పుత్రుల బోషించుకొనుచు ధర్మంబు దప్పక రాజ్యంబు పాలింపుచు సుఖంబుగనే జనులంగూడి మిగుల శుభవార్తాశయంబుల జెంపొందుచుండెను.

మంగళహారతి - హిందూస్థానీ సురటి - చాపుతాళము

మంగళమిదిగో। సుదసగోపాలా। జయమంగ॥ ఉంగజదనక ఘనమేఘశుభాంగ॥మంగ॥ నందనందన గోవిందా మాధవ। వందితసుజనశ్రీవరముకుందా॥మంగ॥ రాధారమణా రాక్షసదమనా। రాజితమణిగణ రమ్యసుభూషణ॥మంగ॥ పోషితబంధుజన పుండరీకనయన। నారద సాకవినమిత శ్రీచరణా॥మంగ॥

చ॥ నలువగుభక్తి రామజన-సంబగు సీతకు నెవ్వరేనియున్
చెలువుగ నిన్ను వ్రాసిన చ-దించిన భారము చేయుచాలినన్
వలనగ నొక్క కష్టముకు-వాపు సనేకభవార్జితాఘముల్
దొలగును దుఃఖము ల్పుభము నొరపు సంపద లిచ్చు నిచ్చలున్॥

కం॥ ఆరామానుగ్రహమున। నీరమ్యచరిత్రము నస-న్నల్లెడ తెలుగున్
వారని తేనసనాశక। తారార్కంబగుచు బుధుల-దారిత్రేగా

కం॥ సత్యాయుక్తి శుభము నా। నిత్యమహావిభవదాన-నిర్మల కరుణా।
భృత్యాళి తేంద్రముఖామర। స్తుత్యాకారప్రకార-సత్యవిచారా।

సుగంధి॥ శీలతారకానుకూల - సేవితామరావన
శ్రీలతాని బద్ధరమ్య - చేతసామలీమసా
ఫాలతాంగి మోహనాంగ - భూవిలాసపాండురా
వాలకాలసత్కృపాల - వాలగోపభావనా॥

మాలిని॥ అనుపమమనోహారా - యంగనాచిత్తచోరా
సనకముఖవిచారా - సర్వలోకోపకారా।
జనకభయవిదారీ - సత్యవాక్యప్రచారీ।
ఘననిభపటుకాయా - కంజభూవ్యాప్తికాయా॥

గద్య॥ ఇది శ్రీరాధాగోపాలకృష్ణ చరణారవింద మకరందబిందు
తుందిలేందిందిరాయిత, భారద్వాజ గోత్రపవిత్ర, నందమాంబా
గర్భశుక్తి ముక్తాఫల, హాసునాఖ్య తనూభవ, సంగీత
సాహిత్యవిద్యావైభవ, శ్రీకబీర్ దాస్ చారిత్ర హరి
కథారచన భాగధేయ, సకలసుజనవిధేయ,
నౌషర్ వాన్ జీ కవినామధేయ ప్రణీతం
బైన శ్రీరామ జననంబను చారిత్రంబు
నందు ౦౦డవ భాగము

సర్గము సంపూర్ణము.

శ్రీరాధాగోపాలకృష్ణ పరబ్రహ్మార్పణమస్తు.

